

Πτυχιακή Εργασία:
*Το δικαίωμα του ατόμου σε «διαφορετική» σεξουαλική
ζωή: σύντομη δικαιοϊκή επισκόπηση και ο ρόλος του
κοινωνικού λειτουργού*

Σπουδάστριες: Μιχαέλα Κατσιγιαννάκη, Αλίκη Φραντζή, Δέσποινα Φρονιμάκη
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ελένη Κουτσουράκη

Δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας

Copyright@ 2020 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥΠ, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο. Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των Μιχαέλα Κατσιγιαννάκη, Αλίκη Φραντζή, Δέσποινα Φρονιμάκη, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Κουτσουράκη Ελένης και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας

του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

_____Κατσιγιαννάκη Μιχαέλα_____

_____Αλίκη Φραντζή_____

_____Δέσποινα Φρονιμάκη_____

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο: *«Το δικαίωμα του ατόμου σε «διαφορετική» σεξουαλική ζωή: σύντομη δικαιοϊκή επισκόπηση και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού»*, είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως.

Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αρχικά έγινε βιβλιογραφική έρευνα των δικαιωμάτων που αφορούν στην κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην Ελλάδα και σύγκρισή τους με εκείνα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της άσκησης των δικαιωμάτων που αφορούν οικογενειακές και εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, μέσα από ποσοτική έρευνα, με ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και εντοπίστηκαν αντίστοιχα από οργανώσεις και διαδικτυακές κοινότητες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Το δείγμα αποτέλεσαν 78 άτομα από την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, πιο συγκεκριμένα 43 άτομα στην Ελλάδα και 35 στο εξωτερικό. Ειδικότερα, στη στατιστική ανάλυση, πέρα από περιγραφική ανάλυση των δεδομένων, εξετάστηκε η συσχέτιση του νομικού πλαισίου κάθε χώρας με το δικαίωμα στην οικογένεια και στην εργασία ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, της αποκάλυψης της σεξουαλικής τους ταυτότητας (coming out) στον χώρο εργασίας τους με την αντιμετώπιση που τυγχάνουν στο εργασιακό τους περιβάλλον και σε ποιο βαθμό τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα απευθύνονται σε κοινωνικούς λειτουργούς για την προάσπιση και ενημέρωση των δικαιωμάτων τους.

Βάσει των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας βρέθηκε ότι το νομικό πλαίσιο των χωρών σχετίζεται με το δικαίωμα σε μια «διαφορετική» σεξουαλική ζωή, τα άτομα που έχουν αποκαλύψει τη σεξουαλική τους ταυτότητα (coming out) δε δέχθηκαν κυρώσεις και ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα δε στρέφονται σε κοινωνικούς λειτουργούς συνήθως.

Επιπλέον, από ποιοτική έρευνα που διεξήχθη σε επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται ή έχουν εργαστεί σε φορείς υποστήριξης ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ μέσω συνεντεύξεων, σκοπός ήταν να ερευνηθεί κατά πόσο γνωρίζουν το δίκαιο και τα δικαιώματα σχετικά με αυτή την ομάδα, αν ήταν επαρκής η εκπαίδευσή τους σε τμήμα κοινωνικής εργασίας για να ανταπεξέλθουν σε περιπτώσεις ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, καθώς και το έργο τους για την προστασία και προάσπιση των δικαιωμάτων και της ευημερίας τους. Έγιναν συνολικά 5 συνεντεύξεις οι οποίες απομαγνητοφωνήθηκαν και αναλύθηκαν.

Βάσει των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας βρέθηκε ότι οι συνεντευξιζόμενοι θεωρούν πως η εκπαίδευση στη σχολή δεν είναι επαρκής για την καλύτερη διαχείριση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Παρατηρήθηκε ότι δεν υπάρχουν ειδικές δομές για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που να στελεχώνονται από κοινωνικούς λειτουργούς και όταν εξυπηρετούν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα πολλές φορές είναι έχοντας πάει με κάποια άλλη ταυτότητα πέρα από τη σεξουαλική τους ταυτότητα.

ABSTRACT

After a bibliographic research of the rights concerning the people of the Greek LGBTQI+ community and their comparison to those in other European countries, the purpose of this thesis is to investigate the exercise of rights concerning family and work relationships in Greece and abroad, using quantitative research, with questionnaires filled by people in the LGBTQI+ community traced in organizations or online communities. The sample consists of 78 people from the LGBTQI+ community, more specific 43 people from Greece and 35 from abroad. Specifically, in the quantitative research, besides a descriptive analysis of the data and a comparison between Greek questionnaires and those from abroad, the factors examined was the correlation between the legal framework of each country with the fundamental right of LGBTQI+ people in family and work, whether they are treated differently depending if they have “come out” in their workplace or not, and in what degree LGBTQI+ individuals address to social workers for defense and information about their rights.

According to the results the legal framework of each country is relating to the right of the individual to a different sex life, people of the LGBTQI+ community who have come out in the workplace do not face discrimination, as opposed to those who haven't because they are afraid and that people from the LGBTQI community don't usually turn to social workers for help.

Furthermore, from qualitative research carried out by interviewing professionals social workers, who worked or have worked in the past in organizations that support LGBTQI+ individuals, the purpose was to explore in what degree they are familiar with the law surrounding LGBTQI+ rights, as well as their work to protect and defend the rights and prosperity of the community. There have been 5 interviews in total that have been recorded and analyzed.

According to the finds of our interviews the interviewees attest that the academic education provided is not sufficient and optimal for handling LGBTQI cases. It was also observed that there are not exclusive LGBTQI+ infrastructures powered by social workers and when social workers service people of the community it is usually in other identities.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ	13
1.1. Η προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από το εθνικό δίκαιο	13
1.2. Η προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από το περιφερειακό δίκαιο: Συμβούλιο της Ευρώπης και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	18
1.3. Μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΗ ΕΚΦΑΝΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	24
2.1. Οικογενειακό Δίκαιο στις χώρες της Ευρώπης	24
2.2. Οικογενειακό Δίκαιο στην Ελλάδα.....	27
2.3. Η ειδική προστασία για τη μη διάκριση στην εργασία στην Ελλάδα και στην Ευρώπη	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΕ «ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ» ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΖΩΗ.....	33
3.1. Δεοντολογία Κοινωνικής Εργασίας	33
3.2. Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ.....	34
3.2.1. Συμβουλευτική Σχέση μέσα στο χρόνο – Μελέτη	36
3.2.2. Προσεγγίσεις & Ρόλος	36
3.3. Η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών σχετικά με τις ευάλωτες ομάδες.....	37
3.3.1. Έρευνες προηγούμενων χρόνων έξω από τον ελληνικό χώρο	38
3.3.2. Τι παρατηρείται στη θεραπευτική σχέση στην Ελλάδα σήμερα	39
B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	41
4.1. Σκοπός της μελέτης.....	41
4.2. Ερευνητικά Ερωτήματα	41
4.3. Δειγματοληψία και ερευνητικό εργαλείο	42

4.4. Στατιστική Ανάλυση	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	43
5.1. Περιγραφική στατιστική	43
5.2. Συσχετίσεις.....	54
5.2.1. Δικαιώματα στην οικογένεια.....	54
5.2.2. Δικαιώματα στην εργασία	57
5.2.3. Δικαιώματα στην εργασία σε σχέση με το αν έχουν κάνει coming out στην εργασία τους	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79
Άρθρα.....	79
Βιβλία.....	81
Online έγγραφα	83
Εργασίες.....	85
Νομοθεσίες	86
Αναφορές	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	88
1. Ορισμοί – Λέξεις Κλειδιά	88
2. Έντυπο συναίνεσης προσώπου που συμμετέχει εθελοντικά σε ερευνητική εργασία.....	92
3. Ερωτηματολόγιο.....	93

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Πίνακας 1	44
Πίνακας 2	48
Πίνακας 3	49
Πίνακας 4	50
Πίνακας 5	50
Πίνακας 6	51
Πίνακας 7	52
Πίνακας 8	53
Πίνακας 9	55
Πίνακας 10	55
Πίνακας 11	56
Πίνακας 12	56
Πίνακας 13	57
Πίνακας 14	58
Πίνακας 15	58
Πίνακας 16	59
Πίνακας 17	59
Πίνακας 18	60
Πίνακας 19	61
Πίνακας 20	62
Πίνακας 21	62
Πίνακας 22	63
Πίνακας 23	64

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ομοφυλοφιλία θεωρήθηκε αρχικά ως αμάρτημα, αργότερα ως έγκλημα και στη συνέχεια ως ασθένεια. Πρόσφατα επικράτησε η άποψη ότι η ομοφυλοφιλία δεν καθορίζεται από παθολογικούς παράγοντες, γεγονός το οποίο θα μπορούσε πλέον να οδηγήσει στην αποϊατρικοποίησή της (Τζαμαλούκα, 2002).

Παρόλο που, σύμφωνα με την Τζαμαλούκα (2002) υπάρχουν ιστορικές αναφορές για αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας ως αποδεκτής συμπεριφοράς εναρμονισμένη με τα σεξουαλικά ήθη (ρωμαϊκή εποχή), σύμφωνα με τον Ταχτσή (1992) η θρησκεία ήταν η πρώτη που θεώρησε την ομοφυλοφιλία ως αμάρτημα και καταδίκασε τις άσεμνες σεξουαλικές σχέσεις των ομοφυλόφιλων. Το ζήτημα της αποδοχής της ομοφυλοφιλίας πήρε εντελώς αρνητική τροπή από τον 3ο αιώνα μ.Χ. και μετά, όταν θεσπίστηκαν νόμοι εναντίον των ομοφυλόφιλων με ποινή τον θάνατο. Η διάδοση του χριστιανισμού έφερε τους ομοφυλόφιλους αντιμετώπους με σκληρές διώξεις. Με διάταξη της 6ης Αυγούστου 390, ο Θεοδόσιος ο Μέγας καταδίκασε τους ομοφυλόφιλους στον δια πυρά θάνατο (Lever, 2005). Στην Βυζαντινή αυτοκρατορία, ο Ιουστινιανός (482 – 565 μ.Χ.) επέβαλε την ποινή θανάτου για όλες τις μορφές ομοφυλόφιλης συμπεριφοράς. Τον 13ο αιώνα, χρησιμοποιήθηκε ο όρος «σοδομισμός» με την Ιερά Εξέταση να ρίχνει στην πυρά τους σοδομιστές ενώ τους καταδίωκε σκληρά, καθώς η θρησκευτική εξουσία καλλιεργούσε τον φόβο της οργής του θεού τιμωρώντας με δεινά όλη την κοινωνία. Τον 16ο αιώνα, θεσπίστηκε η κατάσχεση γης και αγαθών, ακόμα και ο θάνατος ως ποινή για την ομοφυλοφιλία (Αντωνοπούλου, 1997). Μετά τη Γαλλική Επανάσταση, η ομοφυλοφιλία απαγκλιματοποιήθηκε και επαναποινικοποιείται λίγο αργότερα στις περισσότερες νομοθεσίες, μένοντας εκτός ποινικού δικαίου οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ συναινούντων ομοφύλων ενηλίκων σε ιδιωτικό χώρο (Τζαμαλούκα, 2002).

Μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα οι ψυχίατροι συμφώνησαν στην αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων ως ασθενών και της ομοφυλοφιλίας ως διαστροφής (Χριστοπούλου, 2008). Αυτή η γέννηση της παθολογικής ομοφυλοφιλίας συμβαδίζει με την επισημοποίηση της ετεροφυλοφιλικής ομαλότητας. Παρότι ο Freud είχε ήδη επισημάνει από το 1935 ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι ασθένεια, ούτε χρειάζεται θεραπεία, τις δεκαετίες του '50 και του '60, διάφορες μορφές «θεραπείας» της ομοφυλοφιλίας εφαρμόστηκαν από την ιατρική κοινότητα. Ορισμένες μάλιστα από αυτές ήταν εξευτελιστικές και επιβλαβείς για την υγεία, όπως η «θεραπεία μεταστροφής» με ηλεκτροσόκ (Μοσχόπουλος, 2017). Παράλληλα, στα τέλη της

δεκαετίας του '60, γεννήθηκε το κίνημα των «γκέι», ένας όρος που υπήρχε από τον 19^ο αιώνα. Σκοπός του κινήματος ήταν να δείξει ότι η ετεροφυλοφιλία δεν είναι η μόνη ομαλή σεξουαλικότητα, καθώς και να διεκδικήσει ίσα προνόμια για αυτή τη μειονότητα. Τελικά, σε ψηφοφορία της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας το 1973 αποφασίστηκε η κατάργηση της ομοφυλοφιλίας από τη λίστα των ψυχικών διαταραχών. Στην πραγματικότητα όμως καταργήθηκε οριστικά το 1987 από το αμερικάνικο ταξινομικό σύστημα DSM-III-R¹ και το 1992 από το ICD-10² του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Μοσχόπουλος, 2017). Ενώ, η τελευταία έκδοση (2018) της Διεθνούς Ταξινόμησης των Νοσημάτων (ICD-11) περιλαμβάνει ένα νέο κεφάλαιο για τις συνθήκες που σχετίζονται με τη Σεξουαλική Υγεία, αντικατοπτρίζοντας τον ορισμό της σεξουαλικής υγείας από τον ΠΟΥ ως «κατάσταση σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευημερίας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα. Δεν είναι απλώς η απουσία ασθένειας, δυσλειτουργίας ή ακεραιότητας.» (ISSWSH).

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι ΛΟΑΤ κοινότητες μάχονται για να εξαλείψουν τις διακρίσεις εις βάρος τους και να προωθήσουν πολιτικές ίσων δικαιωμάτων με τον ετερόφυλο πληθυσμό, έτσι ώστε η κατοχύρωση πάσης φύσεως δικαιωμάτων να γίνει κοινή για όλους (Σωτήρχου). Σήμερα, οι νομοθεσίες σε παγκόσμιο επίπεδο περιλαμβάνουν διάφορα νομικά ζητήματα που αφορούν τους ομοφυλόφιλους. Σε αυτές παρατηρούνται τεράστιες αποκλίσεις: από τη σύναψη γάμου ή συμφώνου συμβίωσης, μέχρι τη θανατική ποινή ως τιμωρία για ομοφυλοφιλική σεξουαλική επαφή ή ταυτότητα. Καταλήγοντας, η στάση της κοινωνίας απέναντι στη σεξουαλικότητα και στη σεξουαλική ζωή διαφέρει από πολιτισμό σε πολιτισμό και από τη μία χρονική περίοδο στην άλλη. Διαφορετικές κοινωνίες, κουλτούρες και κοινωνικές τάξεις έχουν όλοι σχεδιάσει τη δική τους μορφή σεξουαλικής ηθικής (Παρασκευόπουλος, 1995).

Σύμφωνα με μελέτη του 2013 της Διεθνούς Ένωσης Ομοφυλοφίλων (ILGA) η ομοφυλοφιλία είναι ακόμα ποινικό αδίκημα σε 72 χώρες παγκοσμίως και επισύρει την θανατική ποινή σε πέντε από αυτές (Ιράν, Σαουδική Αραβία, Μαυριτανία, Σουδάν, Υεμένη και σε τμήματα της Σομαλίας και της Νιγηρίας), και σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση

¹ Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM) της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας.

² Η Διεθνής Στατιστική Ταξινόμηση Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (ICD) αποτελεί μία κωδικοποίηση των νοσημάτων από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας. Εδώ γίνεται αναφορά στη δέκατη αναθεώρηση της ταξινόμησης (ICD-10).

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους, ούτε στις Ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει απόλυτη ισονομία ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων.

Η ελληνική κοινωνία παρόλο που έχει κάνει σημαντικά βήματα ως προς την αναγνώριση κάποιων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ δείχνει να είναι σε πρώιμο στάδιο ως προς την αποδοχή αυτής της διαφορετικότητας. Στις 23 Δεκεμβρίου 2015 ψηφίστηκε από την ολομέλεια της Βουλής το νομοσχέδιο που επιτρέπει σε άτομα ανεξάρτητα με το φύλο τους να συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης με το οποίο θα ρυθμίζουν την συμβίωση τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ομόφυλα ζευγάρια είχαν εξαιρεθεί όταν θεσπίστηκε ο νόμος το 2008 κάτι που καταδίκασε την Ελλάδα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Είναι όμως αυτή η ρύθμιση αρκετή; Απολαμβάνουν τώρα πια ίσα δικαιώματα στην οικογενειακή τους ζωή και στον εργασιακό τομέα; Θέματα όπως ο γάμος, η τεκνοθεσία, η στρατιωτική θητεία, η έκφραση φύλου και οι διακρίσεις στην εργασία είναι αμφιλεγόμενα.

Όπως σημειώνει η Διεθνής Αμνηστία, τα δικαιώματα που αφορούν στην κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ανήκουν στην ατζέντα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ο σεξουαλικός προσανατολισμός κάθε προσώπου αποτελεί στοιχείο της ανθρώπινης ταυτότητάς του και σχετίζεται με την εγγενή αξιοπρέπεια και αξία που έχει κάθε άνθρωπος (Κατσιγιάννη, 2017). Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους».

Σύμφωνα με την αναθεώρηση του ορισμού της κοινωνικής εργασίας από την Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW, 2014) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW, 2014) «Η Κοινωνική Εργασία ορίζεται ως εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων.

Ένας κοινωνικός λειτουργός λοιπόν σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας του κοινωνικού λειτουργού (ΣΚΛΕ): «Ενεργεί με σκοπό τον εντοπισμό και την εξάλειψη της διάκρισης σε βάρος κάθε ανθρώπου ή ομάδας, λόγο φυλής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας ή άλλης προτίμησης ή προσωπικού

χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος.» Επομένως για να επιτευχθεί αυτό και να μπορέσει ένας κοινωνικός λειτουργός να πράξει με βάση τα παραπάνω πρέπει να είναι καλός γνώστης του δικαίου και του τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ωστόσο, σε έρευνα που δημοσίευσε το επιστημονικό περιοδικό *European Journal of Social Work* με τίτλο: “So what about homosexuals? – Views on homosexuality among social work students in Crete, Greece” (Papadaki & Papadaki, 2010) φαίνεται το 57,8% των ερωτηθέντων να δηλώνει ότι είναι ελάχιστα ενημερωμένοι για το θέμα της ομοφυλοφιλίας και πως υπάρχει σημαντικό κενό στο πρόγραμμα σπουδών για τη συγκεκριμένη κοινωνικά αποκλεισμένη ομάδα. Επίσης, στην έρευνα με τίτλο “A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine and Nursing.” (Papadaki et al., 2014) στην οποία φάνηκε οι σπουδαστές ψυχολογίας να έχουν περισσότερο θετική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους από εκείνους της κοινωνικής εργασίας, αρχική παρατήρηση αποτέλεσε το γεγονός ότι το πρόγραμμα σπουδών της κάθε σχολής δεν περιλάμβανε θέματα που αφορούσαν την ομοφυλοφιλία.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία θα επικεντρωθεί στο νομοθετικό πλαίσιο σε σχέση με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, καθώς και σε διαφορές της Ελλάδας με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως και στον ρόλο και την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με το δικαίωμα σε «διαφορετική» σεξουαλική ζωή. Πάνω σε αυτόν τον τομέα λοιπόν η συγκεκριμένη μελέτη θεωρείται πρωτότυπη για το τμήμα. Η πρωτοτυπία αυτής της πτυχιακής εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι θα ερευνηθεί ένα κατεξοχήν νομικό θέμα από την σκοπιά της κοινωνικής εργασίας και αντιστρόφως.

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και τι αντίκτυπο έχουν στην οικογενειακή και εργασιακή τους ζωή, καθώς και ο ρόλος και η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών ως προς τα ζητήματα αυτά. Υπάρχει μεικτή προσέγγιση στη μεθοδολογία της έρευνας εφόσον και ο σκοπός είναι διττός. Παράλληλα, στόχος της έρευνας είναι και η σύγκριση αυτών των ευρημάτων μεταξύ Ελλάδας και εξωτερικού, καθώς το δείγμα προέρχεται αντίστοιχα από την Ελλάδα και από το εξωτερικό.

Όσον αφορά τη δομή του θεωρητικού μέρους αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η νομοθεσία σε ζητήματα σεξουαλικών διακρίσεων και πιο συγκεκριμένα η προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από το εθνικό δίκαιο και στην συνέχεια σε περιφερειακό επίπεδο, από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή

Ένωση. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το οικογενειακό δίκαιο σε μερικές από τις πιο εξελιγμένες στον συγκεκριμένο τομέα χώρες του εξωτερικού και οι καινούριες νομοθεσίες σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Έπειτα, γίνεται αντίστοιχα μια ανασκόπηση του οικογενειακού δικαίου στην Ελλάδα και αναφορά σε διατάξεις όπως το σύμφωνο συμβίωσης και η δυνατότητα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων που έχουν συνάψει το εν λόγω σύμφωνο για αναδοχή. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά και για την προστασία της μη διάκρισης στον τομέα της απασχόλησης. Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται η σύνδεση του θέματος με την κοινωνική εργασία. Αυτό περιλαμβάνει αναφορά στη δεοντολογία του επαγγέλματος. Επιπλέον, αναλύεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων αλλά και η εκπαίδευσή τους σχετικά με τα θέματα αυτά και συνεπακόλουθα και η στάση τους ως επαγγελματίες στο αντίστοιχο πεδίο.

Τέλος, στο ερευνητικό μέρος παρουσιάζονται ο σκοπός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, ποιο ήταν το δείγμα και πως επιλέχθηκε, καθώς και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στις δύο μεθόδους. Στη συνέχεια αναλύονται διεξοδικά τα αποτελέσματα της έρευνας και τα συμπεράσματα αυτής.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

1.1. Η προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από το εθνικό δίκαιο

Στην Ελλάδα ισχύει και εφαρμόζεται ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς λαμβάνει μέρος σε διεθνείς και σε περιφερειακούς οργανισμούς (π.χ. ΟΗΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης αντίστοιχα) και αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος σε πολλές διεθνείς συμβάσεις. Οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις λοιπόν οφείλουν να είναι σύμφωνες με τις αντίστοιχες του διεθνούς δικαίου, οι οποίες άλλωστε είναι ανώτερες σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος. Πρόκειται για μια αδιάκοπη διαδικασία προάσπισης αλλά και πρόληψης για την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα δεσμεύεται από το εθνικό, το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο να εξασφαλίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μεταξύ άλλων, από το Σύνταγμα, το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα) (Colour Youth). Το 2011, δημοσιεύθηκε μια έκθεση με όλες τις καταπατήσεις δικαιωμάτων (ποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας, εγκλήματα μίσους κτλ.) των ατόμων που ανήκουν στην κοινότητα αυτή από το Συμβούλιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών³. Ορμώμενος από την έκθεση αυτή, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών προχώρησε σε προτροπή των κρατών για προάσπιση νομοθετικά των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Μια ενέργεια που υποστήριξαν όλα τα Κράτη-Μέλη, μέσα σε αυτά και η Ελλάδα (Κατσιγιάννη, 2017).

Σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα αναθεωρημένο με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, στο 2^ο μέρος του, που περιλαμβάνει τα κοινωνικά και ατομικά δικαιώματα, στο άρθρο 4 παράγραφος 1 κατοχυρώνεται η ισότητα όλων των Ελλήνων πολιτών έναντι στο νόμο, ενώ στο άρθρο 4 παράγραφος 2 αναφέρεται ρητά ότι Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Στο ελληνικό συνταγματικό δίκαιο, οι άνθρωποι είναι προστατευμένοι από πράξεις που προωθούν διακρίσεις και τα

³ https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

δικαιώματά τους γίνονται σεβαστά σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 2 (σεβασμός και προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου), την δεύτερή παράγραφο του το άρθρο 5 (προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας), την πρώτη παράγραφο του το άρθρο 20 (δικαίωμα δικαστικής προστασίας) και την πρώτη παράγραφο του άρθρο 25 (απεριόριστη άσκηση ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε σχέση με το Κράτος και τις σχέσεις μεταξύ ατόμων) (Ιωάννου, 2018).

Αναφορικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, επισημαίνεται από το Συνήγορο του Πολίτη ότι αποτελεί κομμάτι της προσωπικότητας του ατόμου και προστατεύεται αυτόνομα από τη διεθνή νομοθεσία που δεσμεύει τη χώρα και το Σύνταγμα, στο πλαίσιο της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου (παρ. 1 άρθρο 5 και άρθρο 2 του Συντάγματος) (Χαμτζούδης, 2015). Επίσης, στο ελληνικό Σύνταγμα διασφαλίζονται η ελευθερία του λόγου και η ελευθερία του συνέρχεσθαι στα άρθρα 11 και 14 αντίστοιχα και συμπεριλαμβάνονται και τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ+ (Ομάδα Εργασίας για τον Σεξουαλικό Προσανατολισμό και την Ταυτότητα Φύλου, 2015· Ινστιτούτο Δανίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2009).

Σε ότι έχει να κάνει με την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, πολλαπλές ελλείψεις και αδυναμίες χαρακτηρίζουν το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο. Ταυτόχρονα, σημειώνονται σοβαρά κενά κατά την εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας (Χαμτζούδης, 2015). Σύμφωνα με δημοσίευση της πανευρωπαϊκής ομπρέλας μη κυβερνητικών οργανώσεων ILGA-Europe, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 14η θέση μεταξύ 49 ευρωπαϊκών χωρών, σχετικά με τη νομοθετική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου για το έτος 2019⁴.

Τον Ιανουάριο του 2005, ο Νόμος 3304/2004 ψηφίστηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο και αφορά στην *«εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευμάτων ή άλλων πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»*. Πρωτοπορία αποτέλεσε όχι μόνο για την προαγωγή της ισότητας αλλά και για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα ο εν λόγω νόμος. Με αυτόν ενσωματώθηκαν και δύο Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Οδηγία 2000/43/EK *«περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής»* η οποία εφαρμόστηκε στους τομείς της απασχόλησης, εργασίας, συμμετοχής σε σωματεία, επαγγελματικές οργανώσεις, στην εκπαίδευση, τις κοινωνικές παροχές και την

⁴https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/rainbowmap2019online_0_0.pdf

πρόσβαση στη διάθεση και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται στο κοινό και Οδηγία 2000/78/ΕΚ «για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» αποκλειστικά στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. Οι ρυθμίσεις αυτές είχαν σκοπό την καταπολέμηση των φαινομένων της διάκρισης, άμεσης και έμμεσης (άρθρα 3 και 7) (Κατσιγιάννη, 2017, Ψάλτογλου, 2016 & Χαμτζούδης, 2015). Το 2016 ένας νέος εργατικός νόμος (υπ' αριθ. 4443/2016) για την προστασία απέναντι στις διακρίσεις βασισμένες στον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου τον αντικατέστησε.

Επίσης, στις 10.09.2014 δημοσιεύθηκε ο νόμος 4285/2014, ο οποίος, μεταξύ άλλων, εισήγαγε στην ελληνική νομοθεσία ένα νέο πλαίσιο για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους. Με τον νόμο 4285/2014 τροποποιήθηκε ο νόμος 927/1979 (αποκαλούμενος «αντιρατσιστικός νόμος») και προσαρμόστηκε η ελληνική νομοθεσία στην απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση συγκεκριμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (81Α ΠΚ «Ρατσιστικό Έγκλημα»). Ο εθνικός νομοθέτης έκανε τη -θετική- προσθήκη του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στις καταστάσεις προσώπου ή προσώπων που προβλέπονται και φυλάγονται από τις νομικές διατάξεις, παρά το γεγονός ότι οι έννοιες αυτές δε συμπεριλαμβάνονταν στην απόφαση-πλαίσιο (Χαμτζούδης, 2015). Με το Προεδρικό Διάταγμα 132/2012 (ΦΕΚ Α' 239/11.12.2012) προβλέφθηκε η Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας στις Υποδιευθύνσεις Κρατικής Ασφάλειας των Διευθύνσεων Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο του στο Τμήμα Κρατικής Ασφάλειας των Υποδιευθύνσεων Ασφάλειας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής καθώς και στις Υποδιευθύνσεις Ασφάλειας και τα Τμήματα Ασφάλειας των Αστυνομικών Διευθύνσεων Νομών συνιστάται Γραφείο Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας. Παρόλο που, σύμφωνα με το νόμο, αρχικά τα Τμήματα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας δεν είχαν ως αποστολή τους την πρόληψη και δίωξη εγκλημάτων σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους, με το άρθρο 63 παρ. 3 του Π.Δ. 178/2014 αντικαταστάθηκε το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1 του Π.Δ. 132/2012. Με την αλλαγή αυτή έχει πλέον ως αποστολή του την πρόληψη και δίωξη αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος προσώπων ή ομάδας προσώπων λόγω ποικίλων χαρακτηριστικών/ταυτοτήτων συμπεριλαμβανομένων και του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου. Έτσι αναιρέθηκε μια σημαντική αμέλεια του εθνικού νομοθέτη για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους. Τέλος, συγκεκριμένα για τα εγκλήματα μίσους

λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας έχει προτείνει τη δημιουργία, σε συνεργασία με αρμόδιες κρατικές αρχές και με όλες τις ανεξάρτητες Μ.Κ.Ο. με δράση πάνω στο αντικείμενο, ενός Παρατηρητηρίου για τα εγκλήματα μίσους (και διακρίσεις) λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, συμπεριλαμβάνοντας και περιστατικά στην υγειονομική περίθαλψη (Χαμτζούδης, 2015).

Παρόλο που τα σύμφωνα συμβίωσης ανάμεσα σε ομόφυλα άτομα ήταν νόμιμα στην Ευρώπη για περισσότερα από 15 χρόνια, το 2008 η Ελλάδα πέρασε έναν νόμο που αφορούσε το σύμφωνο συμβίωσης (υπ' αριθ. 3919/2008) μεταξύ ετερόφυλων ατόμων, καθιστώντας την μία από τις ελάχιστες χώρες που διασφάλισαν παρόμοιο δικαίωμα αποκλειστικά για ετερόφυλα ζευγάρια (Ιωάννου, 2018). Όταν θεσπίστηκε ο υπ' αριθ. 4356/2015 νόμος, σύμφωνα με τον οποίο το σύμφωνο συμβίωσης απαντάται και στα ομόφυλα ζευγάρια (βλ. 2^ο Κεφ.) συγχρόνως, επιτεύχθηκε η εξίσωση της ηλικίας για την παροχή συναίνεσης με την αντικατάσταση του άρθρου 347ΠΚ, το οποίο καθιστούσε παράνομες «άσεμνες πράξεις μεταξύ ανδρών για επίτευξη οικονομικού οφέλους», ενώ η ηλικία της συναίνεσης για τους ομοφυλόφιλους ήταν τα 17 έτη και για τους ετεροφυλόφιλους τα 15. Μία άλλη αβρή διαφορά από την πλευρά του κράτους της Ελλάδας, γεγονός που προσκρούει και στις προβλέψεις του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής, όπως επανειλημμένα έχει τονίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Χαμτζούδης, 2015). Η κατάργησή του επήλθε με τον Νόμο 4356/2015 και άρθρο 68 (Ιωάννου, 2018).

Πρέπει τέλος να σημειωθεί πως η διάταξη της περίπτωσης β της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του νόμου 3896/2010 είναι ιδιαιτέρως προβληματική: «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης – Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5^{ης} Ιουλίου 2006 και άλλες συναφείς διατάξεις.», η οποία αναφέρει ότι «διάκριση λόγω φύλου συνιστά, επίσης, οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση προσώπου που συνδέεται με αλλαγή φύλου.». Πρόκειται για κακή ενσωμάτωση, με εσφαλμένο στα ελληνικά όρο, της παραγράφου 3 του Προοιμίου της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, η οποία μιλά για «επαναπροσδιορισμό φύλου», έννοια ευρύτερη εκείνης που εισήγαγε ο Έλληνας νομοθέτης. Παραβλέπει μια θεμελιώδη παράμετρο: το κοινωνικό φύλο, εξαιρώντας από το πεδίο εφαρμογής του την πλειοψηφία των διεμφυλικών ατόμων που δεν έχουν προβεί σε εγχείρηση

επαναπροσδιορισμού φύλου (Χαμτζούδης, 2015). Ωστόσο να σημειωθεί επίσης, ότι η Οδηγία αυτή θα μπορούσε να είναι χρήσιμη και για την καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος των ομοφυλοφίλων στον χώρο εργασίας, μόνο εάν το ΔΕΕ είχε δεχθεί ότι τέτοιου είδους διακρίσεις εμπίπτουν σε διάκριση λόγω φύλου, κάτι που δεν έχει μέχρι σήμερα γίνει δεκτό (Παπαδοπούλου, 2018).

Η προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού βρίσκει επίσης έρεισμα και στις γενικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Ειδικότερα, στο άρθρο 57 ΑΚ προστατεύεται η προσωπικότητα κάθε φυσικού προσώπου. Σύμφωνα με αυτή αν προσβληθεί η προσωπικότητα κάποιου, του δίνεται το δικαίωμα για απαίτηση άρσης της προσβολής και απαγόρευση μελλοντικής επανάληψης. Εάν η εν λόγω προσβολή αναφέρεται σε άτομο που έχει πεθάνει τότε το δικαίωμα το έχουν οι συγγενείς και κληρονόμοι του και δεν αποκλείεται η αξίωση αποζημίωσης. Επίσης το άρθρο 59 ΑΚ ορίζει πως στις περιπτώσεις των προηγούμενων δύο άρθρων με δικαστική απόφαση, ύστερα από αίτηση του προσβαλλόμενου και εφόσον έχει ληφθεί υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικαστεί ο υπαίτιος να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί (χρηματικό ποσό, δημοσίευμα, κ.ά.). Σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας ενός ανθρώπου οι δύο διατάξεις που αναφέρονται παραπάνω διαμορφώνουν ένα πλαίσιο προστασίας. Οι προϋποθέσεις που τίθενται από τον νόμο για την προστασία της προσωπικότητας είναι η προσβολή ορισμένης έκφανσης αυτής και ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής. Σύμφωνα με τη νομική θεωρία, μία από τις προστατευόμενες εκφάνσεις του ανθρώπου είναι η ελευθερία και ο αυτοκαθορισμός. Η Κατερίνα Φουντεδάκη, στο βιβλίο της «Φυσικό Πρόσωπο και Προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα» προσδιορίζει το περιεχόμενο της έκφανσης αυτής αναφέροντας τα εξής: *«Η ελευθερία στο πλαίσιο της ΑΚ 57 παλιότερα γινόταν δεκτή μόνον με την έννοια της προσωπικής ελευθερίας, ενώ σήμερα με την ευρύτατη έννοια της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η ελευθερία ως έκφανση της προσωπικότητας γίνεται παραδεκτή με την ευρύτατη έννοια της απρόσκοπτης ενέργειας ή παράλειψης του προσώπου σε οποιοδήποτε πεδίο της ανθρώπινης δράσης. Έτσι εδώ εμπίπτουν ενδεικτικά η ελευθερία κίνησης, [...], η ελευθερία σύναψης γάμου και ίδρυσης οικογένειας, η αυτονομία και ο αυτοκαθορισμός του προσώπου αναφορικά με όλους τους τομείς και τα θέματα της ζωής του (λ.χ. σεξουαλικός και αναπαραγωγικός προσανατολισμός, αυτοδιάθεση του προσώπου σε σχέση με το σώμα και την υγεία του κλπ.)»* (Ψάλτογλου, 2016).

1.2. Η προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από το περιφερειακό δίκαιο: Συμβούλιο της Ευρώπης και Ευρωπαϊκή Ένωση

Για την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου κεντρική σημασία έχουν οι προβλέψεις του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που διατυπώνεται ως εξής: *«Η χρήση των αναγνωριζόμενων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως»*. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου παρόλο που δεν αναφέρονται ρητώς στο άρθρο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει υπογραμμίσει επανειλημμένα ότι η απαρίθμηση αυτή των απαγορευμένων αυτών λόγων διάκρισης δεν είναι εξαντλητική και ότι η διατύπωση «ή άλλης καταστάσεως» συμπεριλαμβάνει τους συγκεκριμένους λόγους. Παραπλήσια είναι και η διατύπωση του άρθρου 1 του 12ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για τη καθολική απαγόρευση διακρίσεων κατά την απόλαυση κάθε δικαιώματος που ορίζεται με νόμο, όπου και πάλι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο πλαίσιο της «άλλης καταστάσεως».

Ρητή αναφορά για την απαγόρευση διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου υπάρχει στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας του 2011, όπου στο άρθρο 4 παρ. 3 αναφέρεται ότι η εφαρμογή των διατάξεων θα διασφαλίζεται χωρίς καμία διάκριση μεταξύ άλλων και λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Στην εν λόγω σύμβαση σημαντικός είναι και ο ορισμός του φύλου στο Προοίμιό της, όπου σημειώνεται ότι ως «φύλο» θεωρούνται οι κοινωνικά δημιουργημένοι ρόλοι, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που η κάθε κοινωνία θεωρεί ενδεδειγμένα για τους άνδρες και τις γυναίκες. Σύμφωνα με τα παραπάνω, στην Επεξηγηματική Έκθεση της Σύμβασης επιβεβαιώνεται ότι η προστασία της αρχής της μη διάκρισης επεκτείνεται και «στα διεμφυλικά, τρανσέξουαλ, τραβεστί, παρενδυτικά πρόσωπα και άλλες ομάδες προσώπων που δεν αποδέχονται ό,τι η κοινωνία έχει ορίσει ως πρόσωπα που ανήκουν στις κατηγορίες «άντρας» ή «γυναίκα» (Χαμτζούδης, 2015).

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στην καταδίκη της Ελλάδας για την παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και συγκεκριμένα του άρθρου 14 σε

συνδυασμό με το άρθρο 8, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την απόφαση Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδα της 7ης Νοεμβρίου 2013 (Χαμτζούδης, 2015). Ο λόγος ήταν η εξαίρεση των ομόφυλων ζευγαριών από τη δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης, όπως αυτό προβλεπόταν από το Ν.3719/2008.

Η ΕΣΔΑ παραμένει η μόνη διεθνής συμφωνία για τα ανθρώπινα δικαιώματα που παρέχει αυτό τον υψηλό βαθμό προστασίας του ατόμου. Και φυσικά σημαντική δράση έχει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) που επιβλέπει την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ).

Ένα χρήσιμο εργαλείο για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ σε περιφερειακό επίπεδο, το οποίο αξίζει να αναφερθεί, είναι η Σύσταση CM/Rec (2010) 5 της Επιτροπής Υπουργών προς τα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εξάλειψη των διακρίσεων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Αυτή υπενθυμίζει την καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την διασφάλιση της αξιοπρέπειας όλων και ζητά να παρθούν θετικά μέτρα για να διασφαλιστεί η προστασία ενάντια στη διακριτική μεταχείριση και να καταπολεμηθούν οι διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου στο περιβάλλον της εκπαίδευσης, προτάσσοντας του παιδιού (Ιωάννου, 2018).

Όσον αφορά την προστασία που παρέχεται σε περιφερειακό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι υποψήφιες χώρες για την ένταξή τους στην Ε.Ε. οφείλουν να ενσωματώσουν από πριν το νομοθετικό κεκτημένο σε σχέση με την ισότητα των φύλων και την απαγόρευση των διακρίσεων. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η Ευρωπαϊκή Ένωση έπρεπε να ρυθμίσει θέματα προσωπικής κατάστασης των ατόμων και οικογενειακών σχέσεων, με έμφαση στους Ευρωπαίους πολίτες. Στις Συνθήκες πλέον, προβλέπεται ρητώς η υποχρέωση των κοινοτικών οργάνων να σέβονται και να προάγουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβάνοντας την αρχή της ισότητας και την απαγόρευση αρνητικών διακρίσεων βάσει ύποπτων ή απαγορευμένων κριτηρίων, μεταξύ άλλων και του σεξουαλικού προσανατολισμού (Παπαδοπούλου, 2018).

Το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο περιλαμβάνει ρητά την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού έναντι πάσης φύσεως διακρίσεων. Αυτό κατοχυρώνεται στα άρθρα 10 και 19 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), όπου αναφέρονται σε θέματα διακρίσεων. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 10 αναφέρει «Κατά τη χάραξη και την

εφαρμογή των πολιτικών και των δράσεων της, η Ένωση επιζητάει την καταπολέμηση κάθε διάκρισης λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού», ενώ στο άρθρο 19 (πρώην 13 της ΣΕΚ) προβλέπεται ότι «.....το Συμβούλιο, μετά την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μπορεί να αναλάβει ανάλογη δράση για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.» (Σαρρής, 2013), δίνοντας έτσι το απαιτούμενο νομικό έρεισμα στο Συμβούλιο να προβεί στη διαμόρφωση δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου για την καταπολέμηση πάσης φύσεως διακρίσεων (Χαμτζούδης, 2015).

Σύμφωνα με το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵, στο άρθρο 21 παρ. 1:

«Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012).

Μια σειρά από Οδηγίες έχουν εκδοθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο των Κρατών-μελών, για την απαγόρευση των διακρίσεων. Παρόλα αυτά, οι διακρίσεις λόγω ηλικίας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, γενετήσιου προσανατολισμού και αναπηρίας απαγορεύονται μόνο στους τομείς της απασχόλησης, της εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης. Η οδηγία που εξέδωσε το 2000 η Ευρωπαϊκή Ένωση (2000/78/EK «οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση»)⁶, εξασφαλίζει την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία των ανθρώπων, που δέχονται διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού (EUR-Lex: EU law, 4/10/2019). Αφορά κάποια ειδικά θέματα, όχι μόνο μισθών αλλά και σε άλλες περιπτώσεις, όπως οι παροχές, οι όροι πρόσβασης σε μισθωτές ή μη μισθωτές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης, της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας, ή ακόμη και λόγους απόλυσης, επαγγελματικής κατάρτισης και συμμετοχής σε μια οργάνωση εργοδοτών ή εργαζομένων ή κάθε άλλου

⁵ Με την Συνθήκη της Λισαβόνας, που άρχισε να ισχύει τον Δεκέμβριο του 2009, καθιερώθηκε στις ιδρυτικές Συνθήκες η δεσμευτική ισχύς του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Το άρθρο 6 της Συνθήκης για την ΕΕ προσδίδει στο Χάρτη την ίδια νομική ισχύ με αυτήν των Συνθηκών.

⁶ Οδηγία 2000/78/EK, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.

οργανισμού του οποίου τα μέλη ασκούν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Η άμεση διάκριση δικαιολογείται σε πολύ λιγότερες και στενά οριοθετημένες περιπτώσεις (δημόσια ασφάλεια ή διατήρηση της δημόσιας τάξης ή πρόληψη ποινικών αδικημάτων ή προστασία της υγείας ή προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων) από ό,τι η έμμεση διάκριση. Η τελευταία δικαιολογείται από τη φύση της θέσης ή από τις συνθήκες υπό τις οποίες τελείται η εργασία (Παπαδοπούλου, 2018). Η ύπαρξη της οδηγίας έχει αυξήσει το επίπεδο προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ+ σε ευρωπαϊκές χώρες, εφόσον η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βασισμένη στις αξίες της ελευθερίας, του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διώκει τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις (Κατσιγιάννη, 2017).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το 2008 Πρόταση για την υιοθέτηση Οδηγίας του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης, η οποία σκοπό είχε να συμπληρώσει το εν ισχύει πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων. Παρά το γεγονός ότι η Πρόταση Οδηγίας «για την οριζόντια καταπολέμηση των διακρίσεων», όπως λέγεται, έχει κατατεθεί εδώ και αρκετά χρόνια, έχουν γίνει σχετικές διαβουλεύσεις και έχει ασκηθεί πίεση από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών, δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί (Χαμτζούδης, 2015).

Σημαντικό για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας είναι το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 2013, το οποίο τονίζει ότι η μισαλλοδοξία και οι διακρίσεις κάθε είδους δε θα γίνουν αποδεκτές ποτέ στην Ευρωπαϊκή Ένωση και καλεί την Επιτροπή, το Συμβούλιο και τα Κράτη-μέλη να εντείνουν τη μάχη ενάντια στα εγκλήματα μίσους και τις συμπεριφορές και στάσεις που δημιουργούν διακρίσεις. Ζητείται λοιπόν, η αναθεώρηση της Απόφασης-Πλαίσιο 2008/913 του Συμβουλίου, ώστε να συμπεριλαμβάνει πράξεις και εκφράσεις, μεταξύ άλλων, και ομοφοβίας και τρανσφοβίας (Χαμτζούδης, 2015). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ακόμα, ζητά δραστικότερα μέτρα για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και τρανσφοβίας, απαιτώντας επέκταση της μη διάκρισης πέρα από την εργασία και στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Καλεί την Επιτροπή να αναλάβει δράση για τρανς και διαφυλικά άτομα, ώστε να εξασφαλίσει ότι η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ δε στερείται των ελευθεριών της έκφρασης και του συνέρχεσθαι, ιδίως αναφορικά με τις παρελάσεις ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας, και παράλληλα την καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους (Παπαδοπούλου, 2018).

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Fundamental Rights Agency, FRA), από τη δημιουργία του ακόμη, επέδειξε ξεχωριστό ενδιαφέρον για την

καταπολέμηση της ομοφοβίας και των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Το 2010 δημοσίευσε Έκθεση συγκριτικής ανάλυσης για την ομοφοβία, τρανσφοβία και διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Ενώ το 2012-2013 διεξήγαγε την πιο διεξοδική, ολοκληρωμένη και μεγάλη έως σήμερα έρευνα στα Κράτη-μέλη, σε διάφορα πεδία της καθημερινής και κοινωνικής ζωής για τα ζητήματα που αναφέρθηκαν, από την οποία έχουν διαφανεί πολύ ενδιαφέροντα θέματα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα τη σημερινή εποχή σε όλες τις χώρες Ε.Ε⁷ (Χαμτζούδης, 2015).

1.3. Μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων

Σημαντικός αριθμός εκθέσεων για την Ελλάδα διεθνών κι ευρωπαϊκών φορέων έχει συγκεντρωθεί από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)⁸, που αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στην ΕΕΔΑ υπάγεται και το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, το οποίο το 2015 κατέγραψε 273 περιστατικά ρατσιστικής βίας με περισσότερα από 300 θύματα. Από αυτά, τα 185 περιστατικά αφορούσαν σε βία κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, ενώ οι περισσότερες καταγραφές ομοφοβικών και τρανσφοβικών επιθέσεων προήλθαν από την οργάνωση Colour Youth – Κοινότητα LGBTQI+ Νέων Αθήνας. Οι καταγραφές επιθέσεων κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ ήταν αριθμητικά περισσότερες από τις υπόλοιπες για το διάστημα 2015-2017. Το Δίκτυο, στην έκθεση του 2017, παρατήρησε τη μείωση των καταγραφών των επιθέσεων κατά ΛΟΑΤΚΙ+, επισημαίνοντας ότι το ζήτημα του χαμηλού αριθμού καταγγελιών προβληματίζει όλη την Ευρώπη. Η τάση αυτή επιβεβαιώθηκε και το 2018, όπου από τα 117 καταγεγραμμένα περιστατικά, τα 27 ήταν κατά ΛΟΑΤΚΙ+ (18 λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και 9 λόγω ταυτότητας φύλου). Από το σύνολο των περιστατικών, 37 είχαν καταγγελθεί στην αστυνομία κατά την καταγραφή τους από οργανώσεις του Δικτύου, εκ των οποίων μόλις 3 περιστατικά σχετίζονται με σοβαρές επιθέσεις κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Το

⁷ Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι ΛΟΑΔ της ΕΕ πολύ συχνά αδυνατούν να δείξουν τον πραγματικό τους εαυτό στο σχολείο, στον χώρο εργασίας ή στον δημόσιο χώρο. Ως εκ τούτου, πολλοί αποκρύπτουν την ταυτότητά τους και ζουν απομονωμένοι ή ακόμη και υπό το κράτος του φόβου. Άλλοι υφίστανται διακριτική ή ακόμη και βίαιη μεταχείριση όταν εκδηλώνουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Διαπιστώνονται σημαντικές διαφορές από χώρα σε χώρα ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι ερωτηθέντες προσλαμβάνουν και βιώνουν τη διακριτική μεταχείριση, την παρενόχληση ή τη βία λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Σημαντικές διαφορές παρατηρούνται επίσης και ως προς τις αντιλήψεις τους σχετικά με την έκταση των αρνητικών κοινωνικών στάσεων έναντι των ΛΟΑΔ, αλλά και ως προς τις στρατηγικές αποφυγής τις οποίες εφαρμόζουν από φόβο να δεχθούν επιθέσεις, απειλές ή παρενοχλήσεις. (<https://fra.europa.eu>)

⁸ <http://www.nchr.gr/index.php/2013-04-03-11-07-36/115-etisies>

Δίκτυο έλαβε μέρος σε μελέτη αναφορικά με τις δυσκολίες πρόσβασης στη δικαιοσύνη αλλά και σε πιο απλούς μηχανισμούς καταγραφής επιθέσεων κατά ΛΟΑΤΚΙ+. Η καταγραφή και η καταγγελία εξάλλου, όπως όλα δείχνουν είναι ανάλογες με τη διάθεση υπηρεσιών για την υποστήριξη του θύματος.⁹

Στην Ελλάδα δε συναντώνται συγκεκριμενοποιημένες πολιτικές κατά των διακρίσεων, που να επικεντρώνονται ειδικότερα στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Ωστόσο, ένα πολύ σημαντικό πρόγραμμα, είναι το έργο «11528». Το πρώτο που υλοποιήθηκε σε συνεργασία με κρατικό φορέα (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων) στην Ελλάδα, το 2015. Την 1η Αυγούστου 2012 ήταν η πρώτη απόπειρα λειτουργίας γραμμής ψυχολογικής στήριξης για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Ελλάδα, από την Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ) σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (ΓΓΝΓ). Το έργο 11528 λοιπόν, επικεντρώνεται σε θέματα που απασχολούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με στόχο την καταπολέμηση και την πρόληψη των διακρίσεων. Στο ομαδικό αυτό έργο συμμετέχουν: η Θετική Φωνή, η Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), το Athens Pride και το Thessaloniki Pride. Κατά τη διάρκεια υλοποίησής του, λειτούργησε η Ανοιχτή Γραμμή Ψυχολογικής Στήριξης «11528 – ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ», που απευθύνεται σε ΛΟΑΤΚΙ+ νέους, το οικογενειακό περιβάλλον τους και σε εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων. Επιπλέον, σχεδιάστηκε και η ομώνυμη καμπάνια, με στόχο την ευαισθητοποίηση σε θέματα και δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας (Ιωάννου, 2018).

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα εισήγαγε ένα Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με σκοπό την προστασία τους με έναν πιο λεπτομερή, μεθοδικό και συμπεριληπτικό τρόπο (Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2014). Το περιεχόμενό του δείχνει το δρόμο για όλες τις διοικητικές, κυβερνητικές, νομοθετικές και δικαστικές δομές για τα θέματα αρμοδιότητάς τους, ενώ την ίδια στιγμή λειτουργεί και ως σημείο αναφοράς για φορείς, θεσμούς και διεθνή όργανα, όσον αφορά στην εφαρμογή και πραγμάτωση από τη χώρα μας, πολιτικών και δράσεων που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁹ http://rvrn.org/wp-content/uploads/2019/04/RVRN_report_2018gr.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΗ ΕΚΦΑΝΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

2.1. Οικογενειακό Δίκαιο στις χώρες της Ευρώπης

Οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις μέχρι πριν από μερικά χρόνια αποδοκιμάζονταν από τις περισσότερες κοινωνίες και θεωρούνταν ανήθικες και προσβλητικές οδηγώντας τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να κρατούν τις σχέσεις τους κρυφές για να αποφύγουν την αποδοκιμασία του κοινωνικού τους περίγυρου. Τις τελευταίες δεκαετίες όμως πολλές κοινωνίες έχουν κάνει βήματα προς την αντίθετη κατεύθυνση, λόγω αποτελεσμάτων επιστημονικών ερευνών και γενικότερης απελευθέρωσης των ατόμων.

Με αυτόν τον τρόπο τα αιτήματα για εξισορρόπηση της προστασίας των δικαιωμάτων τους έγιναν ολοένα και πιο επείγοντα έχοντας ως αποτέλεσμα την εξέλιξη του δικαίου τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Οι νόμοι αυτοί περιλαμβάνουν διατάξεις για την συμβίωση, τον γάμο, την υιοθεσία, τα περιουσιακά στοιχεία, την διάκριση στην εργασία και την ταυτότητα φύλου. Η λίστα με τις χώρες που έχουν κάνει τέτοιες ρυθμίσεις μεγαλώνει συνεχώς (Κωσταντίνου, 2000). Παρά τις αντιστάσεις που προβάλλονται από συντηρητικές πολιτικές φωνές, οι δικαστικές διεκδικήσεις και τα επιχειρήματα για ισονομία φέρνουν αρκετές χώρες σε σχετικές νομοθετικές διαρρυθμίσεις.

Συγκεκριμένα στην Ευρωπαϊκή Ένωση πολλές από αυτές τις ρυθμίσεις είναι στον τομέα του οικογενειακού δικαίου το οποίο είναι κλάδος του Αστικού Δικαίου που αφορά στο σύνολο των νομικών κανόνων που διέπουν τις οικογενειακές σχέσεις. Πρόκειται δηλαδή για τις σχέσεις μεταξύ των δυο συζύγων, όπως και για τις σχέσεις μεταξύ γονέων και των τέκνων τους.

Μέχρι τις αρχές του 2015, σε δεκατρείς χώρες αναγνωριζόταν ήδη το δικαίωμα σύναψης συμφώνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια (Φινλανδία, Αυστρία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Λιχτενστάιν, Ελβετία, Ανδόρα, Ηνωμένο Βασίλειο, Τσεχία, Σλοβενία, Κροατία). Στις χώρες αυτές περιλαμβάνεται πλέον η Ελλάδα και η Ιταλία, οι οποίες ενέκριναν το σύμφωνο συμβίωσης, στα τέλη του έτους 2015 και το Φεβρουάριο του 2016 αντίστοιχα. Στις περισσότερες -αν όχι σε όλες τις χώρες- αξίζει να σημειωθεί πως το σύμφωνο θεσμοθετήθηκε για να προστατεύσει κυρίως τα ομόφυλα ζευγάρια (Αυλωνίτης & Φώσκολος, 2015). Η σύναψη συμφώνου συμβίωσης συνεπάγεται με έννομα αποτελέσματα

παρόμοια με αυτά του γάμου. Το σύμφωνο συμβίωσης δε διεξάγεται με τη μορφή πολιτικού ή θρησκευτικού γάμου. Συνήθως προαπαιτούμενο είναι ο ένας από τους δύο ενδιαφερόμενους να έχει την ιθαγένεια της χώρας και τη μόνιμη κατοικία του σε αυτήν (Παπαζήση, 2000). Σήμερα λοιπόν η σεξουαλική επαφή είναι νόμιμη και στα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ η αναγνώριση ομοφυλοφιλικών ενώσεων νόμιμη στα 22 από αυτά. Όσον αφορά το δικαίωμα στον γάμο, έχει κατοχυρωθεί σε 13 από τα κράτη μέλη, τα οποία είναι: Αυστρία (2019), Γερμανία (2017), Δανία (2012), Φινλανδία (2017), Ισλανδία (2010), Νορβηγία (2009), Σουηδία (2009), Γιβραλτάρ (2016), Μάλτα (2017), Πορτογαλία (2010), Ισπανία (2005), Βέλγιο (2003), Γαλλία (2013), Ιρλανδία (2015), Λουξεμβούργο (2015), Ολλανδία (2001), Ηνωμένο Βασίλειο (2004-πλην της βόρειας Ιρλανδίας). Στο θέμα της υιοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια, η από κοινού υιοθεσία είναι πλέον νόμιμη στα 14 από τα 28 κράτη-μέλη και η υιοθεσία παιδιού του συντρόφου νόμιμη στα 18 από τα 28 κράτη-μέλη (European Commission, 2018).

Παρακάτω θα παρατεθούν περιληπτικά νομικά στοιχεία του οικογενειακού δικαίου από μερικές από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες έχουν θεσπίσει νόμους πάνω σε αυτά τα θέματα και πώς αυτοί έχουν εξελιχθεί σε βάθος χρόνων. Οι παρακάτω χώρες επιλέχθηκαν γιατί είναι από τις πρώτες που θεσπίσαν νόμους πάνω στα θέματα που αναλύονται.

Αρχικά αξίζει να αναφερθεί ότι το 1989 η Δανία, η χώρα από την οποία συμπληρώθηκαν ερωτηματολόγια για το ερευνητικό μέρος, έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο η οποία καθιέρωσε στο δίκαιό της το θεσμό της ληξιαρχικώς καταχωρημένης ένωσης, ή όπως λέγεται σήμερα σύμφωνο συμβίωσης, (registered partnership) μεταξύ δύο ατόμων με το ίδιο φύλο (Παπαζήση, 2000:42). Ο νόμος ήταν ο πρώτος τέτοιου είδους στον κόσμο και γίνεται πρότυπο για άλλες χώρες αργότερα. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και οι υπόλοιπες Σκανδιναβικές χώρες εισήγαγαν παρόμοιες διατάξεις. Ο γάμος μεταξύ ατόμων ίδιου φύλου έγινε νόμιμος στη Δανία στις 15 Ιουνίου 2012, συμπεριλαμβανομένων και των γάμων στην Εκκλησία της Δανίας (Lewin, 2003). Από το 1999, άτομα που ήταν σε ληξιαρχικώς καταχωρημένη ένωση ήταν ικανά να υιοθετήσουν τα τέκνα των συντρόφων τους (Nina D. 2016). Τον Μάρτιο του 2009, πάρα την ένσταση της κυβέρνησης, εγκρίθηκε νόμος που χορηγούσε στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια ίσα δικαιώματα στην υιοθεσία.

Την 1η Αυγούστου 1993 τέθηκε σε ισχύ ο θεσμός της ληξιαρχικώς καταχωρημένης ένωσης, καθιστώντας τη Νορβηγία τη δεύτερη χώρα στον κόσμο μετά τη Δανία, που αναγνώριζε επισήμως τις πολιτικές ενώσεις του ίδιου φύλου και σε μεγάλο βαθμό ακολουθεί το δανέζικο πρότυπο, ουσιαστικά αλλά και και δομικά. Από το 2002, τα άτομα με σύμφωνο

συμβίωσης μπορούσαν να υιοθετήσουν τα τέκνα των συντρόφων τους. Την ίδια περίοδο, παρόλο που οι κανονισμοί ιδρυμάτων ανάδοχων οικογενειών ευνοούν τους ετεροφυλόφιλους γονείς, τα ζευγάρια του ίδιου φύλου μπορούν να επιλεγούν εφόσον οι υπηρεσίες ευημερίας των παιδιών διαπιστώσουν ότι αυτό είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Τον Νοέμβριο του 2004 εισήχθη νομοσχέδιο που πρότεινε το Κόμμα της Σοσιαλιστικής Αριστεράς θέλοντας να καταστήσει τους ισχύοντες νόμους για το γάμο ουδέτερους. Το νομοσχέδιο απορρίφθηκε από το νορβηγικό κοινοβούλιο, αλλά η δημοσκόπηση της Synovate MMI (μία από τις μεγαλύτερες εταιρείες έρευνας της Νορβηγίας) κατέληξε το 2007 στο συμπέρασμα ότι το 61% των Νορβηγών υποστηρίζει τους νόμους περί γάμων ουδέτερων ως προς το φύλο. Αντανακλώντας αυτό το συναίσθημα, στις 11 Ιουνίου 2008, το νορβηγικό κοινοβούλιο αντικατέστησε το σύμφωνο συμβίωσης με ένα νέο νόμο περί γάμου που επιτρέπει στους ομοφυλόφιλους να παντρευτούν, να υιοθετήσουν παιδιά και επιτρέπει τις υποβοηθούμενες εγκυμοσύνες. Το 2015, η Εκκλησία της Νορβηγίας ψήφισε να επιτρέψει να γίνουν γάμοι ομοφυλοφίλων στις εκκλησίες της, αντικαθιστώντας τις αναφορές για τη «νύφη και τον γαμπρό» με ουδέτερο κείμενο (Gwladys F., 2016).

Το σύμφωνο συμβίωσης χορηγήθηκε στη Σουηδία το 1995. Οι εγγεγραμμένοι σύντροφοι του ίδιου φύλου μπορούσαν να υιοθετήσουν από κοινού. Η υποβοηθούμενη γονιμοποίηση για τα ζευγάρια γυναικών έγινε νόμιμη το 2005. Η κύρια διάκριση μεταξύ καταχωρημένης σχέσης και γάμου ήταν ότι καλύπτονταν από ξεχωριστούς νόμους και ότι οι συμπράξεις ομοφυλοφίλων ήταν αστικές και δεν μπορούσαν να διεξαχθούν μέσω της εκκλησιαστικής αρχής. Η Σουηδία, πρώτη στην Ευρώπη, ψηφίζει νόμο που επιτρέπει στα ομόφυλα ζευγάρια από το 2002 να έχουν τα ίδια δικαιώματα στη υιοθεσία με τα ετερόφυλα ζευγάρια (MacGregor M, 2002).

Στην Ισλανδία, το σύμφωνο συμβίωσης με τον νόμο αριθ. 87 του 1996 έδωσε τη δυνατότητα μόνο για ζευγάρια του ίδιου φύλου, μια νομική σχέση που παρέχει σχεδόν όλα τα δικαιώματα του γάμου. Όταν ο γάμος ομοφυλοφίλων νομιμοποιήθηκε στην Ισλανδία το 2010, η δυνατότητα για σύμφωνο συμβίωσης καταργήθηκε. Τα ζευγάρια που είχαν ήδη σύμφωνο επιτράπηκε να παραμείνουν σε αυτό ή να επιλέξουν να το μετατρέψουν σε γάμο. Η Ισλανδία είναι το πρώτο έθνος στον κόσμο που έχει ένα LGBT πρόσωπο ως αρχηγό κράτους. Όσον αφορά το οικογενειακό δίκαιο, όλες οι διακρίσεις εις βάρος των ομοφυλοφίλων και των λεσβιών έχουν πλέον καταργηθεί στην Ισλανδία (Gunnarsdottir, 2006).

2.2. Οικογενειακό Δίκαιο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα τα πράγματα σε σύγκριση με άλλες χώρες εξελίσσονται σε διαφορετικούς ρυθμούς. Σε δημόσια διαβούλευση τέθηκε το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια υπό τη νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τον τίτλο «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις». Όπως αναφέρθηκε και στη σχετική ανακοίνωση του υπουργείου Δικαιοσύνης, το νομοσχέδιο αυτό, αποτέλεσε καινοτομία για δύο λόγους, με τον πρώτο να είναι η άρση των διακρίσεων απέναντι σε κοινωνούς με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους και η θεσμική αναγνώριση προσωπικών τους σχέσεων που έως τότε βρισκόταν σε μια θεσμικά γκρίζα ζώνη, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με τις αρχές της ισότητας, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Ο δεύτερος λόγος ήταν μια γενικότερη βελτίωση του συμφώνου συμβίωσης, καθώς αναγνωρίστηκαν οι οικογενειακοί δεσμοί ανάμεσα στα μέρη και ενισχύθηκαν οι συνέπειες του (Μάνδρου, 2015).

Με βάση το νομοσχέδιο άνοιξε ο δρόμος για τα ομόφυλα ζευγάρια εκτός από τη σύναψη του συμφώνου συμβίωσης να αποκτήσουν και περιουσιακά ή κληρονομικά δικαιώματα. Το υπουργείο Δικαιοσύνης ανέφερε πως η Ελλάδα με τη θέσπιση του καινούριου συμφώνου συμβίωσης, θα έπαυε να ήταν μία από τις λίγες εναπομείναντες χώρες της Ευρώπης που τα ομόφυλα άτομα δεν είχαν την δυνατότητα να έχουν κάποιου είδους νομικής αναγνώρισης της μεταξύ τους σχέσης. Πρόκειται για αυτονόητη σύγκλιση της κοινωνικής πραγματικότητας με την νομοθεσία (Αντωνόπουλος, 2015).

Σημειώνεται ότι η Ελλάδα, όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως (βλ. κεφ:1), είχε καταδικασθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), για τον αποκλεισμό από το σύμφωνο συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών, αποκλεισμός ο οποίος συνιστά παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου την 7η Νοεμβρίου 2013 (transform Europe, 2015).

Το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια υπερψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 2015. Πέρα από αυτό, για πρώτη φορά γίνεται νομοθετική αναγνώριση για τα άτομα intersex (προηγούμενη ορολογία «ερμαφροδιτιτισμός»). Από το σύμφωνο προβλέπεται η εξίσωση περιουσιακών δικαιωμάτων των μερών, δηλαδή υπάρχει πλέον η δυνατότητα για τον/την συμβίο να κληρονομεί την περιουσία του θανούντος συζύγου, ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται και η εξίσωση των δικαιωμάτων κοινωνικοασφαλιστικού, εργατικού και

φορολογικού δίκαιου. Πάραυτα ,τα ζευγάρια που συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης δεν έχουν εξίσου τα ίδια δικαιώματα με εκείνα που είναι παντρεμένα, με πολιτικό ή θρησκευτικό γάμο. Μπορεί πλέον τα ομόφυλα ζευγάρια να απόκτησαν ασφαλιστικά, κληρονομικά, συνταξιοδοτικά δικαιώματα ο αναμεταξύ τους, ωστόσο, κάνοντας σαφή τον διαχωρισμό από τα ετερόφυλα ζευγάρια, δεν προβλέπεται από τον νόμο η δυνατότητα υιοθεσίας στα ομόφυλα ζευγάρια. Με άλλα λόγια, εάν ένας από τους δύο συντρόφους αποκτήσει παιδί, η σχέση του με τον άλλο σύντροφο δεν αναγνωρίζεται νομικά και δεν έχει κανένα δικαίωμα όσων αφορά την ανατροφή του. (Γιαννάρου, 2016).

Λόγω αυτού φόβος των ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας είναι τι θα γίνει σε περίπτωση που συμβεί κάτι στους βιολογικούς γονείς των παιδιών των οικογενειών τους, εφόσον εκείνοι δεν θα έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στην εκπαίδευση του παιδιού / να τα εισάγουν στον ασφαλιστικό τους φορέα / να συμμετέχουν σε ιατρικές πράξεις. Η μοίρα των παιδιών θα είναι αβέβαιη , είτε αυτή θα είναι ένα ίδρυμα, μια οικογένεια αναδοχής ή κάποιος συγγενής. (Δαμάσκου, 2018, συνέντευξη).

Πάνω στο δικαίωμα τεκνοθεσίας και για τα ζευγάρια αυτά , αν διαβάσει κανείς το εσωτερικό οικογενειακό δίκαιο των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαπιστώνει ότι προβλέπεται σε αρκετές χώρες, αλλά όχι σε όλες. Για παράδειγμα η Αυστρία ,που προέβλεπε το δικαίωμα τεκνοθεσίας του βιολογικού παιδιού του ενός από τον άλλο μόνο για ετερόφυλα ζευγάρια που είχαν συνάψει σύμφωνο ,καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Κατσιγιάννη, 2017).

Το νομοθέτημα υπ' αριθμό 4356 (ΦΕΚ Α'181/24-12-2015) ρυθμίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη σύναψη του συμφώνου συμβίωσης. Καταρχήν απαιτείται η συμφωνία δύο προσώπων, ενήλικων, με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα, ανεξάρτητα με το φύλο, που συντάσσεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η συμφωνία αρχίζει να ισχύει από την κατάθεση αντιγράφου του στο ληξιαρχο του τόπου κατοικίας του και την καταχώρηση του σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου. Το επώνυμο των μερών δεν μεταβάλλεται από το σύμφωνο. Ο καθένας μπορεί, εφόσον συμφωνεί ο άλλος, να χρησιμοποιεί στις κοινωνικές του σχέσεις το επώνυμο του άλλου ή να το συμπληρώνει στο δικό του. Η λύση του συμφώνου γίνεται με συμφωνία των μερών, αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο ή με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση, εφόσον έχει επιδοθεί προηγουμένως με δικαστικό επιμελητή πρόσκληση για συναινετική λύση στο άλλο μέρος και έχουν παρέλθει τρεις (3) μήνες από την επίδοση και αυτοδικαίως, αν συναφθεί γάμος μεταξύ των μερών. Ισχύει από την

κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου, που περιέχει τη συμφωνία ή τη μονομερή δήλωση, στο ληξίαρχο όπου έχει καταχωρηθεί και η σύστασή του. Όσον αφορά την διατροφή μετά τη λύση του και τα κληρονομικά δικαιώματα των μερών, εφαρμόζονται οι ανάλογες διατάξεις του αστικού κώδικα που αφορούν τους συζύγους. Κατά την σύνταξη του συμφώνου το κάθε μέρος μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του στη νόμιμη μούρα ή το σχετικό δικαίωμα για διατροφή.

Με ακυρότητα του συμφώνου συνεπάγεται η σύναψη του εάν υπάρχει ήδη γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης των προσώπων ή του ενός από αυτά, μεταξύ συγγενών εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και εκ πλαγίου μέχρι και τον τέταρτο βαθμό, καθώς και μεταξύ συγγενών εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και τέλος μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε και αυτού που υιοθετήθηκε. Η εικονικότητα του συμφώνου είναι επίσης απαγορευμένη. Η αμετάκλητη ακυρότητα του κηρύσσεται με δικαστική απόφαση με την οποία αίρονται αναδρομικά τα αποτελέσματά του. Την αγωγή μπορεί να ασκήσει, πέρα των μερών, και όποιος εμφανίζει έννομο συμφέρον οικογενειακής φύσης, καθώς και ο εισαγγελέας αυτεπάγγελα, αν το σύμφωνο προσκρούει τη δημόσια τάξη.

Όσον αφορά τις φορολογικές αλλαγές, το έντυπο Ε1 της φορολογικής δήλωσης, προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα που διαμορφώθηκαν με τη θεσμοθέτηση του συμφώνου. Πλέον, στη δεξιά στήλη κάθε σελίδας του νέου Ε1, όπου οι έγγαμοι σύζυγοι δήλωναν τα δικά τους εισοδήματα και λοιπά πληροφοριακά στοιχεία, μπορούν πλέον να δηλώνουν αντίστοιχα στοιχεία το ένα από τα δύο άτομα σε ομόφυλα ζευγάρια που συνάψει σύμφωνο. Πλέον δίπλα από το «Συζύγου» που υπάρχει πάνω από την δεξιά στήλη δηλωτέων φορολογικών δεδομένων έχουν προστεθούν τα αρχικά «Μ.Σ.Σ.» που σημαίνουν «Μέρος του Συμφώνου Συμβίωσης» εξομοιώνοντας έτσι τα άτομα που έχουν συνάψει σύμφωνο φορολογικά με τα έγγαμα. Το ίδιο ισχύει και για τα πάσης φύσεως δικαιώματα και φορολογικές απαλλαγές όπως και την λήψης κοινωνικών επιδομάτων που απολαμβάνουν. Ειδικότερα, εφόσον έχουν και προστατευόμενα τέκνα, τα ζευγάρια που συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης, γίνονται δικαιούχοι επιδομάτων παιδιών. Επίσης τα ίδια εισοδηματικά κριτήρια που ισχύουν για τους έγγαμους για άλλα κοινωνικά επιδόματα (θέρμανσης, νοικίου κ.λπ.) θα λαμβάνονται υπόψη και γι' αυτούς (Σκλάβος, 2016).

Στις 9 Μαΐου 2018 υπερψηφίστηκε με μεγάλη πλειοψηφία (161 έναντι 103) το άρθρο 8, επίμαχο άρθρο του νομοσχεδίου του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με τα μέτρα προώθησης του θεσμού για την υιοθεσία και αναδοχή, το οποίο δίνει σε ομόφυλα

ζευγάρια που έχουν συνάψει το σύμφωνο συμβίωσης την δυνατότητα αναδοχής. (Δουγκέρη, 2018).

Η μεγαλύτερη διαφορά της αναδοχής -υιοθεσίας, είναι ότι δεύτερη ολοκληρώνεται με μία αμετάκλητη νομική πράξη, την οποία καθορίζει ο Αστικός Κώδικας, με το παιδί δηλαδή, αποκόπτεται πλήρως από τους φυσικούς γονείς και ταυτόχρονα, ο θετός γονιός έχει πλήρη δικαιώματα στο παιδί, χωρίς την υποχρέωση της διατήρησης της σχέσης με τους φυσικούς του γονείς (Κάλας, 2018). Το υπουργείο δήλωσε πως μόνο από το μητρώο εγκεκριμένων γονέων θα αντλούνται τα ζευγάρια για υιοθεσία-αναδοχή.

Στις 16 Μαΐου 2018 δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της ελληνικής κυβερνήσεως ο νομός υπ' αριθμό 4538 που στο άρθρο 8 για τις προϋποθέσεις ανάδοχων γονέων αναφέρει: *«Κατάλληλοι για ανάδοχοι γονείς, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, θεωρούνται οι οικογένειες που αποτελούνται από συζύγους ή έχοντες συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, με παιδιά ή χωρίς, ή μεμονωμένα άτομα, άγαμα, ή διαζευγμένα, ή σε χηρεία, με ή χωρίς παιδιά, που μπορεί να είναι συγγενείς εξ αίματος οποιουδήποτε βαθμού με το ανήλικο τέκνο (συγγενική αναδοχή - πρέπει να προτιμάται). Η επιλογή γίνεται πάντα με γνώμονα το συμφέρον του ανήλικου μεταξύ περισσότερων κατάλληλων υποψήφιων αναδόχων γονέων, υπό το πρίσμα και της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, που κυρώθηκε με το ν. 2101/1992 (Α' 192)..».*

Σημαντικό βήμα προς τα εμπρός θεωρούν πολλοί ομοφυλόφιλοι στην Ελλάδα το παραπάνω νομοσχέδιο που υιοθετήθηκε από τη Βουλή και δίνει τη δυνατότητα αναδοχής σε ομόφυλα ζευγάρια, ωστόσο, τονίζουν ότι υπάρχει ο δρόμος για την κατάκτησή της ισότητας είναι μακρύς (Δουγκέρη, 2018).

2.3. Η ειδική προστασία για τη μη διάκριση στην εργασία στην Ελλάδα και στην Ευρώπη

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός μπορεί να γίνει αιτία αποκλεισμού από την πρόσβαση στην απασχόληση ή την επαγγελματική εξέλιξη. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναφέρει ότι η κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ νέων στην Ελλάδα αντιμετωπίζει διακρίσεις σε πολλαπλά επίπεδα στον τομέα εργασίας. Ο κάθε μορφής αποκλεισμός επεκτείνεται και στον ήδη εργασιακό χώρο για όσα άτομα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας έχουν καταφέρει να φτάσουν έως εκεί και οι οποίοι σύμφωνα με μαρτυρίες υφίστανται ψυχολογικές πιέσεις και δεν μπορούν να μιλήσουν για το σύντροφό τους από κίνδυνο μήπως στιγματιστούν ή χάσουν τη δουλειά τους. Τα άτομα αυτά πολλές φορές υφίστανται μειωτική συμπεριφορά από τους προϊσταμένους ή συναδέλφους τους (Συνήγορος Του Πολίτη). Είναι αρκετά συχνό το φαινόμενο των

μισθολογικών διακρίσεων εις βάρος τους ,όσων αφορά τους μισθούς, ενώ παράλληλα απειλούνται σε αρκετές περιπτώσεις με απόλυση, με μη πρόσληψη ή μη προαγωγή στην περίπτωση που κάνουν «coming out» . Φυσικά, η απόλυση αυτών των προσώπων δεν στηρίζεται σε αυτό το επιχείρημα, παρά αιτιολογείται με έκκληση στην εργασιακή ανικανότητά τους. Σε περίπτωση που κάποιοι αντιδράσουν απειλούνται με δημοσίευση της ιδιότητας της ομοφυλοφιλίας τους (Ποταμιανός, 2004).

Όπως αναφέρεται στις Αρχές της Yogyakarta (σύνολο αρχών σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, πανανθρώπινος οδηγός για τα ανθρώπινα δικαιώματα που συνοψίζει τις διεθνείς νομικές υπαγορεύσεις που πρέπει να τηρούν όλα τα Κράτη) :

«Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή και παραγωγική εργασία υπό δίκαιες και ευνοϊκές συνθήκες και δικαίωμα προστασίας από την ανεργία, απαγορευμένων των διακρίσεων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου».

«Αυτή τη στιγμή τα άτομα που υφίστανται διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου κατοχυρώνονται νομοθετικά στον τομέα της εργασίας. Τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, σε όλα τα είδη απασχόλησης απαγορεύονται οι διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Εκτός ρυθμιστικού πλαισίου μένει ο τομέας της εκπαίδευσης, της υγείας, των αγαθών και των υπηρεσιών. Οι διακρίσεις με βάση το φύλο τυγχάνουν ευρύτερης προστασίας, αφού περιλαμβάνονται όλοι οι παραπάνω τομείς, εκτός από την εκπαίδευση (Κοφίνης 2016: 160).» (Παπαδοπούλου, 2018)

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως (βλ. κεφ.1) το 2000, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε την οδηγία 2000/78/ΕΚ «οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση», που εξασφαλίζει την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία των ανθρώπων, οι οποίοι υπόκεινται σε διακρίσεις λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (EUR-Lex: EU law, 4/10/2019). Η ύπαρξη της έχει αυξήσει το επίπεδο προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ+ σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κατσιγιάννη, 2017).

Με στόχο την ενσωμάτωση των Κοινοτικών οδηγιών για την ίση μεταχείριση, η Ελλάδα προέβη στην έκδοση του νόμου 3304/2005 τον Ιανουάριο του 2005 για την εφαρμογή της αρχής ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή ενωτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Οι ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου επιδιώκουν να καταπολεμήσουν τα φαινόμενα τόσο της άμεσης όσο και της έμμεσης διάκρισης (Κατσιγιάννη, 2017). Ο νόμος 3304/2005 θεσπίζεται τόσο για να

λειτουργήσει ως νόμος «ομπρέλα» για τις ήδη προαναφερόμενες περιπτώσεις διακρίσεων εκτός από αυτή του φύλου, όσο και για να καλύψει το νομοθετικό κενό στο θέμα της ίσης μεταχείρισης. Ο νόμος στα περισσότερα σημεία του ακολουθεί τις επιταγές των δύο Κοινοτικών οδηγιών. Είναι ένας νόμος «ομπρέλα» που αντιμετωπίζει για πρώτη φορά συστηματικά τις διακρίσεις με άλλα κριτήρια πλην φύλου. Στα πλαίσιά του, έχουν δημιουργηθεί πολλοί φορείς προώθησης της ίσης μεταχείρισης, τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών.

Ο νόμος αντικαταστάθηκε στις 30 Ιουνίου του 2016 από έναν τον νέο εργατικό νόμο (υπ' αριθ. 4443/2016) για την προστασία ενάντια στις διακρίσεις που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου και ενσωμάτωσε τις ενωσιακές Οδηγίες 2000/43/EK, 2000/78/EK και 2014/54/EE. Έτσι για πρώτη φορά, θεσμοθετείται η απαγόρευση των διακρίσεων στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης με βάση την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου και επίσης θεωρείται σημαντική η αλλαγή του μη πολιτικά ορθού όρου «γενετήσιος προσανατολισμός» του ν. 3304/05 με τον όρο «σεξουαλικός προσανατολισμός» (Κατσιγιάννη, 2017). Ενώ, λοιπόν, η αντικατάσταση του όρου «γενετήσιος» από το «σεξουαλικός» προσανατολισμός δεν επιφέρει καμία έννομη συνέπεια, η χρήση ως ύποπτων των κριτηρίων «ταυτότητα φύλου» και «χαρακτηριστικά φύλου» προϋποθέτει για μία ευρύτερη προστασία για τα «διεμφυλικά άτομα» (transgender), των οποίων η ταυτότητα φύλου είναι διαφορετική από το φύλο της γέννησής τους, και για τα «διαφυλικά άτομα» (intersex), τα οποία εκ γενετής εμφανίζουν σεξουαλικά χαρακτηριστικά, που δεν πληρούν απολύτως την ανατομική τους κατάταξη σε αρσενικό ή θηλυκό. Ωστόσο, παρά την καλή πρόθεση του νομοθέτη, ο νόμος μπορεί εντέλει να προκαλέσει μεγαλύτερη βλάβη μειώνοντας την παρεχόμενη προστασία (Παπαδοπούλου, 2018).

Παρότι χαρακτηρίζουν αυτή την νομοθεσία ως ένα ευμενές βήμα προς την σωστή κατεύθυνση οργανώσεις υπέρ των δικαιωμάτων της ομοφυλοφιλίας στη χώρα μας, αναφέρουν σχετικά με τον νομό 4443/2016 πως δεν μπορούμε να μιλάμε για προστασία των τρανσεξουαλ και ιντερσεξ ατόμων όσο δεν υπάρχει νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αλλά και νομικό πλαίσιο για εγχειρίσεις σε ιντερσεξ βρέφη Τονίζουν την ανάγκη για εκσυγχρονισμό νομοθεσιών που προστατεύουν από διακρίσεις με βάση το φύλο, ώστε να περιέχουν κατηγορηματικά τις διακρίσεις με βάση την ταυτότητα φύλου και συνεπώς την προστασία των τρανς ατόμων (ColourYouth,2016).

Οι καταγγελίες που αναφέρει η Ελληνική Ομοφυλοφιλική Κοινότητα για απόλυση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού παρά την τρέχουσα νομοθεσία παραμένουν ελάχιστες. Σύμφωνα με την έκθεση της ILGA-Europe150, 42% των ΛΟΑΤΚΙ+ που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι δεν έκαναν «coming out» στον χώρο εργασίας τους. Το 63% απόδωσαν στο φόβο για αντίποινα την επιλογή τους αυτή (S. Quinn and E. Paradis, 2007). Ο αριθμός σίγουρα υπολείπεται των πραγματικών περιστατικών αν αναλογιστούμε σύμφωνα με την ήδη σκιαγραφημένη υπάρχουσα κατάσταση, τις περιπτώσεις των έμμεσων διακρίσεων ή τις περιπτώσεις που δεν έχουν φθάσει ποτέ στα γραφεία κάποιας αρμόδιας αρχής ή μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, από το φόβο της κοινωνικής κατακραυγής ή από τον μη αποτελεσματικό έλεγχο από επόπτες εργασίας. Η βιβλιογραφία και οι καταγγελίες πάνω στο θέμα αυτό παραμένει ελάχιστη, πράγμα που σημαίνει ότι η νομοθεσία δεν τηρείται αποτελεσματικά και η ανάγκη για αλλαγές πιο συγκεκριμένες προς άτομα ΛΟΑΤΚΙ είναι επιτακτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΕ «ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ» ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΖΩΗ

3.1. Δεοντολογία Κοινωνικής Εργασίας

Η γνώση της δεοντολογίας είναι θεμελιώδες κομμάτι του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού. Η ικανότητα και η δέσμευσή τους να δρουν με δεοντολογικό τρόπο είναι ένα απαραίτητο μέρος της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών στους εξυπηρετούμενούς τους.

Όπως αναγράφεται στον Κώδικα Δεοντολογίας του Κοινωνικού Λειτουργού (ΣΚΛΕ): *«Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να: προάγει την ευημερία της κοινωνίας, να ενεργεί με σκοπό τον εντοπισμό και την εξάλειψη της διάκρισης σε βάρος κάθε ανθρώπου ή ομάδας, λόγο φυλής, χρώματος, οικογενειακής κατάστασης, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας ή άλλης προτίμησης ή προσωπικού χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος. Ακόμα είναι υποχρέωση του να δραστηριοποιείται για τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των ανθρώπων στους πόρους, υπηρεσίες, δραστηριότητες και ευκαιρίες που χρειάζονται. Τέλος, είναι σε θέση να συμμετέχει με γνωμοδοτήσεις στην τροποποίηση της νομοθεσίας με σκοπό την προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης.»*

Επιπλέον σύμφωνα με το Παράρτημα 1 του Διεθνούς Κώδικα Δεοντολογίας Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) στους κοινωνικούς λειτουργούς αποδίδεται η ευθύνη για

προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, στην κοινωνία γενικότερα και στους εξυπηρετούμενούς τους. Αυτό σημαίνει να αγωνίζονται ενάντια στην αρνητική διάκριση βάσει των χαρακτηριστικών που αναφέρθηκαν παραπάνω, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Ακόμα, να αναγνωρίζουν την διαφορετικότητα και να σέβονται την εθνική και πολιτισμική διαφορετικότητα των κοινωνιών στις οποίες δρουν και λαμβάνοντας υπ' όψιν τους τις ατομικές, οικογενειακές, ομαδικές και κοινοτικές διαφορές, να διανέμουν τις πηγές ισότιμα - να διασφαλίζουν πως οι πηγές που έχουν στην διάθεσή τους διανέμονται δίκαια σύμφωνα με τις ανάγκες. Τέλος, καθήκον τους είναι να δουλεύουν αλληλέγγυα —έχουν την υποχρέωση να αντιτίθενται στις κοινωνικές καταστάσεις που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό, στιγματισμό ή υποδούλωση και να δουλεύουν με στόχο μια κοινωνία που να τους εντάσσει όλους. Το αίτημα αυτό προβάλλεται ολοένα και περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες (Κονσούλη, 2007). Η κοινωνική εργασία βασίζεται στον σεβασμό της διαφορετικότητας, της εγγενούς αξίας και αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων καθώς και των δικαιωμάτων που πηγάζουν από αυτές. Οι κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να υποστηρίζουν και να υπερασπίζονται τη σωματική, πνευματική, ψυχική ακεραιότητα και ευημερία των εξυπηρετούμενων (Καρπέτης, 2010).

3.2. Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ

Σύμφωνα με την Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (International Federation of Social Workers, 2014) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (International Association of Schools of Social Work, 2014), «η Κοινωνική Εργασία ορίζεται ως εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους».

Τα ομοφυλόφιλα άτομα πολλές φορές τοποθετούνται στο περιθώριο και είναι αναγκασμένοι να κρύβουν την ταυτότητά τους καθώς υφίστανται ποικίλες προκαταλήψεις, διακρίσεις, παρενοχλήσεις και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους (Σκουτάρη, 2005). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, όπως η σεξουαλικότητα και το κοινωνικό και βιολογικό φύλο, επηρεάζουν την ανάπτυξη της ταυτότητας του ατόμου και αποτελούν

σημαντικές κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβλητές που ο ειδικός πρέπει να κατανοεί και να λαμβάνει σοβαρά υπόψη αν θέλει να προσφέρει αποτελεσματική βοήθεια στον εξυπηρετούμενο (Μοσχοβάκου-Ντάνη, 2018). Είναι εύλογο ότι ο ειδικός θα πρέπει να προσεγγίζει τα θέματα που άπτονται της σεξουαλικής ταυτότητας και του σεξουαλικού προσανατολισμού του συμβουλευόμενου ατόμου με κατανόηση και γνώση. Πολύ σημαντικό όμως είναι επιπλέον να έχει επίγνωση των δικών του ενδόμυχων σκέψεων, στάσεων και προκαταλήψεων σε σχέση με το κοινωνικό φύλο για να είναι αποτελεσματικός. (Μαλικιώση-Λοΐζου, 2012). Μολονότι οι ομοφυλόφιλοι εξυπηρετούμενοι στη συμβουλευτική αναζητούν βοήθεια για το ίδιο ευρύ φάσμα προβλημάτων στις σχέσεις, την αυτοεκτίμηση και το άγχος τα οποία βιώνουν και οι ετεροφυλόφιλοι, υπάρχουν και ορισμένα ξεχωριστά θέματα που ενδεχομένως παρουσιάζουν οι εξυπηρετούμενοι αυτής της ομάδας. Πρόκειται για διλήμματα και αγωνίες για τη διαδικασία της αποκάλυψης και αποδοχής της σεξουαλικής τους ταυτότητας. Ίσως να υπάρξουν και πρόσθετα προβλήματα για τον ετεροφυλόφιλο σύμβουλο όσον αφορά την αντίληψη της δικής του πιθανής φοβίας για την ομοφυλοφιλία.

Αν και δεν υπάρχουν αξιοποιήσιμα ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα αναφορικά με την πρόσβαση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, οι επαγγελματίες του Orlando LGBTQ+ αναφέρουν ότι λόγω της αυξημένης ομοφοβίας και τρανσφοβίας τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα υφίστανται διακρίσεις για τις οποίες συχνά χρειάζονται υποστήριξη. Ωστόσο, παρ' όλο που όλο και περισσότερα άτομα εκφράζουν την επιθυμία να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό, εντέλει καταφεύγουν εκεί με αρκετή δυσκολία και δυσπιστία. Ο λόγος μπορεί να είναι τόσο το στίγμα που κουβαλά η ψυχική υγεία γενικότερα, όσο και η έλλειψη ενός ασφαλούς περιβάλλοντος στο οποίο θα μπορέσουν να εκφραστούν ελεύθερα απαλλαγμένα από προκαταλήψεις και στερεότυπα που τα κατακλύζουν στην καθημερινότητα. Τα κυριότερα θέματα που φέρνουν στις συνεδρίες τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχουν ως βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Ωστόσο, όπως αναφέρει η Έλενα-Όλγα Χρηστίδη, ψυχολόγος, ψυχοθεραπεύτρια και επιστημονική υπεύθυνη του Orlando LGBTQ+: *«αυτά είναι ζητήματα που επηρεάζουν όλο το φάσμα της ζωής ενός ατόμου. Τα συχνότερα θέματα που συναντώνται είναι οι επιπτώσεις των διακρίσεων, με πιο συνηθισμένες το άγχος, την κατάθλιψη και κάποια σωματικά συμπτώματα, η διαδικασία coming out, οι σχέσεις με την οικογένεια και τους γονείς (ειδικά στα νεότερα άτομα), οι συντροφικές σχέσεις. Ειδικά για τα τρανς άτομα, η στήριξη που χρειάζονται συχνά σχετίζεται με τη διαδικασία φυλομετάβασης, τη σωματική δυσφορία -όταν υπάρχει- αλλά και την πολύ πιο συχνή απώλεια υποστηρικτικού*

πλαisiού που βιώνουν, συνέπεια της εκτεταμένης τρανσφοβίας που ακόμα έχει βαθιές ρίζες στην ελληνική κοινωνία και συχνά εμφανίζεται και μέσα στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα».

3.2.1. Συμβουλευτική Σχέση μέσα στο χρόνο – Μελέτη

Η κυρίαρχη έρευνα, εκπαίδευση και πρακτική της συμβουλευτικής εν πολλοίς αγνόησε τις ανάγκες που είχαν οι μη ετεροφυλόφιλοι πελάτες. Για παράδειγμα, σε μια επισκόπηση των άρθρων που δημοσιεύτηκαν μεταξύ 1978 και 1989 στα 6 επιστημονικά περιοδικά της συμβουλευτικής ψυχολογίας με το μεγαλύτερο κύρος και αναγνωσιμότητα, οι Buhrke κ.ά. (1992) διαπίστωσαν ότι από ένα σύνολο 6.661 άρθρων και σημειωμάτων μονάχα τα 43 (0,65%) εστίαζαν με οποιονδήποτε τρόπο σε θέματα που απασχολούσαν ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες.

Μόλις το 1991 η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία θεώρησε αναγκαίο να δημοσιεύσει οδηγίες για την «αποφυγή ετεροσεξιστικών προκαταλήψεων» στην έρευνα (Herek κ.ά. 1991).

Στη μελέτη της Liddle (1996) στις ΗΠΑ, έστω κι αν οι εμπειρίες των ομοφυλόφιλων και των δύο φύλων από τη συμβουλευτική ήταν συνολικά θετικές, υπήρχε και μια σημαντική μειοψηφία που δήλωσε ότι ο θεραπευτής ασκούσε πιέσεις να αποκηρύξουν την ομοφυλοφιλία τους ή ότι εκείνος τερμάτισε τη θεραπεία όταν ο πελάτης τού ανακοίνωσε τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Η Liddle (1997) παρατήρησε ότι το 63% των ομοφυλόφιλων πελατών και των δύο φύλων, προτού ξεκινήσουν τη θεραπεία, είχαν ελέγξει αν ο θεραπευτής τους είχε θετική στάση προς την ομοφυλοφιλία, καθώς και ότι η πλειοψηφία είχε σταθερή προτίμηση για κάποιο θεραπευτή με ανάλογο σεξουαλικό προσανατολισμό (McLeod, 2003).

3.2.2. Προσεγγίσεις & Ρόλος

Ο όρος προσέγγιση ενάντια στη διάκριση και την καταπίεση (anti-oppressive practice) αναφέρεται σε μια πρακτική ευαισθητοποιημένη έναντι αυτών που συνιστούν τους κοινωνικούς διαχωρισμούς και τις κοινωνικές διακρίσεις, ιδιαίτερα αναφορικά με τη φυλή, το φύλο, την κοινωνική τάξη, τις ειδικές ανάγκες, τις σεξουαλικές ιδιαιτερότητες και την ηλικία του άλλου (Κανδυλάκη, 2008).

Πολλοί σύμβουλοι που εργάζονται με ομοφυλόφιλους του ενός ή του άλλου φύλου υιοθετούν μια εξελικτική προσέγγιση, θεωρώντας την εμπειρία της «αποκάλυψης» μία σειρά εξελικτικών στόχων. Το μοντέλο της αποκάλυψης της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας που συνέταξε ο Coleman (1982) έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα στη συμβουλευτική. Προτείνει 5 εξελικτικά στάδια στη διαδικασία της αποκάλυψης: την προαποκάλυψη, την αποκάλυψη, τη διερεύνηση, τις πρώτες σχέσεις και τη σύνθεση. Ένα κρίσιμο στοιχείο στην προσέγγισή τους

είναι να ενισχυθεί η εγκυρότητα και η δεκτικότητα της συμπεριφοράς των ομοφυλόφιλων και των σχέσεων μεταξύ τους. Για να γίνει αυτό εφικτό, συχνά είναι ανάγκη να κλονίζονται οι στάσεις φόβου απέναντι στην ομοφυλοφιλία, τις οποίες ο εξυπηρετούμενος έχει εσωτερικεύσει μέσα από την κοινωνικοποίησή του.

Ένας από τους βασικούς ρόλους που καλείται να αναλάβει ένας επαγγελματίας, είναι του διαμεσολαβητή ανάμεσα στο κράτος και τον ωφελούμενο. Εκείνος του κοινωνικού σχεδιαστή όταν πρέπει να σχεδιάσει ένα πρόγραμμα, σε επίπεδο πρόληψης ή παρέμβασης. Η συνηγορία των ωφελούμενων για την προστασία των δικαιωμάτων τους αποτελεί ένα βασικό ρόλο που θα πρέπει να φανεί αντάξιος ένας επαγγελματίας. Ο κοινωνικός λειτουργός εργάζεται και σε ατομικό επίπεδο, προκειμένου να καλύψει τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες των ατόμων που έχουν υποστεί ρατσιστική συμπεριφορά (Βαϊδάκης, 2006). Σημαντικό ρόλο έχει η συνειδητοποίηση της επιστημονικής αναγκαιότητας της διαθεματικής προσέγγισης των ζητημάτων που άπτονται της σεξουαλικότητας (intersectionality), η οποία συνιστά έναν κόμβο στον οποίο διασταυρώνονται πολλές άλλες κοινωνικές διαστάσεις, όπως το φύλο, η φυλή, η τάξη, η αρτιμέλεια και η θρησκεία. Πρέπει να μπορεί να διαπιστώσει και να αντιμετωπίσει τις διάχυτες διακρίσεις, τη θεσμική βία, τα στερεότυπα που καταπιέζουν τα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας (σχολικός εκφοβισμός, εργασιακές διακρίσεις, διακρίσεις στο σύστημα υγείας, αρνητικές αναπαραστάσεις των Μ.Μ.Ε, διακρίσεις στον χώρο της υγείας). Πρέπει ακόμα, να ερευνούν τα αίτια που παράγουν και διαιωνίζουν αυτή την εκρηκτική βία (θρησκευτικός λόγος, ΜΜΕ, νομοθετικά κενά, ψυχολογικά αίτια) και να διατυπώνουν λύσεις και παρεμβάσεις. Τέλος, πρέπει πάντα να είναι πλήρως ενημερωμένος σε καίρια θέματα και για το νομικό πλαίσιο. Είναι σημαντικό να καταδικάζει περιστατικά ομοφοβίας ή διάκρισης που οφείλονται στο σεξουαλικό προσανατολισμό και να υπερασπίζεται τα δικαιώματά τους αλλά και να προάγει τις αξίες των ανθρώπων που θέλουν να ζουν χωρίς να προσποιούνται (Κογκίδου, 2008).

3.3. Η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών σχετικά με τις εύάλωτες ομάδες

Από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (UDHR) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, σύμφωνα με την ΕΑSSW, προέρχονται οι αξίες που θα πρέπει να διέπουν και να προάγονται στην εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία και ειδικότερα αφορούν στη διαφορετικότητα, στη συμπερίληψη, στην αλληλεγγύη, στη δημιουργικότητα, στη μάθηση και ανάπτυξη, στη διαφάνεια, στην ευθύνη και στη συμμετοχή.

3.3.1. Έρευνες προηγούμενων χρόνων έξω από τον ελληνικό χώρο

Το 1984, η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (American Psychological Association – APA) συγκρότησε μια ομάδα κρούσης για να διερευνήσει τις προκαταλήψεις στην ψυχοθεραπεία με ομοφυλόφιλους. Η αρμόδια ομάδα επέβλεψε πολλούς ψυχολόγους, αναζητώντας συγκεκριμένα παραδείγματα προκατειλημμένης ή ευαίσθητης πρακτικής. Η έρευνα αποκάλυψε πως οι πρακτικές των επαγγελματιών απέναντι στην ομοφυλοφιλία εκτείνονται σε ευρύ φάσμα (Garnets κ.ά. 1991). Μεταξύ άλλων καταγράφηκε ότι «πρόκειται απλώς για ναρκισσιστικές διαταραχές της προσωπικότητας», «μία λεσβία ενθαρρύνθηκε να βγαίνει ραντεβού με άντρες», «σε ζευγάρι ομοφυλόφιλων αντρών που είχε ατονήσει η σεξουαλική επιθυμία ειπώθηκε ότι υποδείκνυε πως πιθανόν δεν ήταν στ' αλήθεια ομοφυλόφιλος και η παρέμβαση που συστήθηκε ήταν να διακοπεί η σχέση». Σε έναν ομοφυλόφιλο φοιτητή κλινικής ψυχολογίας, μετά την αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητάς του, εκφράστηκε η απαίτηση να λάβει θεραπεία αποκατάστασης ως όρο για να παραμείνει στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε μεταξύ βρετανών ψυχοθεραπευτών της ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης (Bartlett κ.ά. 2001 Phillips κ.ά. 2001) χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός από ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις σε βάθος για να εξεταστούν οι στάσεις μιας ομάδας πεπειραμένων και άρτια καταρτισμένων θεραπευτών όταν αυτοί εργάζονταν με ομοφυλόφιλους άντρες και γυναίκες. Τα ποσοτικά στοιχεία που συνέλεξε η μελέτη αποκάλυψαν ότι αυτούς τους θεραπευτές τους απασχολούσαν θέματα σχετικά με την αποδοχή της ομοφυλοφιλικής εμπειρίας. Από τους 218 που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, οι 18 δε δέχτηκαν να απαντήσουν μία ερώτηση που τους καλούσε να περιγράψουν με δικά τους λόγια τον προσωπικό τους σεξουαλικό προσανατολισμό. Μονάχα το 30% του δείγματος συμφώνησε ότι οι ομοφυλόφιλοι εξυπηρετούμενοι θα έπρεπε να έχουν το δικαίωμα να βλέπουν ομοφυλόφιλο θεραπευτή ή ομοφυλόφιλη θεραπεύτρια. Πολλοί από τους θεραπευτές της μελέτης ανέφεραν ότι πίστευαν πως ο εκπαιδευτικός τους οργανισμός δε θα έπρεπε να κάνει δεκτά ομοφυλόφιλα άτομα για εκπαίδευση στην ψυχοθεραπεία και πως οι ομοφυλόφιλοι εκπαιδευόμενοι ή μέλη του οργανισμού είχαν κρατήσει μυστικό το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Οι παραπάνω δηλώσεις υποδεικνύουν πως ο χώρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί το λίκνο για την απόρριψη της ικανότητας των ομοφυλόφιλων ατόμων να είναι αποτελεσματικοί ψυχοθεραπευτές, άσχετα με το πόσα πολλά ενδεχομένως έχουν καταφέρει ή πόσο ανταγωνιστικοί υπήρξαν ως ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί, κλινικοί ψυχολόγοι, νοσηλευτές ή δάσκαλοι. Οι Phillips κ.ά. (2001) συμπέραναν κατόπιν ότι, κατά τη

γνώμη τους, «μια τέτοια συνολικά αρνητική προσέγγιση στην ομοφυλόφιλη σεξουαλικότητα και των δύο φύλων είναι απίθανο να βοηθήσει τους πελάτες τους να προσαρμοστούν θετικά στις περιστάσεις της ζωής τους» (McLeod, 2003).

3.3.2. Τι παρατηρείται στη θεραπευτική σχέση στην Ελλάδα σήμερα

Ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα που έχει παρατηρηθεί και αναφερθεί κατ' επανάληψη από ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που προσφεύγουν σε ειδικούς ψυχικής υγείας είναι η κακοποιητική αντιμετώπιση που είχαν από αυτούς. Φαινόμενα μη αποδοχής της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας, χειραγώγησης, πατροναρίσματος, ακόμα και «ενθάρρυνσης» για «αλλαγή» του προσανατολισμού δεν είναι δυστυχώς καθόλου σπάνια. Η κλινική ψυχολόγος και επιστημονική υπεύθυνη του Orlando LGBTQ+, Νάνσυ Παπαθανασίου, αναφέρει ότι *«όταν πρόκειται για θεραπευόμενες-ους που έχουν επισκεφθεί προηγουμένως και άλλη-ον ειδικό ψυχικής υγείας, το ποσοστό (κακοποιητικής μεταχείρισης) είναι συντριπτικό. Χωρίς να είναι στο ίδιο ποσοστό για όλες τις περιπτώσεις, τα περισσότερα ΛΟΑΤΚΙ άτομα έχουν έρθει αντιμέτωπα με συμπεριφορές που εκτείνονται από ακραία κακοποίηση έως γενικευμένες κακές πρακτικές που συνήθως ξεκινούν από άγνοια.»*.

Η κακοποιητική αυτή συμπεριφορά μπορεί να έγκειται σε ακραία ομοφοβία/τρανσφοβία (όπως σε περιπτώσεις όπου ο ψυχολόγος προτείνει θεραπεία μεταστροφής ή ερμηνεύει τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την τρανς ταυτότητα ως παθολογία, αναζητώντας την ερμηνεία της στο ψυχοκοινωνικό ιστορικό του ατόμου) είτε σε συγκαλυμμένη ομοφοβία και τρανσφοβία, επίσης πλήρως αντιεπιστημονική. Παράδειγμα τελευταίας είναι π.χ. η άποψη ενός ειδικού ότι οι συντροφικές ομόφυλες σχέσεις πρέπει να ακολουθούν ένα ετεροκανονικό μοντέλο, ότι τα ομόφυλα ζευγάρια καλό θα ήταν να μην τεκνοθετούν ή ότι είναι σημαντικό για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να μην «προκαλούν γνωστοποιώντας παντού την ταυτότητά τους, ώστε να δομήσουν σχέσεις αποδοχής και αλληλοϋποστήριξης».

Οι συνέπειες μιας «αρνητικής» προσέγγισης, μιας προσέγγισης δηλαδή που δεν είναι lgbt+ affirmative είναι σαφές ότι αναπαράγει το στίγμα και τις προκαταλήψεις που βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και κυρίως μεταφέρει την ευθύνη για όσα το δυσκολεύουν στο ίδιο το άτομο αποδίδοντάς τα στον σεξουαλικό προσανατολισμό του και στην ταυτότητα φύλου (Καφίρη, 2002).

Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι καθ' όλη τη διάρκεια φοίτησης δεν υπάρχει κάποιο εμπειριστατωμένο μάθημα ή μελέτη πάνω στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και θα έλεγε

κάνεις ότι έχουν παραμεληθεί ορισμένες κοινωνικές πραγματικότητες, όπως το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας. Αυτό το γεγονός θα μπορούσε να αλλάξει, με την ύπαρξη του κατάλληλου προγράμματος σπουδών, όπου θα δίνεται η ευκαιρία να πραγματοποιείται ειλικρινής διάλογος πάνω σε θέματα που σχετίζονται με την ομοφυλοφιλία. Αυτό αναδεικνύεται επίσης μέσα από την έρευνα που δημοσίευσε το επιστημονικό περιοδικό *European Journal of Social Work* με τίτλο: “So what about homosexuals? – Views on homosexuality among social work students in Crete, Greece” (Papadaki & Papadaki, 2010) φαίνεται το 57,8% των ερωτηθέντων να δηλώνει ότι δεν είναι σχεδόν καθόλου ενημερωμένοι για το θέμα της ομοφυλοφιλίας και πως υπάρχει αξιοσημείωτο κενό στο πρόγραμμα σπουδών για την κοινωνικά αποκλεισμένη αυτή ομάδα. Επίσης, στην έρευνα με τίτλο “A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine and Nursing.” (Papadaki et al., 2014) στην οποία φάνηκε οι σπουδαστές ψυχολογίας να έχουν περισσότερο θετική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους από εκείνους της κοινωνικής εργασίας, αρχική παρατήρηση αποτέλεσε το γεγονός ότι το πρόγραμμα σπουδών της κάθε σχολής δεν περιλάμβανε θέματα που αφορούσαν την ομοφυλοφιλία.

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να αναφερθεί ότι στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Αθήνας, μόλις πριν μερικούς μήνες εντάχθηκε για πρώτη φορά στο πρόγραμμα σπουδών το μάθημα επιλογής με τίτλο «Εμφυλες ταυτότητες και Σεξουαλικός προσανατολισμός». Το μάθημα έχει στόχο την άρτια επιμόρφωση των φοιτητών-τριών σε θέματα διακρίσεων και ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτοτήτων, σε όλα τα νέα επιστημονικά δεδομένα, στην ιστορία του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος στην Ελλάδα και παγκόσμια και στις καλές και συμπεριληπτικές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Σκοπός της μελέτης

Έπειτα από μια βιβλιογραφική έρευνα των δικαιωμάτων που αφορούν στην κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην Ελλάδα και σύγκρισή τους με εκείνα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της άσκησης των δικαιωμάτων που αφορούν οικογενειακές και εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, μέσα από ποσοτική έρευνα, με ερωτηματολόγια που θα συμπληρωθούν από άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και θα εντοπιστούν αντίστοιχα από οργανώσεις και διαδικτυακές κοινότητες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Επιπλέον, από ποιοτική έρευνα που θα διεξαχθεί σε επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται ή έχουν εργαστεί σε φορείς υποστήριξης ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ μέσω συνεντεύξεων, σκοπός είναι να ερευνηθεί κατά πόσο γνωρίζουν το δίκαιο και τα δικαιώματα σχετικά με αυτή την ομάδα, καθώς και το έργο τους για την προστασία και προάσπιση των δικαιωμάτων και της ευημερίας τους.

4.2. Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας είναι τα παρακάτω:

- ✓ Σχετίζεται το νομικό πλαίσιο κάθε χώρας με το δικαίωμα στην οικογένεια και στην εργασία ατόμων με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό; [από ερωτηματολόγια]
- ✓ Σχετίζεται το coming out που έχουν κάνει ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στον εργασιακό τους χώρο με την αντιμετώπιση που λαμβάνουν από το εργασιακό τους περιβάλλον; [από ερωτηματολόγια]
- ✓ Σε ποιο βαθμό τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα απευθύνονται σε κοινωνικούς λειτουργούς για την προάσπιση και την ενημέρωση των δικαιωμάτων τους; [από ερωτηματολόγια]
- ✓ Η κατάρτιση των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών που εξυπηρετούν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι επαρκής όσον αφορά στο εφαρμοστέο δίκαιο και στα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων; [από συνέντευξη]
- ✓ Ποια είναι η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών στην προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων; [από συνέντευξη]

- ✓ Ποιες δυσκολίες βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αναφορικά με τα δικαιώματα στην οικογενειακή και εργασιακή τους ζωή; [από συνέντευξη]

4.3. Δειγματοληψία και ερευνητικό εργαλείο

Για τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων θα χρησιμοποιηθεί μία μεικτή μεθοδολογική προσέγγιση. Αυτό προκύπτει από το σκοπό της έρευνας, καθώς οδηγεί στην ανάδυση δύο επιμέρους σκοπών. Αφενός στην ανάδειξη του προσωπικού βιώματος των ΛΟΑΤ αναφορικά με το θέμα (μέσω ποσοτικής έρευνας με χρήση ερωτηματολογίου) και αφετέρου το ρόλο των κοινωνικών λειτουργών που καλούνται να είναι κοινωνοί των δικαιωμάτων τους και πως επιτυγχάνεται (μέσω ποιοτικής έρευνας με διεξαγωγή συνεντεύξεων).

Ως εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν τόσο το ερωτηματολόγιο, όσο και η ημι-δομημένη συνέντευξη. Στο ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συμπεριλαμβάνονται: δημογραφικές ερωτήσεις, ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην εργασία και την οικογένεια και ερωτήσεις σχετικά με το αν έχουν απευθυνθεί σε κοινωνικούς λειτουργούς και υπηρεσίες. Η ημι-δομημένη συνέντευξη με κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται ή έχουν εργαστεί σε πλαίσια με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχει δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά την εκπαίδευσή τους με αντικείμενο τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε σχολές κοινωνικής εργασίας όσο και την επιμόρφωσή τους στο ίδιο αντικείμενο μετά το πέρας των βασικών σπουδών. Ο δεύτερος άξονας αφορά τη δράση και την εμπειρία τους μέσα από το φορέα που εργάζονται προς όφελος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Το δείγμα που θα χρησιμοποιηθεί για την απάντηση του ερωτηματολογίου αποτελείται από άτομα που ανήκουν στη ΛΟΑΤ κοινότητα και αναζητήθηκε μέσα από σχετικούς φορείς και κοινότητες σε Ελλάδα και Δανία. Η μέθοδος δειγματοληψίας για τους ΛΟΑΤ είναι μη τυχαία και συγκεκριμένα αυτή του διαθέσιμου δείγματος (availability sample) ή αλλιώς δείγμα ευκολίας και στόχος ήταν ο αριθμός του δείγματος να είναι τουλάχιστον 50 άτομα ΛΟΑΤ. Τέλος, για τη διαμόρφωση των δειγματοληπτικών μονάδων για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, με τη μέθοδο χιονοστιβάδας (όπως συνηθίζεται στην ποιοτική έρευνα σύμφωνα με την Κυριαζή), ήρθαμε σε επαφή με κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίοι εργάζονται σε σχετικούς φορείς ή/και που εργάζονται στο πεδίο και εντοπίστηκαν στη διάρκεια της έρευνας και σκοπός είναι ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών να είναι τρεις.

4.4. Στατιστική Ανάλυση

Όλα τα δεδομένα αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας περιγραφικά χαρακτηριστικά. Οι συνεχείς μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη, περιγράφονται μέσω του μέσου όρου, της τυπικής απόκλισης, της ελάχιστης και μέγιστης τιμής, ενώ οι ποιοτικές μεταβλητές εκφράζονται ως πλήθος (N) και ποσοστό (%) των συμμετεχόντων σε κάθε κατηγορία της μεταβλητής.

Επιπλέον, ελέγχθηκε η υπόθεση της κανονικότητας των μεταβλητών, καθώς η επιλογή των κατάλληλων στατιστικών ελέγχων καθορίζεται με βάση την ισχύ ή όχι της συγκεκριμένης υπόθεσης. Ο έλεγχος της υπόθεσης κανονικότητας πραγματοποιήθηκε με τη χρήση των ελέγχων Shapiro-Wilk, για δείγματα κάτω των 30 πειραματικών μονάδων, και Kolmogorov-Smirnov, για δείγματα άνω των 30.

Για τον έλεγχο της ισότητας των μέσων τιμών δύο δειγμάτων χρησιμοποιήθηκε η αντίστοιχη μη παραμετρική διαδικασία Mann-Whitney, η οποία δεν προϋποθέτει την κανονικότητα των δεδομένων.

Η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε στο στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS Statistics (Version 25). Επιπλέον, ως επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας χρησιμοποιήθηκε το $p < 0.05$.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων. Αρχικά, παρουσιάζεται η περιγραφική ανάλυση των μεταβλητών και στη συνέχεια τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εφαρμογή των κατάλληλων στατιστικών ελέγχων.

5.1. Περιγραφική στατιστική

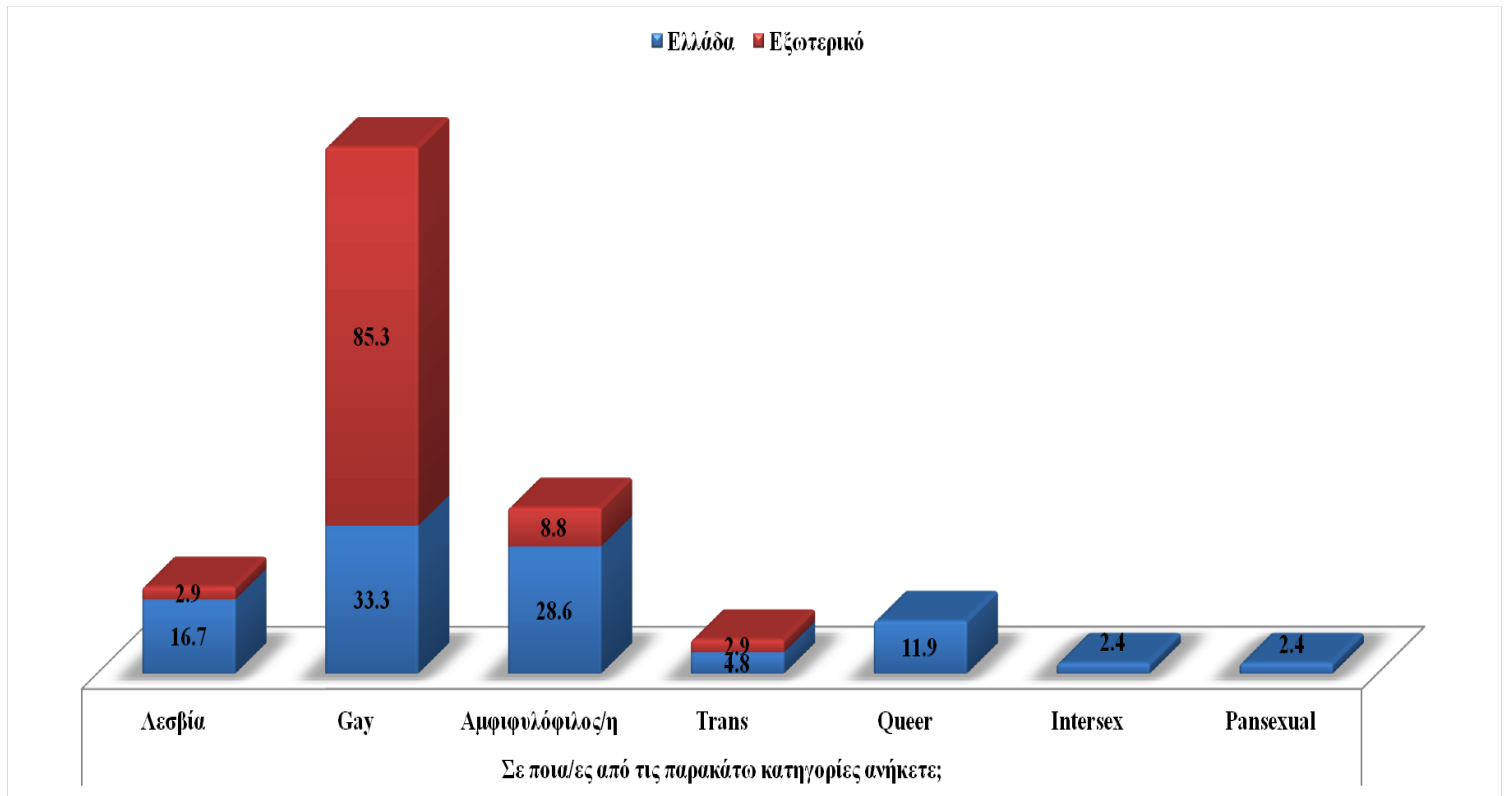
Στον πίνακα 1 παρουσιάζεται η κατανομή (N,%) των ατομικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων της έρευνας. Όπως παρατηρείται, η σεξουαλική ταυτότητα του μεγαλύτερου ποσοστού των συμμετεχόντων είναι gay (56.6%, 43/76) και ακολουθούν οι αμφιφυλόφιλοι (19.7%, 15/76), παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν και για τους συμμετέχοντες από την Ελλάδα και το Εξωτερικό. Στο σύνολο του δείγματος, το 64.5% (49/76) εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα (63.3%, 31/49). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι άγαμοι (73.7%, 56/76), ενώ ένα μικρότερο ποσοστό είναι έγγαμοι (17.1%, 13/76). Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό έχει

αποκαλύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό στην οικογένεια του (73.7%, 56/76), παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν και για τους συμμετέχοντες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Πίνακας 1

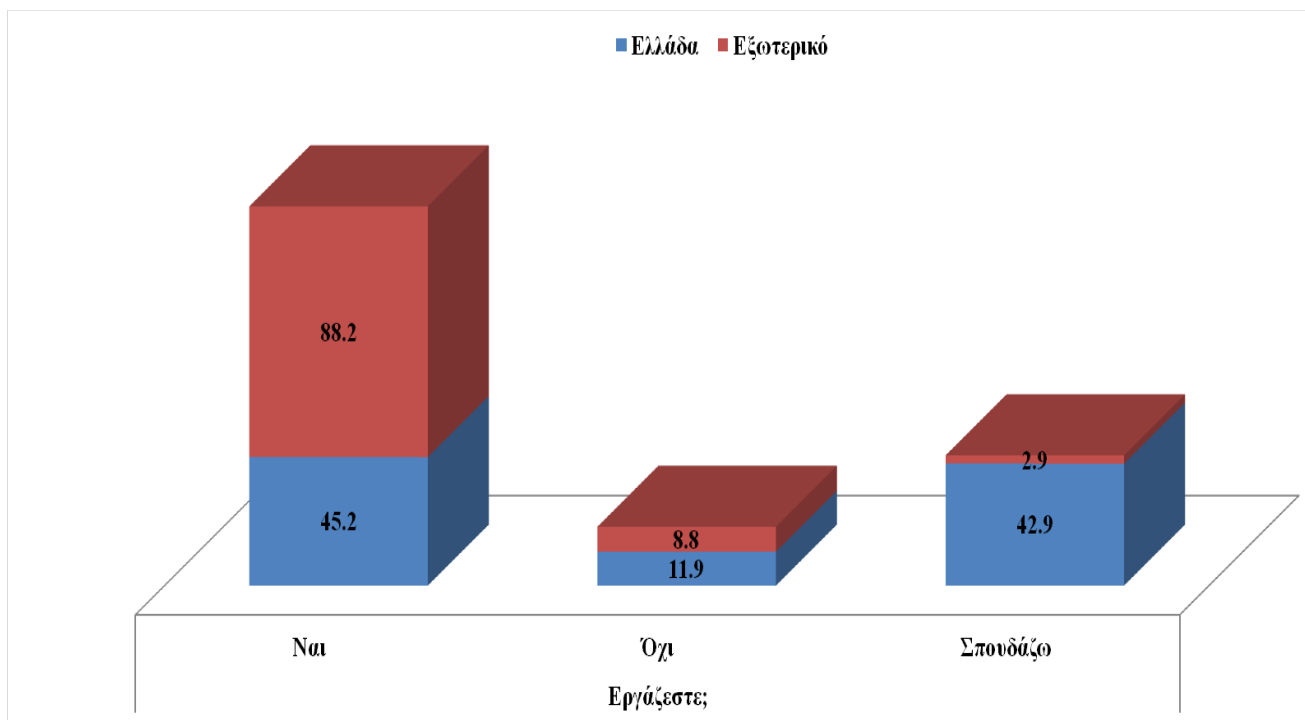
Δημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων (N=78)

		Ελλάδα		Εξωτερικό		Συνολικά	
		N	%	N	%	N	%
Σε ποια/ες από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκετε;	<i>Λεσβία</i>	7	16.7	1	2.9	8	10.5
	<i>Gay</i>	14	33.3	29	85.3	43	56.6
	<i>Αμφιφυλόφιλος/η</i>	12	28.6	3	8.8	15	19.7
	<i>Trans</i>	2	4.8	1	2.9	2	2.6
	<i>Queer</i>	5	11.9	0	0	6	7.9
	<i>Intersex</i>	1	2.4	0	0	1	1.3
	<i>Pansexual</i>	1	2.4	0	0	1	1.3
Εργάζεστε;	<i>Ναι</i>	19	45.2	30	88.2	49	64.5
	<i>Όχι</i>	5	11.9	3	8.8	8	10.5
	<i>Σπουδάζω</i>	18	42.9	1	2.9	19	25
Αν ναι , σε ποιόν τομέα;	<i>Ιδιωτικός</i>	15	78.9	16	53.3	31	63.3
	<i>Δημόσιος</i>	3	15.8	12	40.0	15	30.6
	<i>Άλλος</i>	1	2.3	2	6.7	3	6.1
Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;	<i>Άγαμος/η</i>	41	97.6	15	44.1	56	73.7
	<i>Έγγαμος/η</i>	1	2.4	12	35.3	13	17.1
	<i>Σύμφωνο συμβίωσης</i>	0	0	7	20.6	7	9.2
Έχετε κάνει coming out στην οικογένειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	<i>Ναι</i>	24	57.1	32	94.1	56	73.7
	<i>Όχι</i>	18	42.9	2	5.9	20	26.3

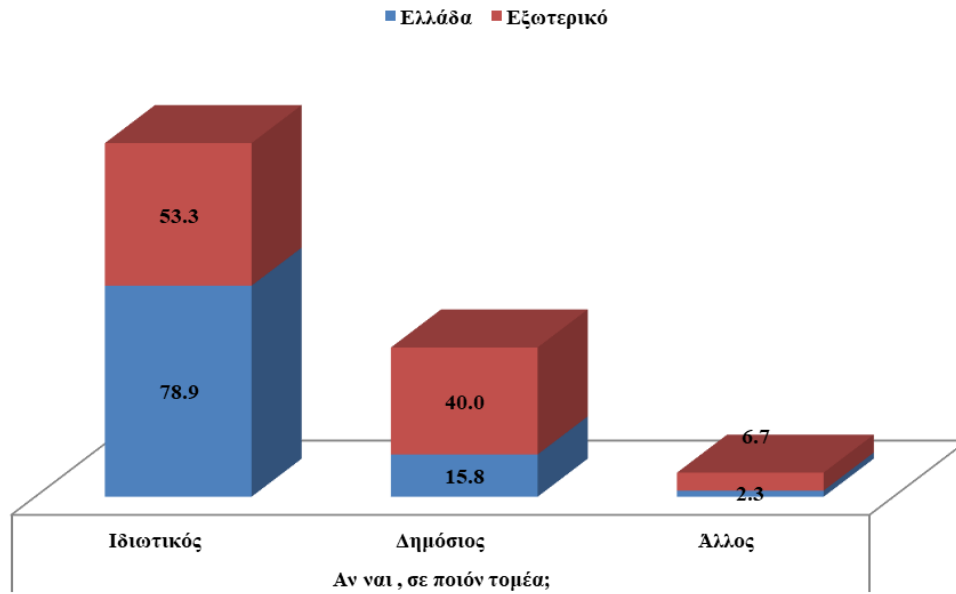
Γράφημα 1

Σεξουαλικός προσανατολισμός συμμετεχόντων

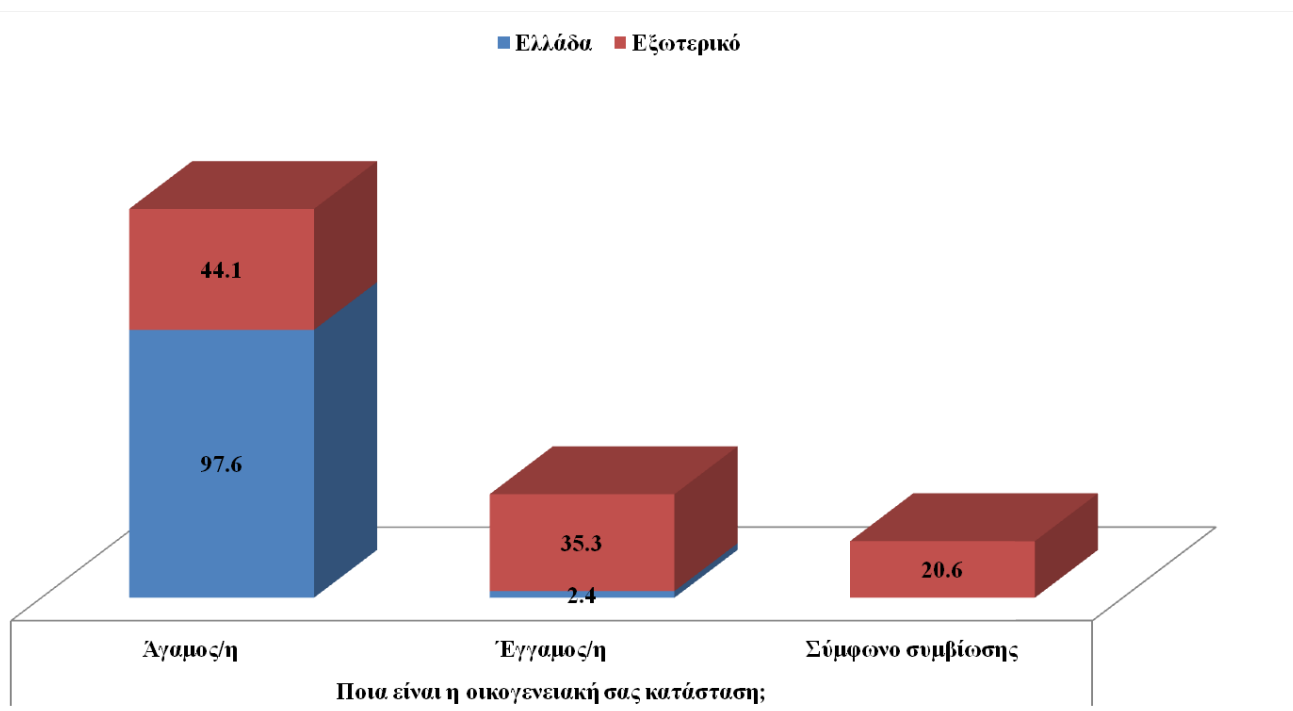

Γράφημα 2

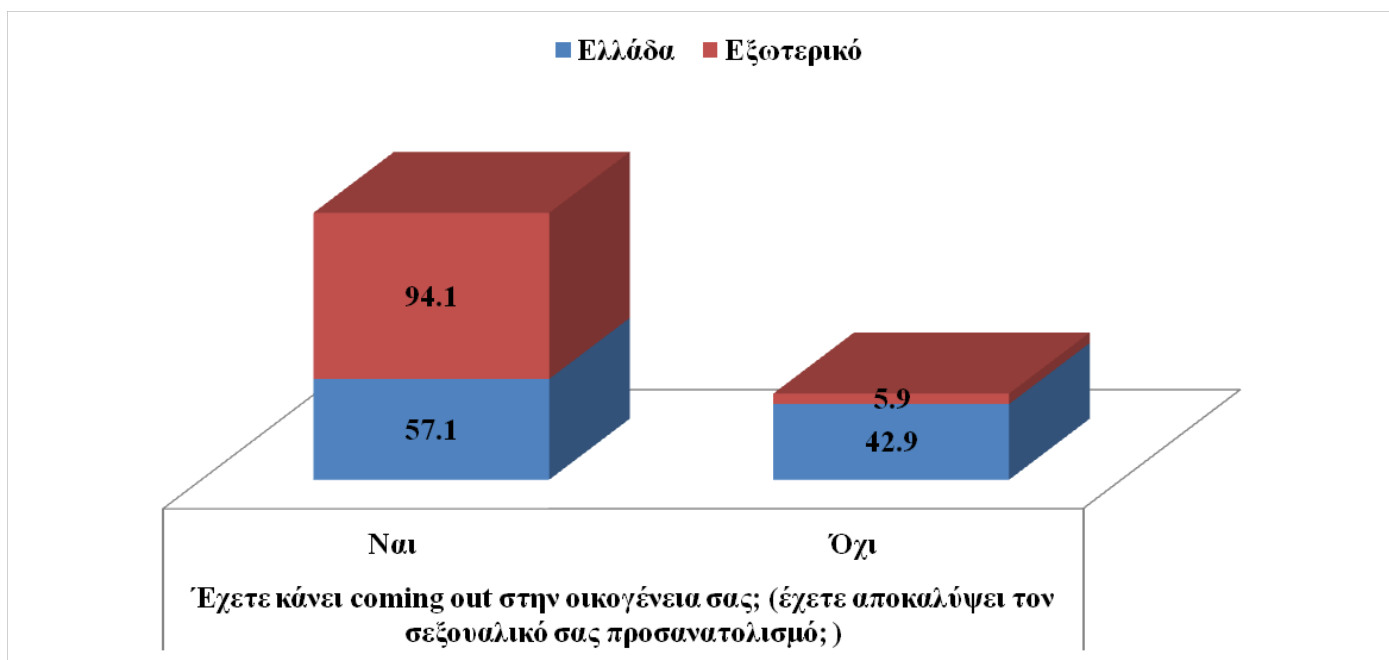
Εργασιακή κατάσταση συμμετεχόντων

Γράφημα 3
Τομέας εργασίας

Γράφημα 4
Οικογενειακή κατάσταση συμμετεχόντων

Γράφημα 4

Ποσοστά συμμετεχόντων που έχουν αποκαλύψει το σεξουαλικό τους προσανατολισμό

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά μέτρα για τα δικαιώματα στην οικογένεια των ατόμων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Για τους Έλληνες συμμετέχοντες παρατηρήθηκε ότι ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με τη δήλωση «Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού» σε αντίθεση με τα άτομα από το Εξωτερικό που διαφωνούν (M.T.=3.24 vs. M.T.=1.58). Επιπλέον, οι Έλληνες συμμετέχοντες αισθάνονται πιο πολύ ότι περιορίζονται τα δικαιώματά τους για δημιουργία οικογένειας με βάση την ελληνική νομοθεσία (M.T.=4.33 vs. M.T.=1.41). Σχετικά με τη νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης, και οι Έλληνες συμμετέχοντες και από το Εξωτερικό θεωρούν πως είναι ένα σημαντικό βήμα για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους στην οικογένεια (M.T.= 4.38 vs. M.T.= 4.44). Τέλος, οι συμμετέχοντες από το εξωτερικό συμφωνούν περισσότερο ότι η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια (M.T.= 4.21 vs. M.T.= 3.05).

Πίνακας 2

Περιγραφικά μέτρα για τα δικαιώματα στην οικογένεια στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό

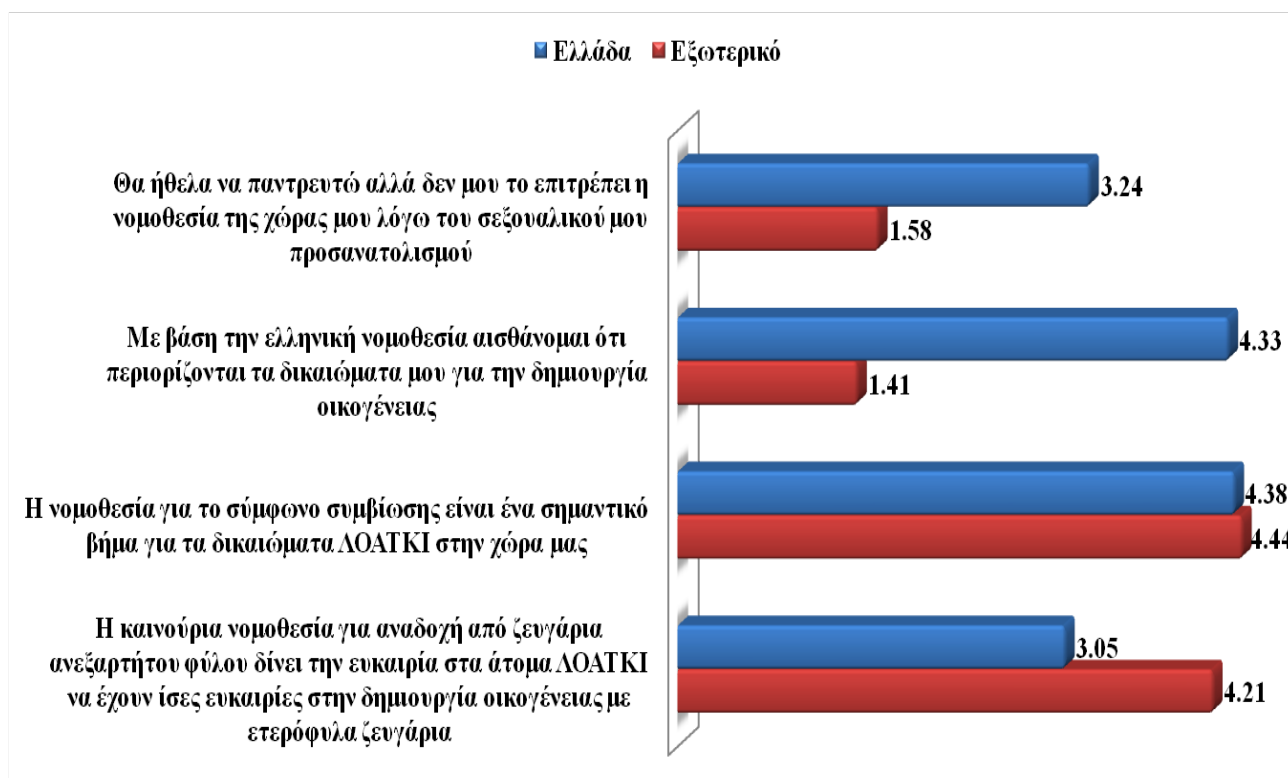
	Ελλάδα				Εξωτερικό			
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	3.24	1.38	1	5	1.58	1.23	1	5
Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματα μου για την δημιουργία οικογένειας	4.33	1.03	1	5	1.41	0.99	1	5
Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας	4.38	0.70	3	5	4.44	1.21	1	5
Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια	3.05	1.27	1	5	4.21	1.02	1	5

Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά μέτρα για τις ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην οικογένεια για το σύνολο του δείγματος.

Πίνακας 3

Περιγραφικά μέτρα για τα δικαιώματα στην οικογένεια συνολικά

Συνολικά				
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	2.51	1.55	1	5
Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματά μου για την δημιουργία οικογένειας	3.03	1.77	1	5
Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας	4.41	0.95	1	5
Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια	3.56	1.30	1	5

Γράφημα 5

Κατανομή των δικαιωμάτων στην οικογένεια

Παρατηρείται στον πίνακα 4 ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες από το Εξωτερικό έχουν αποκαλύψει τη σεξουαλική τους ταυτότητα στην εργασία τους (97.1%, 33/34), σε αντίθεση με τους Έλληνες συμμετέχοντες όπου λιγότεροι από τους μισούς έχουν αποκαλύψει τη σεξουαλική τους ταυτότητα (41.5%, 17/41).

Πίνακας 4

Ποσοστά συμμετεχόντων που έχουν αποκαλύψει το σεξουαλικό τους προσανατολισμό ανά χώρα

		Ελλάδα		Εξωτερικό		Συνολικά	
		N	%	N	%	N	%
Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	<i>Ναι</i>	17	41.5	33	97.1	50	66.7
	<i>Όχι</i>	24	58.5	1	2.9	25	33.3

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά μέτρα για τις ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην εργασία για το σύνολο του δείγματος.

Πίνακας 5

Περιγραφικά μέτρα για τα δικαιώματα στο χώρο εργασίας

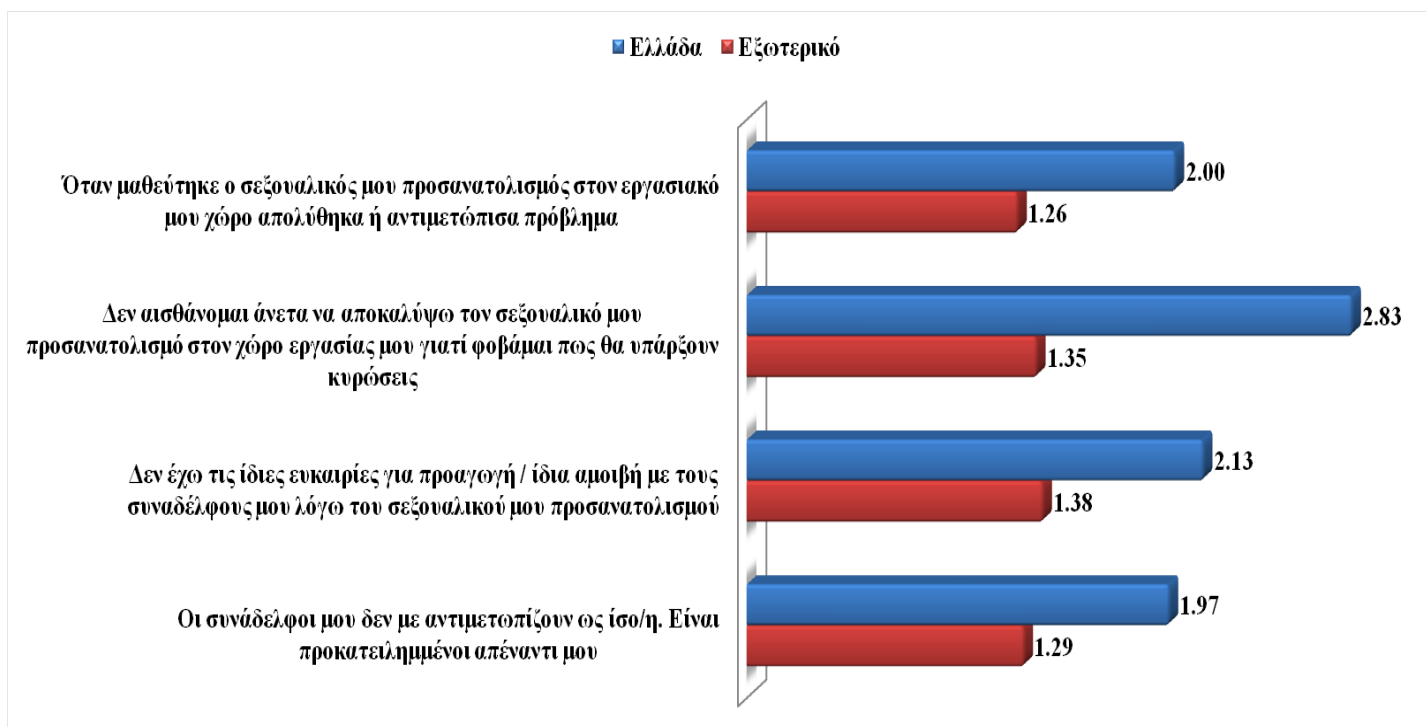
	Συνολικά			
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	1.63	1.06	1	5
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	2.15	1.42	1	5
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	1.78	1.09	1	4
Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου	1.64	1.02	1	4

Σχετικά με τα δικαιώματα στην εργασία, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες από το Εξωτερικό θεωρούν ότι δεν αντιμετώπισαν πρόβλημα με την αποκάλυψη της σεξουαλικής τους ταυτότητας στη δουλειά τους, ενώ αντίθετα οι Έλληνες φαίνεται ότι δε συμφωνούν απόλυτα με τις δηλώσεις ότι δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο εργασιακό περιβάλλον τους εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (Πίνακας 6).

Πίνακας 6

Περιγραφικά μέτρα για τα δικαιώματα στο χώρο εργασίας στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό

	Ελλάδα				Εξωτερικό			
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	2.00	1.22	1	5	1.26	0.71	1	4
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	2.83	1.55	1	5	1.35	0.65	1	3
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	2.13	1.19	1	4	1.38	0.82	1	4
Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου	1.97	1.11	1	4	1.29	0.80	1	4

Γράφημα 6

Κατανομή των δικαιωμάτων στην εργασία

Στον πίνακα 7 παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά μέτρα για τις ερωτήσεις που αφορούν το βαθμό ικανοποίησης από κοινωνικούς λειτουργούς ή/και πλαίσια-οργανώσεις.

Πίνακας 7

Περιγραφικά μέτρα για τις ερωτήσεις που αφορούν το βαθμό ικανοποίησης από κοινωνικούς λειτουργούς ή/και πλαίσια-οργανώσεις

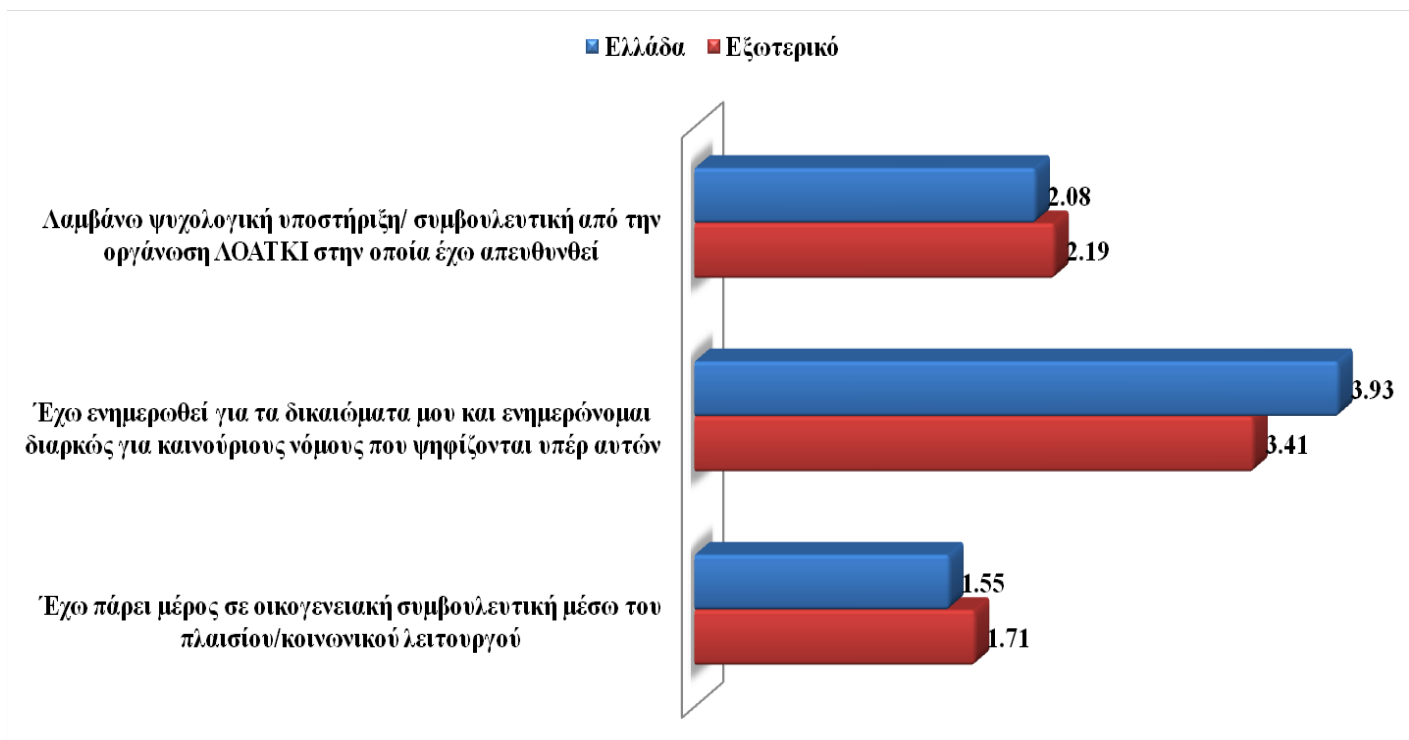
	Συνολικά			
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Λαμβάνω ψυχολογική υποστήριξη/ συμβουλευτική από την οργάνωση ΛΟΑΤΚΙ στην οποία έχω απευθυνθεί	2.13	1.41	1	5
Έχω ενημερωθεί για τα δικαιώματά μου και ενημερώνομαι διαρκώς για καινούριους νόμους που ψηφίζονται υπέρ αυτών	3.69	1.40	1	5
Έχω πάρει μέρος σε οικογενειακή συμβουλευτική μέσω του πλαισίου/κοινωνικού λειτουργού	1.62	1.11	1	5

Όπως φαίνεται στον πίνακα 8, οι συμμετέχοντες στη μελέτη, ανεξαρτήτως χώρας, διαπιστώθηκε πως δε λαμβάνουν ψυχολογική υποστήριξη/ συμβουλευτική από την οργάνωση ΛΟΑΤΚΙ, ούτε έχουν πάρει μέρος σε οικογενειακή συμβουλευτική μέσω του πλαισίου/κοινωνικού λειτουργού. Τέλος, φαίνεται πως οι Έλληνες ενημερώνονται παραπάνω για τα δικαιώματά τους και ενημερώνονται διαρκώς για καινούριους νόμους που ψηφίζονται υπέρ αυτών, σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες από το Εξωτερικό που εξέφρασαν πιο ουδέτερη άποψη.

Πίνακας 8

Περιγραφικά μέτρα για το βαθμό ικανοποίησης από κοινωνικούς λειτουργούς ή/και πλαίσια-οργανώσεις στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό

	Ελλάδα				Εξωτερικό			
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Λαμβάνω ψυχολογική υποστήριξη/ συμβουλευτική από την οργάνωση ΛΟΑΤΚΙ στην οποία έχω απευθυνθεί	2.08	1.36	1	5	2.19	1.49	1	5
Έχω ενημερωθεί για τα δικαιώματά μου και ενημερώνομαι διαρκώς για καινούριους νόμους που ψηφίζονται υπέρ αυτών	3.93	1.29	1	5	3.41	1.50	1	5
Έχω πάρει μέρος σε οικογενειακή συμβουλευτική μέσω του πλαισίου/κοινωνικού λειτουργού	1.55	1.01	1	5	1.71	1.24	1	5

Γράφημα 7

Κατανομή του βαθμού ικανοποίησης από κοινωνικούς λειτουργούς ή/και πλαίσια-οργανώσεις

5.2. Συσχετίσεις

5.2.1. Δικαιώματα στην οικογένεια

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα διερευνηθούν εάν τα δικαιώματα οικογένειας διαφέρουν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αρχικά, ελέγχθηκε εάν οι συγκεκριμένες ερωτήσεις πληρούν την υπόθεση της κανονικότητας, ανά χώρα, με σκοπό την επιλογή παραμετρικών και μη στατιστικών ελέγχων. Η αξιολόγηση της υπόθεσης κανονικότητας των μεταβλητών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση των ελέγχων Kolmogorov – Smirnov και Shapiro-Wilk. Με βάση τα αποτελέσματα των ελέγχων παρατηρείται ότι δεν ακολουθείται η κανονική κατανομή (p -value < 0.05), με αποτέλεσμα τη χρήση μη παραμετρικών διαδικασιών (Πίνακας 9).

Πίνακας 9

Αποτελέσματα του ελέγχου κανονικότητας στις ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην οικογένεια ανά χώρα

	Χώρα	Test of Normality		
		Kolmogorov-Smirnov		
		Statistic	df	p-value
Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ελλάδα</i>	0.163	42	0.007
	<i>Εξωτερικό</i>	0.438	33	<0.001
Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματα μου για την δημιουργία οικογένειας	<i>Ελλάδα</i>	0.313	42	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.422	33	<0.001
Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας	<i>Ελλάδα</i>	0.313	42	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.438	33	<0.001
Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια.	<i>Ελλάδα</i>	0.25	42	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.325	33	<0.001

Στον πίνακα 10 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν το δικαίωμα γάμου των ατόμων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό διαφέρει στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=250.50, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να μην αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα με τη νομοθεσία της χώρας τους για το δικαίωμα γάμου αντίθετα με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=3.00).

Πίνακας 10

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για την ερώτηση «Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ελλάδα</i>	42	3.00	48.54	250.50	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	33	1.00	24.59		

Στον πίνακα 11 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, προκειμένου να διερευνηθεί εάν τα δικαιώματα για τη δημιουργία οικογένειας περιορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας που διαμένουν οι συμμετέχοντες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=101.00, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να μην αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα με τη νομοθεσία της χώρας τους για το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας αντίθετα με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=5.00).

Πίνακας 11

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για την ερώτηση «Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματα μου για την δημιουργία οικογένειας» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματα μου για την δημιουργία οικογένειας	<i>Ελλάδα</i>	42	5.00	53.10	101.00	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	33	1.00	20.47		

Στον πίνακα 12 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, προκειμένου να βρεθούν διαφορές στις απόψεις των συμμετεχόντων από την Ελλάδα και το εξωτερικό σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=565.00, p-value=0.072), καθώς όλοι οι συμμετέχοντες, ανεξαρτήτως της χώρας που ζουν, συμφωνούν πως το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ.

Πίνακας 12

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για την ερώτηση «Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας	<i>Ελλάδα</i>	42	4.00	34.95	565.00	0.072
	<i>Εξωτερικό</i>	33	5.00	42.88		

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον πίνακα 13, ο έλεγχος Mann-Whitney, έδειξε πως υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=330.00, p-value<0.001). Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι οι συμμετέχοντες από το εξωτερικό συμφωνούν περισσότερο με τη δήλωση ότι η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια (Διάμεσος=3.00 vs. Διάμεσος=5.00).

Πίνακας 13

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για την ερώτηση «Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια	<i>Ελλάδα</i>	42	3.00	29.36	330.00	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	33	5.00	49.00		

5.2.2. Δικαιώματα στην εργασία

Στη συνέχεια, θα διερευνηθούν εάν τα δικαιώματα της εργασίας διαφέρουν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αρχικά, ελέγχθηκε εάν οι ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην εργασία πληρούν την υπόθεση της κανονικότητας, ανά χώρα, με σκοπό την επιλογή παραμετρικών και μη στατιστικών ελέγχων. Η αξιολόγηση της υπόθεσης κανονικότητας των μεταβλητών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση των ελέγχων Kolmogorov – Smirnov και Shapiro-Wilk. Με βάση τα αποτελέσματα των ελέγχων παρατηρείται ότι δεν ακολουθείται η κανονική κατανομή (p-value < 0.05), με αποτέλεσμα τη χρήση μη παραμετρικών διαδικασιών (Πίνακας 14).

Πίνακας 14

Αποτελέσματα του ελέγχου κανονικότητας για τις ερωτήσεις που αφορούν τα δικαιώματα στην εργασία ανά χώρα

	Χώρα	Tests of Normality		
		Statistic	df	p-value
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	<i>Ελλάδα</i>	0.298928	32	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.498376	34	<0.001
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	<i>Ελλάδα</i>	0.227638	32	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.442927	34	<0.001
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ελλάδα</i>	0.336114	32	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.474215	34	<0.001
Οι συνάδελφοί μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντί μου	<i>Ελλάδα</i>	0.327022	32	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	0.496572	34	<0.001

Στον πίνακα 15 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν στον εργασιακό τους χώρο όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός διαφέρουν στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=366, p-value=0.003), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να μην αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα στην εργασία τους λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού αντίθετα με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=1.10).

Πίνακας 15

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για την ερώτηση «Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	<i>Ελλάδα</i>	33	1.10	39.91	366	0.003
	<i>Εξωτερικό</i>	34	1.00	28.26		

Στον πίνακα 16 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν ο φόβος να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στον χώρο εργασίας τους διαφέρει στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=315.5, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να μην φοβούνται καθόλου σε αντίθεση με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=3.00).

Πίνακας 16

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για την ερώτηση «Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	<i>Ελλάδα</i>	40	3.00	46.61	315.5	<0.001
	<i>Εξωτερικό</i>	34	1.00	26.78		

Στον πίνακα 17 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν οι ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους τους διαφέρει στην Ελλάδα και το εξωτερικό λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=423, p-value=0.004), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να θεωρούν ότι έχουν ίσες ευκαιρίες σε αντίθεση με τους με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=2.00).

Πίνακας 17

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για την ερώτηση «Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή/ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ελλάδα</i>	38	2.00	42.37	423	0.004
	<i>Εξωτερικό</i>	34	1.00	29.94		

Στον πίνακα 18 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν η αντιμετώπιση των συναδέλφων λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού διαφέρει στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=397.5, p-value=0.002), με τους συμμετέχοντες από το εξωτερικό να υποστηρίζουν ότι έχουν ίση αντιμετώπιση από τους συναδέλφους τους με τους Έλληνες συμμετέχοντες (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=1.50).

Πίνακας 18

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για την ερώτηση «Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου» ανά χώρα

	Χώρα	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου	<i>Ελλάδα</i>	36	1.50	41.46	397.5	0.002
	<i>Εξωτερικό</i>	34	1.00	29.19		

5.2.3. Δικαιώματα στην εργασία σε σχέση με το αν έχουν κάνει coming out στην εργασία τους

Στη συνέχεια, θα διερευνηθεί εάν τα δικαιώματα στην εργασία επηρεάζονται από την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων στο χώρο εργασίας τους. Αρχικά, ελέγχθηκε εάν οι συγκεκριμένες ερωτήσεις πληρούν την υπόθεση κανονικότητας, στις δύο κατηγορίες που αφορούν την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού, με σκοπό την επιλογή παραμετρικών και μη στατιστικών ελέγχων. Η αξιολόγηση της υπόθεσης κανονικότητας των μεταβλητών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση των ελέγχων Kolmogorov – Smirnov και Shapiro-Wilk. Με βάση τα αποτελέσματα των ελέγχων παρατηρείται ότι δεν ακολουθείται η κανονική κατανομή (p-value < 0.05), με αποτέλεσμα τη χρήση μη παραμετρικών διαδικασιών (Πίνακας 19).

Πίνακας 19

Αποτελέσματα του ελέγχου κανονικότητας για τις ερωτήσεις των δικαιωμάτων της εργασίας «Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)»

	Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει την σεξουαλική σας προτίμηση;)	Test of Normality		
		Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk	Statistic	df
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	<i>Ναι</i>	0.470	50	<0.001
	<i>Όχι</i>	0.823	16	0.006
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	<i>Ναι</i>	0.389	50	<0.001
	<i>Όχι</i>	0.858	16	0.018
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ιδιά αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ναι</i>	0.463	50	<0.001
	<i>Όχι</i>	0.755	16	0.001
Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου	<i>Ναι</i>	0.486	50	<0.001
	<i>Όχι</i>	0.817	16	0.005

Στον πίνακα 20 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογηθεί εάν απολύθηκαν ή αντιμετώπισαν πρόβλημα οι συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=215.50, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό να μην έχουν αντιμετωπίσει προβλήματα στον εργασιακό τους χώρο (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=3.00).

Πίνακας 20

Αποτελέσματα του ελέγχου Mann-Whitney για τις ερωτήσεις «Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα», «Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)»

	Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα	<i>Ναι</i>	50	1.00	29.81	215.50	<0.001
	<i>Όχι</i>	17	3.00	46.32		

Στον πίνακα 21 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, προκειμένου να διερευνηθεί εάν η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας οδηγεί σε φόβο για πιθανές κυρώσεις στον εργασιακό χώρο. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=227.50, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό να δηλώνουν ότι αισθάνονται άνετα με αυτόν και δε φοβούνται για πιθανές κυρώσεις, ενώ οι συμμετέχοντες που δεν αποκάλυψαν την ταυτότητά τους φοβούνται και δεν αισθάνονται άνετα (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=4.00).

Πίνακας 21

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για τις ερωτήσεις «Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις», «Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)»

	Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω τον σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις	<i>Ναι</i>	50	1.00	30.05	227.50	<0.001
	<i>Όχι</i>	23	4.00	52.11		

Στον πίνακα 22 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, προκειμένου να διερευνηθεί εάν η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας έχει ως συνέπεια άνισες ευκαιρίες προαγωγής και αμοιβής. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του ελέγχου, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=253.00, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό να διαφωνούν απόλυτα με το ότι δεν έχουν ίδιες ευκαιρίες προαγωγής και αμοιβής λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, ενώ οι συμμετέχοντες που δεν αποκάλυψαν την ταυτότητά τους είναι ουδέτεροι με τη συγκεκριμένη δήλωση (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=3.00).

Πίνακας 22

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για τις ερωτήσεις «Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού», «Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)»

	Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού	<i>Ναι</i>	50	1.00	30.56	253.00	<0.001
	<i>Όχι</i>	22	3.00	50.00		

Στον πίνακα 23 παρουσιάζεται ο έλεγχος Mann-Whitney, προκειμένου να διερευνηθεί εάν υπάρχουν προκαταλήψεις από τους συναδέλφους για τον διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του ελέγχου, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Mann-Whitney=182.50, p-value<0.001), με τους συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τη σεξουαλική τους ταυτότητα να αντιμετωπίζονται με ίσους όρους από τους συναδέλφους. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες που δεν αποκάλυψαν την ταυτότητά τους είναι ουδέτεροι με τη συγκεκριμένη δήλωση (Διάμεσος=1.00 vs. Διάμεσος=3.00).

Πίνακας 23

Αποτελέσματα του Mann-Whitney για τις ερωτήσεις «Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου», «Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)»

	Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)	N	Διάμεσος	Mean Rank	Mann-Whitney	p-value
Οι συνάδελφοι μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η. Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου	<i>Ναι</i>	50	1.00	29.15	182.50	<0.001
	<i>Όχι</i>	20	3.00	51.38		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Σχετίζεται το νομικό πλαίσιο κάθε χώρας με το δικαίωμα στην οικογένεια και στην εργασία ατόμων με «διαφορετικό» σεξουαλικό προσανατολισμό;

Για την απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα αναλύσουμε σε δύο σκέλη το δικαίωμα στην οικογένεια και στη συνέχεια το δικαίωμα στην εργασία. Αρχικά, από τα περιγραφικά στοιχεία, στην οικογενειακή κατάσταση παρατηρείται μεγάλη διαφορά στους άγαμους (73,7%) με τους έγγαμους (17,1%) και ένα μικρό ποσοστό (9,2%) έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης. Αυτά τα ποσοστά αφορούν το σύνολο του δείγματος. Αν κοιτάξουμε τα ίδια ποσοστά σε Ελλάδα και Δανία, θα δούμε ότι η διαφορά είναι ακόμα μεγαλύτερη. Για την Ελλάδα έχουμε άγαμους το 97,6%, έγγαμους το 2,4% και κανένα σύμφωνο συμβίωσης, ενώ για τη Δανία αντίστοιχα άγαμους 44,1%, έγγαμους 35,3% και σύμφωνο συμβίωσης 20,6%. Τα ποσοστά των εγγάμων συμμετεχόντων ήταν αναμενόμενα καθώς ο γάμος σε ομόφυλα ζευγάρια στη Δανία επιτρέπεται, ενώ στην Ελλάδα όχι. Αξίζει να σημειωθεί πως η μοναδική περίπτωση από το δείγμα στην Ελλάδα που δήλωσε έγγαμος, έχει απαντήσει ότι δεν έχει κάνει coming out στην οικογένειά του, οπότε ενδεχομένως αυτός ο άνθρωπος να έχει προβεί σε έναν “λευκό” γάμο με

έναν άνθρωπο αντίθετου φύλου. Αυτό που κάνει εντύπωση ωστόσο είναι το μηδενικό ποσοστό συμφώνου συμβίωσης στην Ελλάδα, ενώ έχει ψηφιστεί ο σχετικός νόμος (Δεκέμβριος 2015).

Επίσης, στο σύνολο του δείγματος στο ποσοστό όσων έχουν κάνει coming out στην οικογένειά τους (73,7%) και όσων απάντησαν αρνητικά (26,3%), βλέπουμε αντίστοιχα την “ψαλίδα” να ανοίγει αν δούμε τα αντίστοιχα ποσοστά σε Ελλάδα και Δανία. Στην Ελλάδα το 57,1% απάντησε ναι και το 42,9% όχι, ενώ στη Δανία η συντριπτική πλειοψηφία (94,1%) ναι και μόλις το 5,9% όχι. Αυτό ενδεχομένως έχει να κάνει με τη γενικότερη διαφορά στη σχετική νομοθεσία των δύο χωρών και τη συνολική αντιμετώπιση που έχουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στις δύο χώρες, με τη Δανία να έχει προχωρήσει σε θεσμοθέτηση δικαιωμάτων για τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα δεκαετίες πριν ενδεχομένως η διαφορά να οφείλεται και στον ενδόμυχο φόβο που καλλιεργούν αυτές οι συνθήκες στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Ελλάδα, που ακόμα έχουμε πολύ δρόμο να διανύσουμε σαν χώρα για να φτάσουμε σε επίπεδα χωρών σαν τη Δανία στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Για τους Έλληνες συμμετέχοντες παρατηρήθηκε ότι ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με τη δήλωση “θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού” σε αντίθεση με τα άτομα από τη Δανία που διαφωνούν (M.T. 3,24 vs. 1,58 αντίστοιχα). Είναι μία εύλογη διαφορά, καθώς στη Δανία επιτρέπεται ο γάμος ομόφυλων ζευγαριών, ενώ στην Ελλάδα όχι. Ο γάμος μεταξύ ατόμων ίδιου φύλου έγινε νόμιμος στη Δανία στις 15 Ιουνίου 2012, αφού το κοινοβούλιο της Δανίας ψήφισε στις 7 Ιουνίου υπέρ του «ουδετέρου γάμου», με 85 ψήφους υπέρ, 24 κατά και 2 απών, συμπεριλαμβανομένων και των γάμων στην Εκκλησία της Δανίας (Lewin, 2003). Αντίθετα στην Ελλάδα δεν υπάρχει αντίστοιχος νόμος. Το γεγονός ότι οι Έλληνες δεν συμφωνούν απόλυτα με αυτή τη δήλωση, ίσως σχετίζεται με το ότι επιτρέπεται το σύμφωνο συμβίωσης και αυτή η επιλογή τους καλύπτει σε ένα βαθμό, όμως δεν μπορεί να εξισωθεί με τον θεσμό του γάμου σε αυτήν την περίπτωση.

Επιπλέον, οι Έλληνες αισθάνονται πιο πολύ ότι περιορίζονται τα δικαιώματά τους για τη δημιουργία οικογένειας με βάση τη νομοθεσία (M.T. 4,33 vs. 1,41) και αυτό το αποτέλεσμα είναι αναμενόμενο καθώς στη Δανία επιτρέπεται η τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια, ενώ στην Ελλάδα όχι, οπότε φαίνεται να τους απασχολεί περισσότερο από το γάμο. Στην Ελλάδα δίνεται πλέον η δυνατότητα και στα ζευγάρια του ίδιου φύλου να έχουν κληρονομικά, ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα ο ένας από τον άλλο, ωστόσο, ο νόμος δεν προβλέπει δυνατότητα υιοθεσίας στα ομόφυλα ζευγάρια, κάνοντας σαφή διαχωρισμό από τα ετερόφυλα. Εάν ένας από τους δύο συντρόφους αποκτήσει παιδί, ο άλλος σύντροφος δεν έχει

απολύτως κανένα δικαίωμα σε ό,τι αφορά την ανατροφή του, ενώ δεν αναγνωρίζεται η σχέση τους (Γιαννάρου, 2016).

Σχετικά με τη νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης δεν υπήρξε μεγάλη διαφορά στις δύο χώρες στο πόσο σημαντικό βήμα το θεωρούν, με τις δύο χώρες να συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με αυτή τη δήλωση (Μ.Τ. 4,38 vs. 4,44). Τα άτομα στην Ελλάδα το θεωρούν αρκετά σημαντικό πιθανώς διότι τον Δεκέμβριο του 2015 είναι η πρώτη φορά που αναγνωρίζονται νομικά τα δικαιώματά τους με την ψήφιση του νομοσχεδίου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις». Παρόλα αυτά, όπως αναφέρθηκε ήδη, δεν είναι μία επιλογή που γίνεται πράξη των Ελλήνων, καθώς από το δείγμα δεν προέκυψε κανένας Έλληνας με σύμφωνο συμβίωσης. Οι Δανοί φαίνεται πως το θεωρούν ακόμα σημαντικότερο από όσο οι Έλληνες, πιθανόν γιατί για τους ίδιους στη χώρα τους το σύμφωνο συμβίωσης αποτέλεσε το πρώτο βήμα στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Το 1989 η Δανία έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο η οποία εισήγαγε στο δίκαιό της τον θεσμό της ληξιαρχικώς καταχωρημένης ένωσης ή όπως λέγεται σήμερα σύμφωνο συμβίωσης, (registered partnership) μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου. Με το νόμο 372/1989 αναγνωρίστηκε στη Δανία η ομοφυλοφιλική συμβίωση με τη δυνατότητα καταχώρισής της σε δημόσια βιβλία και με τυπικό που αντιστοιχεί στον πολιτικό γάμο (Παπαζήση, 2000:42). Μετά από το βήμα αυτό ακολούθησαν νόμοι στη Δανία που επέτρεψαν τον γάμο, την τεκνοθεσία και κατοχύρωσαν τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Τέλος, οι συμμετέχοντες από τη Δανία συμφωνούν περισσότερο ότι η καινούργια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στη δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια στην Ελλάδα (Μ.Τ. 4,21 vs. 3,05). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για το νομοσχέδιο που υπερψηφίστηκε στις 9 Μαΐου 2018 με μεγάλη πλειοψηφία το άρθρο 8 του νομοσχεδίου του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με τα μέτρα προώθησης του θεσμού για την υιοθεσία και αναδοχή, που δίνει τη δυνατότητα αναδοχής σε ομόφυλα ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης. Αυτό συμβαίνει ίσως γιατί στη Δανία είναι μία νομοθεσία που υπάρχει από πολύ νωρίτερα και ίσως βλέπουν τις προοπτικές εξέλιξης στο βήμα αυτό. Όσον αφορά τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στη Δανία, ήδη από το 1999, άτομα που ήταν σε ληξιαρχικώς καταχωρημένη ένωση ήταν ικανά να υιοθετήσουν τα τέκνα των συντρόφων τους. Τον Μάρτιο του 2009 εγκρίθηκε νόμος που χορηγούσε στα ομόφυλα ζευγάρια ίσα δικαιώματα στην υιοθεσία και από την 1^η Ιουλίου του 2010 τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να κάνουν από κοινού αίτηση για υιοθεσία. Επίσης, οι απαντήσεις των Ελλήνων συνάδουν με τη δεύτερη δήλωση που επίσης απάντησαν ότι περιορίζονται περισσότερο από τη νομοθεσία στη

δημιουργία οικογένειας. Ένας σημαντικός παράγοντας που λάβαμε σαν στοιχείο και από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων είναι ότι ο θεσμός της αναδοχής δεν είναι διαδεδομένος στην ελληνική κοινωνία γενικότερα, ούτε για τα ετερόφυλα ζευγάρια. Ακόμα, στην Ελλάδα οι πιθανότητες για αναδοχή είναι μικρότερες, οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες και σε συνδυασμό με την προκατάληψη που υπάρχει ακόμα σε μεγάλο βαθμό απέναντι στα άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, μειώνουν σημαντικά την πιθανότητα τους να γίνουν ανάδοχοι γονείς.

Αφού αναλύθηκε το δικαίωμα στην οικογένεια, τώρα θα εξεταστεί το δικαίωμα στην εργασία μέσα από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων. Από τα περιγραφικά στοιχεία προκύπτει ότι από το σύνολο του δείγματος το 64,5% εργάζεται. Από αυτούς στον ιδιωτικό τομέα εργάζεται το 63,3%. Αρχικά, βλέπουμε μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις δύο χώρες ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων που έχουν κάνει coming out στο χώρο εργασίας τους. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες από τη Δανία απάντησαν πως έχουν κάνει coming out (97,1%), σε αντίθεση με τους Έλληνες που απάντησαν θετικά λιγότεροι από τους μισούς (41,5%). Αυτή η διαφορά μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους. Όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία σε καμία από τις δύο χώρες δεν υπάρχει νομοθεσία ως προς τα δικαιώματα στην εργασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, παρά καλύπτονται από γενικές διατάξεις απέναντι στην ισότητα όπως όλοι. Παρόλα αυτά, όταν ένα κράτος όπως η Δανία έχει θεσμοθετήσει ένα σύνολο νόμων για την προστασία γενικότερα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, αν μη τι άλλο τους δημιουργεί ένα κλίμα ελευθερίας και ασφάλειας, ώστε να νιώθουν ίσοι και να μην προκύπτει κάποιος φόβος ότι θα υπάρξουν κυρώσεις λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή ότι οι συνάδελφοί τους δεν θα διάκινται φιλικά προς αυτούς μετά από μία τέτοια αποκάλυψη. Ακόμα, θα μπορούσε να είναι και απλά θέμα προσωπικής επιλογής να αποκαλύψουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα ή όχι, αλλά ακόμα και αυτό, με μία τόσο σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο χωρών, ενδεχομένως η επιλογή αυτή να σχετίζεται και με τα παραπάνω. Τέλος, θα μπορούσε να γνωρίζουν περιπτώσεις άλλων, που να αντιμετώπισαν δυσκολίες για αυτό το λόγο ή ακόμα και οι ίδιοι σε άλλη δουλειά στο παρελθόν.

Σχετικά με τα δικαιώματα στην εργασία, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες από το εξωτερικό θεωρούν ότι δεν αντιμετώπισαν πρόβλημα με την αποκάλυψη της σεξουαλικής τους ταυτότητας στη δουλειά τους, ενώ αντίθετα οι Έλληνες φαίνεται ότι δε συμφωνούν απόλυτα με τις δηλώσεις ότι δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο εργασιακό περιβάλλον τους εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Πιο συγκεκριμένα, όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός προσανατολισμός στον εργασιακό χώρο οι Έλληνες φαίνεται να αντιμετώπισαν πιο συχνά δυσκολίες από ότι στη Δανία (Μ.Τ. 2 / 1,26). Ανάλογη διαφοροποίηση στις δύο χώρες φαίνεται

να υπάρχει και στο να μην αποκαλύπτουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους υπό τον φόβο ότι θα υπάρξουν κυρώσεις (Μ.Τ. 2,83 / 1,35). Παρόμοια αποτελέσματα υπάρχουν και στην ερώτηση για τις ίσες ευκαιρίες/αμοιβή λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού (Μ.Τ. 2.13 / 1,38). Ενώ η διαφορά φαίνεται να μην είναι μεγάλη ανάμεσα στις δύο χώρες ως προς την αντιμετώπιση από τους συναδέλφους λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού (Μ.Τ. 1,97 / 1,29).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι Έλληνες σε σχέση με τους Δανούς φοβούνται περισσότερο να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους στον εργασιακό τους χώρο, αφού ήταν η ερώτηση που συγκέντρωσε τις περισσότερες “αρνητικές” απαντήσεις από τους Έλληνες. Εφόσον δεν υπάρχει ειδική νομολογία όσον αφορά τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην εργασία, υποθέτουμε ότι η διαφοροποίηση προκύπτει από τη γενικότερη διαφορά στη νομοθεσία των κρατών σχετικά με την κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Τέλος, φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο αυτό το αποτέλεσμα με την εργοδοσία παρά με τις πεποιθήσεις των συναδέλφων, καθώς στην ερώτηση για την αντιμετώπιση από τους συναδέλφους και οι δύο χώρες φάνηκε να μην έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα.

- *Σχετίζεται το coming out που έχουν κάνει ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στον εργασιακό τους χώρο με την αντιμετώπιση που λαμβάνουν από το εργασιακό τους περιβάλλον;*

Εξετάστηκε αν σχετίζεται το coming out με την αντιμετώπιση στον εργασιακό χώρο στο σύνολο του δείγματος. Έτσι, προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τη σεξουαλική τους ταυτότητα δεν αντιμετώπισαν προβλήματα στην εργασία τους. Όπως αναφέρθηκε ήδη, το μεγαλύτερο ποσοστό που έκανε coming out ήταν από τη Δανία. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι σε μία χώρα που προστατεύει καλύτερα τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, όταν εκείνοι αποκαλύπτουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα, δεν απολύονται και δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στη δουλειά. Επίσης, βρέθηκε ότι όσοι αποκάλυψαν τη σεξουαλική τους ταυτότητα νιώθουν άνετα με αυτό και δεν φοβούνται ότι θα υπάρξουν κυρώσεις στη δουλειά, κάτι που φοβούνται όσοι δεν έκαναν coming out. Φαίνεται λοιπόν, πως αυτός ο φόβος παίζει καταλυτικό ρόλο στο αν θα κάνουν coming out, και το αντίστροφο. Επιπλέον, όσοι έκαναν coming out, διαφωνούν απόλυτα με το ότι δεν έχουν ίδιες ευκαιρίες προαγωγής και αμοιβής λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, ενώ όσοι δεν έκαναν είναι ουδέτεροι με τη συγκεκριμένη δήλωση. Οι τελευταίοι πιθανά απάντησαν ουδέτερα, καθώς δεν γνωρίζουν τι θα γινόταν σε αυτή την περίπτωση. Ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από τους συμμετέχοντες που αποκάλυψαν τη σεξουαλική τους ταυτότητα, με τους συναδέλφους τους να μην είναι

προκατειλημμένοι απέναντί τους για αυτό το λόγο, ενώ εκείνοι που δεν αποκάλυψαν την ταυτότητά τους είναι ουδέτεροι με αυτή τη δήλωση.

- *Σε ποιο βαθμό τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα απευθύνονται σε κοινωνικούς λειτουργούς για την προάσπιση και την ενημέρωση των δικαιωμάτων τους;*

Όπως φάνηκε από την έρευνα, οι συμμετέχοντες, ανεξαρτήτως χώρας, διαπιστώθηκε πως δεν λαμβάνουν ψυχολογική υποστήριξη/συμβουλευτική από οργάνωση ΛΟΑΤΚΙ, με τους Έλληνες με μικρή διαφορά να απευθύνονται λιγότερο από τους Δανούς σε κοινωνικούς λειτουργούς. Είναι πολλοί και περίπλοκοι οι λόγοι που μπορεί να συμβαίνει αυτό. Ένας παράγοντας είναι πως δεν υπάρχουν δομές που να προσφέρουν αυτές τις υπηρεσίες σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συγκεκριμένα, τουλάχιστον στην Ελλάδα, όπως διαπιστώθηκε και από τις συνεντεύξεις. Στη Δανία, που έχει θεσπίσει ένα σύνολο νόμων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και είναι μία άλλη πραγματικότητα πιο παγιωμένη, μπορεί να δείχνει ότι δεν έχουν την ανάγκη να απευθυνθούν σε κοινωνικούς λειτουργούς για τέτοιου είδους ζητήματα. Ένας άλλος παράγοντας, όπως μελετήθηκε και στη βιβλιογραφία, είναι το πόσο κακοποιητικοί έχουν υπάρξει μέσα στο χρόνο οι ειδικοί ψυχικής υγείας και συμβαίνει ακόμα, με κακές πρακτικές που τραυματίζουν το άτομο, είτε από άγνοια είτε από προκατάληψη. Άλλος παράγοντας μπορεί να είναι άλλοι λόγοι, εσωτερικοί του κάθε ατόμου, ανασφάλεια, φοβία κλπ. Τέλος, οι Έλληνες φαίνεται πως ενημερώνονται περισσότερο για τα δικαιώματά τους και τους καινούργιους νόμους, σε αντίθεση με τους Δανούς που εξέφρασαν ουδέτερη άποψη. Αυτό μάλλον συμβαίνει, επειδή στην Ελλάδα σε αυτό το θέμα βρισκόμαστε ακόμα μέσα σε μία σειρά αλλαγών συνεχών, που διαδέχεται η μία την άλλη και δεν είναι μία σταθερή, παγιωμένη κατάσταση χρονών, όπως στη Δανία που εφαρμόζονται χρόνια αυτοί οι νόμοι.

Το υπόβαθρο των συνεντευζιαζόμενων και η σχέση τους με τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα

Οι πέντε κοινωνικοί λειτουργοί που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν αποφοιτήσει από Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα ενώ σε μία περίπτωση έχει αποκτηθεί μεταπτυχιακό και διδακτορικό δίπλωμα. Τέσσερις από τους συμμετέχοντες ασχολούνται επαγγελματικά με το προσφυγικό ή/και την παιδική προστασία ενώ όλοι ασχολούνται με τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα συμμετέχοντας σε επιστημονικές ενώσεις ή/και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ή/και ακτιβιστικά.

- *Η κατάρτιση των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών που εξυπηρετούν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι επαρκής όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο και στα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων;*

Σε αυτό το ερώτημα οι απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων συγκλίνουν σχεδόν απόλυτα. Όλοι μας είπαν πως δεν υπήρχε κάποιο εξειδικευμένο μάθημα, παρά μόνο αναφορά διαθεματικά μέσω άλλου μαθήματος. Ειδικά για το κομμάτι των δικαιωμάτων, μας είπαν πως το μοναδικό μάθημα δικαίου που υπήρχε, αφορούσε το Αστικό Δίκαιο και δεν συμπεριελάμβανε τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, πόσο μάλλον τις τελευταίες εξελίξεις τους. Σε μία από τις συνεντεύξεις αναφέρεται: *«Η μόνη φορά που εγώ ασχολήθηκα και με το θεσμικό κομμάτι που αφορά τους ΛΟΑΤ στο πλαίσιο της σχολής ήταν σε μία εργασία που είχαμε αποφασίσει να ασχοληθούμε με τη ρητορική μίσους κατά των ΛΟΑΤ οπότε ψάξαμε το νομοθετικό πλαίσιο. Αλλά όπως καταλαβαίνετε, ήταν στη δικιά μας ευχέρεια, αν δε θέλαμε να ασχοληθούμε με αυτό το θέμα δε θα χρειαζόταν να το ψάξουμε. Δεν υπάρχει κάποιου που μας δίνεται σαν γνώση.». Ενώ σε άλλη αναφέρθηκε ότι: «Οι γνώσεις που είχαμε πάνω σε αυτό το κομμάτι ήταν πιο πολύ μεταξύ μας π.χ. από άτομα ακτιβιστές στο χώρο που ήταν συμφοιτητές οπότε μας ενημέρωναν. Και από καθηγητές και πρωτοβουλίες δικές τους. Οπότε κάτι ακαδημαϊκό αυτό καθαυτό δεν υπήρχε.». Ενδιαφέρον έχει και η άποψη συμμετέχοντος- με ακαδημαϊκή διδακτική εμπειρία *«Πιστεύω ότι ποτέ δεν είναι κάτι "αρκετό" για να πεις ότι θα εξαντλήσω τα δικαιωματικά θέματα ή τα κοινωνικά θέματα ή όλες αυτές τις αλλαγές που γίνονται στον κοινωνικό ιστό οι οποίες είναι συνεχείς και διαρκείς και πολλές φορές πιο γρήγορες κι από εμάς, ποτέ δεν είναι εξαντλητικό ή αρκετό αλλά σίγουρα νομίζω ότι είναι αρκετά ικανοποιητικό. Πιστεύω ότι οι φοιτητές που ενδιαφέρονται και παρακολουθούν φεύγουν από τη σχολή με μια αρκετά μεγάλη πληθώρα ερεθισμάτων τουλάχιστον. Έχουν μια επαφή και μια πρώτη βάση. Αυτό εξαρτάται δηλαδή και από τον φοιτητή αλλά σίγουρα υπάρχει αυτή η βάση να δοθεί και αν θέλει κάποιος μπορεί να την εκμεταλλευτεί.»*.*

Πολλοί ανέφεραν ότι οι γνώσεις από τη σχολή δεν επαρκούν όχι μόνο για την εξυπηρέτηση των ΛΟΑΤΚΙ αλλά και γενικότερα. Μία από τους συμμετέχοντες θεωρεί ότι κανείς δεν είναι έτοιμος τελειώνοντας τη σχολή αν δεν έχει ψάξει κάποια πράγματα και μόνος του, δεν μπορεί να επαναπαυτεί, με κάποιο τρόπο πρέπει να εμπλακεί *«γιατί σαν σχολή, θεωρώ, είμαστε ακόμα αρκετά μακριά από την πραγματικότητα τους και έχω αυτή την αίσθηση γενικότερα για όλες τις κοινότητες με τις οποίες καλούμαστε να δουλέψουμε.»*. Την ίδια ακριβώς οπτική συναντήσαμε και σε επόμενη συνέντευξη προσθέτοντας: *«αλλά νομίζω ότι μας δίνουν το έναυσμα και από κει και πέρα ο καθένας ό,τι του αρέσει το ψάχνει περαιτέρω»*. Ενώ η ίδια κοινωνική λειτουργός μας

λέει για τις μετεκπαιδεύσεις ότι «δεν υπάρχουν και όταν γίνονται είναι από πολύ συγκεκριμένες οργανώσεις και αυτό *ad hoc* τις περισσότερες φορές και τίποτα από κάποιον επίσημο δημόσιο φορέα». Άλλος συμμετέχων θεωρεί ότι: «αυτή τη στιγμή από ό,τι έχω δει δεν αρκεί ένα πτυχίο κοινωνικής εργασίας, δεν αρκούν οι σπουδές σε κάποιον, για να είναι αποτελεσματικός στον ρόλο του σαν επαγγελματίας... Αυτό ισχύει και για κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους και για γιατρούς και για όποιον έχει μια επαγγελματική σχέση με τον συγκεκριμένο πληθυσμό... Όταν έρχεσαι σε συναναστροφή π.χ. με μια Αλγερινή *transsexual* οροθετική, χρειάζεται να έχεις αποβάλει από μέσα σου όλες τις προκαταλήψεις που αφορούν και τους οροθετικούς και τα *transsexual* άτομα και τους πρόσφυγες κ.λπ. και αυτό δεν είναι θέμα πτυχίου.». Τέλος, σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας αναφέρεται ότι: «μπορώ να πω ότι έχει μια συνδυαστική και διαθεματική προσέγγιση, στην οποία πέρα από αυτά καθαυτά τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα, τα οποία από μόνα τους είναι πολύ σημαντικό αυτόνομα να συζητιούνται, είναι πάρα πολύ σημαντική και μία συμπληρωματική και μία διαθεματική προσέγγιση των δικαιωμάτων. Διότι δεν έχει να κάνει μόνο με το να ευαισθητοποιήσουμε ή να δείξουμε στους φοιτητές ότι πρέπει να διεκδικούμε τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ή των ΑμεΑ ή οτιδήποτε βρίσκεται σε μειονότητα, αλλά να καλλιεργήσουμε και τη συνείδηση του τι σημαίνει διεκδικώ, τι σημαίνει δικαιώματα, τι σημαίνει κοινωνικός αποκλεισμός. Δεν είναι μόνο η ομάδα η συγκεκριμένη, αλλά το να δημιουργήσουμε μια συναίσθηση και μια συνείδηση διεκδικήσεων προς μια ισονομία είναι γενικότερα πάρα πολύ σημαντικό.».

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων συζητήθηκε και το μάθημα «σεξουαλικός προσανατολισμός και έμφυλες ταυτότητες» που έχει προστεθεί πρόσφατα ως μάθημα επιλογής σε Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας. Μέχρι πριν από το μάθημα αυτό δεν υπήρχε τίποτα, ούτε και σε άλλες σχολές Κοινωνικών Επιστημών υπήρχε αυτόνομο μάθημα. Σε μία από τις συνεντεύξεις επισημάνθηκε πως είναι ένα πολύ καλό βήμα και ότι σίγουρα δεν είναι εξαντλητικό ένα μάθημα ώστε να γίνει ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση, ωστόσο είναι μία βάση. Άποψη την οποία συμμερίζονται και οι συνεντευξιαζόμενοι που παρακολούθησαν το μάθημα αυτό. Σε άλλη συνέντευξη αναφέρθηκε ότι ήταν μεγάλη ανάγκη και πολλοί φοιτητές είχαν κάνει λόγο για αυτό και όλοι είναι πολύ ικανοποιημένοι από την ποιότητα του μαθήματος. Όπως ενημερωθήκαμε από συνέντευξη, το μάθημα το πρότεινε φοιτητής του τμήματος, τόσο τη δημιουργία του όσο και τον σχεδιασμό του. Στην ίδια συνέντευξη αναφέρθηκε «Αυτό που μου έκανε πολύ θετική εντύπωση ήταν που μετά τέθηκε το ερώτημα ότι *ok* έγινε ένα μάθημα με πολύ πρωτοποριακή ύλη σε σχέση με αυτά τα θέματα, τώρα ποιος θα το διδάξει; Γιατί όλο αυτό μπορεί να το γκρεμίσει. Τελικά έγινε προσπάθεια από το τμήμα να βρεθεί ένα άτομο το οποίο να

έχει όντως εξειδικευμένες γνώσεις ως προς αυτό το θέμα και όντως μετά απευθύνθηκαν στις επιστημονικές υπεύθυνες του *Orlando*». Στην ίδια συνέντευξη και πάλι η κοινωνική λειτουργός δήλωσε για την προσωπική της εμπειρία από το μάθημα: «Βλέποντας όχι μόνο τις γνώσεις που σου προσφέρει ένα τέτοιο μάθημα, αλλά και τις ίδιες τις διεργασίες που συμβαίνουν στους φοιτητές προκειμένου να σπάσουν κάποια πράγματα που τα θεωρούμε δεδομένα σε σχέση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, δηλαδή είναι έτσι και μετά συνειδητοποιείς ότι υπάρχει κόσμος που είναι έξω από αυτό το κουτάκι. Και μάλιστα εμένα αυτό μου έκανε περισσότερο εντύπωση όταν παρακολουθούσα το μάθημα, ότι υπήρχε κόσμος που συνειδητοποιούσε ότι ξέρεις μπορεί να συμβεί και αυτό... Και όλο αυτό κάπως ήθελε μία εσωτερική διεργασία και μία εσωτερική μετατόπιση σε κάποιες αντιλήψεις που έχουμε σε σχέση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα που γενικότερα μετά μας ανοίγει το μυαλό και όχι μόνο για να εργαστούμε με ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Αλλά και στο επίπεδο της προσωπικής αυτοβελτίωσης». Το μάθημα είναι δημοφιλές, παρόλο που είναι απαιτητικό, αυτό σημαίνει ότι ενδιαφέρει το πεδίο αυτό τους φοιτητές. Η ίδια δηλώνει αισιόδοξη ως προς το ότι έγινε η αρχή και θα το δούμε και σε άλλα προγράμματα σπουδών, ειδικά αν υπάρξει κινητοποίηση και ζήτηση από φοιτητές και επαγγελματίες.

Τέλος, αναφορικά με το αν υπήρχε ευαισθητοποίηση από τους καθηγητές ή ομοφοβικά περιστατικά, κακοποιητικά σχόλια κ.λπ. σε μία από τις συνεντεύξεις αναφέρθηκε: «εξαρτάται λίγο από τον καθηγητή τι θα πει στην αίθουσα, πολλά από αυτά δεν είναι γραμμένα κάπου σε διαφάνειες, οπότε είναι το τι μάθημα θα γίνει μέσα στην αίθουσα. Διαμαντάκια σίγουρα έχουν ακουστεί λιγότερο ή περισσότερο κακοποιητικά, που να παθολογικοποιούν τις ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητες», ενώ σε άλλη συνέντευξη: «κάποιοι ήταν πολύ ευαισθητοποιημένοι, εγώ ήμουν τυχερή βασικά καθώς είχα και τρεις καθηγήτριες οι οποίες είναι και ακτιβιστικά μέλη στο συγκεκριμένο θέμα, οπότε είχα πάρα πολλά πράγματα να πάρω από αυτές. Υπήρχαν όμως φυσικά και τρανσφοβικά, ομοφοβικά σχόλια από καθηγητές». Επιπλέον, σε δύο συνεντεύξεις, μας μίλησαν για το σύγγραμμα στην κοινωνική εργασία με παιδιά και εφήβους, το οποίο μιλούσε για παθολογικοποίηση των τρανς ταυτοτήτων, με παρεμβάσεις που μπαίνουν μέσα στο φάσμα των θεραπειών μεταστροφής, δηλαδή το αντιμετώπιζε με έναν άκρως κακοποιητικό, στιγματιστικό τρόπο και υπήρχαν καθηγητές και φοιτητές οι οποίοι το υποστήριζαν. Το βιβλίο αυτό ανακάλεσαν από την ύλη μετά από παρέμβαση μιας αυτοοργανωμένης ομάδας φοιτητών. Καταλήγοντας, συμμετέχουσα στις συνεντεύξεις δήλωσε: «Υπάρχει πολλή δουλειά ακόμα να γίνει, πολλές φορές όταν αναδύονται ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα μέσα στην τάξη, φαίνεται αυτό τόσο από τους καθηγητές όσο και στους φοιτητές, ότι υπάρχουν στερεότυπα ακόμα και προκαταλήψεις να αποδομηθούν, για να ξέρουμε ότι δε θα λειτουργούμε καταπιεστικά μετά ως επαγγελματίες».

- *Ποια είναι η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών στην προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων;*

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφέρουμε ότι υπήρξε δυσκολία στην εύρεση του δείγματος για τις συνεντεύξεις, καθώς δεν υπάρχουν οργανωμένες δομές που να απευθύνονται αποκλειστικά σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και ιδιαίτερα αν ψάξουμε για δομές που να απασχολούν κοινωνικούς λειτουργούς. Αυτό είναι κάτι που επιβεβαίωσαν και οι ίδιοι οι συνεντευξιαζόμενοι. Οι περισσότεροι αναφέρθηκαν στη γραμμή υποστήριξης που υπάρχει και πιο συγκεκριμένα σε μία συνέντευξη επισημάνθηκε ότι: *«πέρα από το Orlando και την γραμμή υποστήριξης δεν ξέρω κατά πόσο υπάρχουν οργανωμένες δομές. Όσες υπάρχουν είναι πολύ πρόσφατες. Πιστεύω όμως ότι έχουμε θέση μέσα σε αυτές και ότι θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε. Ίσως επειδή οι δομές αυτές είναι τόσο πρόσφατες, θα έπρεπε να υπάρχουν όμως και κοινωνικοί λειτουργοί να προσφέρουν, να συνηγορούν και γενικότερα να βοηθούν, αλλά λείπουμε.»*. Σε άλλη συνέντευξη επίσης αναφέρθηκε σχετικά με τη γραμμή: *«άτυπα δίκτυα που μπορούμε να πούμε ότι αυτός ο επαγγελματίας ψυχικής υγείας είναι ok ή σε αυτό το πλαίσιο εργάζεται κόσμος που είναι ok συμβαίνει, αλλά σε λίγο πιο δομημένο βαθμό πέρα από τη γραμμή δεν υπάρχει σε αυτή τη φάση...δεν υπάρχουν δομημένες υπηρεσίες συνολικά, δηλαδή είναι πάρα πολύ λίγες οι υπηρεσίες που τρέχουν. Ίσως μία από τις πιο consistent υπηρεσίες να είναι η γραμμή, η οποία όμως απασχολεί ψυχολόγους. Και σε αυτή τη φάση ούτε, γιατί δεν έχει χρηματοδότηση, τους απασχολεί εθελοντικά. Αλλά γενικά να υπάρχει ένα τεράστιο κενό σε σχέση με τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα για τις δομημένες υπηρεσίες που να απασχολούν κοινωνικούς επιστήμονες, κοινωνικούς λειτουργούς, που θα μπορούσαν να είναι πάρα πολλές.»*. Το ίδιο ειπώθηκε και σε τρίτη συνέντευξη: *«εκτός από τη γραμμή υποστήριξης που λειτουργούσε μέχρι τις αρχές του μήνα, που απευθυνόταν σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή στις οικογένειες τους ή στο σχολικό τους περιβάλλον που ενδιαφερόταν να ενημερωθεί ή να βοηθήσει κάποιο ΛΟΑΤΚΙ+ παιδί μέσα στο σχολείο, δομή που να είναι αποκλειστικά για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ενταγμένη στο σύστημα πρόνοιας, δεν υπάρχει.»*.

Επιπρόσθετα, από άλλη συνέντευξη προκύπτει πως δεν υπάρχουν δομές, πόσο μάλλον για ΛΟΑΤΚΙ πρόσφυγες: *«δεν υπάρχουν πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί γενικά στις δομές που έχουν να κάνουν με ΛΟΑΤΚΙ άτομα, βασικά δεν υπάρχουν δομές για ΛΟΑΤΚΙ άτομα ιδιαίτερα. Ειδικά αν μιλήσουμε για το προσφυγικό, για ΛΟΑΤΚΙ πρόσφυγες δεν υπάρχει. Οπότε νομίζω ότι δεν υπάρχουν δομές, δεν υπάρχουμε και εμείς σε αυτό.»*. Με αφορμή την colour youth, σε μία συνέντευξη αναπτύσσεται το θέμα της έλλειψης κοινωνικών λειτουργών: *«Η colour youth είναι θεσμοθετημένη οργάνωση, απλά είναι διαφορετική η λειτουργία της. Έχει και κάποια προγράμματα υποστήριξης, ωστόσο δεν είναι ενταγμένα μέσα στο ευρύτερο σύστημα κοινωνικής*

πρόνοιας...Για το ότι υπάρχουν πιο πολλοί ψυχολόγοι παρά κοινωνικοί λειτουργοί στις οργανώσεις, θεωρώ ότι είναι και ένα θέμα των οργανώσεων και πως προσεγγίζουν τα πράγματα. Αυτό δεν είναι θέμα μόνο των κοινωνικών λειτουργών. Η αλήθεια είναι ότι τα θέματα αυτά έχουν πάρα πολλές πτυχές ψυχικής υγείας και στα θέματα ψυχικής υγείας υπάρχει μία παρανόηση πολλές φορές ότι είναι θέματα που άπτονται μόνο των ψυχολόγων ή ψυχιάτρων. Οπότε η κάθε οργάνωση χρειάζεται να έχει και μία γνώση των πραγμάτων. Δεν μπορούμε αυτή τη στιγμή από οργανώσεις που βγαίνουν μέσα από την κοινότητα ή που έχουν πολύ συγκεκριμένο σκοπό ή πολύ περιορισμένους πόρους, να ζητήσουμε μια εξαντλητική δόμηση στο πως θα κάνουν τις παροχές τους ή να είμαστε πολύ αυστηροί στο πως θα τις κρίνουμε. Ωστόσο υπάρχουν πάρα πολλά περιθώρια βελτίωσης στο πως στελεχώνονται και ποιες είναι οι κατευθύνσεις. Αλλά πολλές φορές επειδή οι οργανώσεις συστήνονται με κάτι πολύ συγκεκριμένο στο μυαλό τους, ακολουθούν μετά και συγκεκριμένα βήματα. Οπότε ίσως δεν έχουν κοινωνικούς λειτουργούς είτε γιατί δεν έχει προκύψει ως ανάγκη από τους ίδιους είτε γιατί οι ίδιοι δεν έχουν μια αντίληψη το πως θα μπορούσε να βοηθήσει ένας κοινωνικός λειτουργός. Από εκεί και πέρα μπορούμε να ξεκινήσουμε από τον πυρήνα της κρατικής πρόνοιας, από τον πυρήνα του κράτους πρόνοιας, που θα έπρεπε ούτως ή άλλως από μόνο του, εκείνο δηλαδή, να δώσει τον δρόμο στο πως έπρεπε να γίνει αυτό και όχι να έχουμε αυτή την απαίτηση από τις ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις.».

Παρόλα αυτά, ένας κοινωνικός λειτουργός ανεξάρτητα από τη δομή στην οποία εργάζεται, θα έρθει σε επαφή με άτομα από τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. «Κάθε άτομο που έρχεται για οποιονδήποτε λόγο σε εμάς, μπορεί να έχει διάφορες ταυτότητες, μια από αυτές μπορεί να έχει να κάνει και με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, οπότε ναι, ερχόμαστε σε επαφή ανεξάρτητα με το εάν το αίτημα τους έχει να κάνει με την ταυτότητα αυτή ή όχι. Οπότε θα έπρεπε να είμαστε πιο ενημερωμένοι για το πως θα προσεγγίσουμε τα άτομα, ακόμα και ο τρόπος που θα τα αποκαλούμε ίσως.» «ως επαγγελματίες ερχόμαστε καθημερινά σε επαφή με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Το ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μπορεί να μην το εκφράζουν είναι δικό μας θέμα να το διαχειριστούμε ως κοινωνία και να το αλλάξουμε ούτως ώστε τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να μη διστάζουν να αποκαλύψουν την ταυτότητα τους στους επαγγελματίες της κοινωνικής πρόνοιας και ψυχικής υγείας.» (κοινή παρατήρηση δύο συμμετεχόντων στην έρευνα).

Με βάση τα παραπάνω, ας δούμε ποια είναι η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών που έδωσαν συνέντευξη σε σχέση με την επαφή τους με τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Αρχικά, σε σχέση με τις παραπομπές, αναφέρθηκε αρκετές φορές η αγωνία να μην προκληθεί «ζημιά» στα άτομα αντί για καλό, που σημαίνει ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει συχνά. Σε μία συνέντευξη ο κοινωνικός λειτουργός μας είπε ότι μετά τη διερεύνηση του κοινωνικού ιστορικού γίνονται οι ανάλογες

παραπομπές. Επίσης, ως οργάνωση έχουν μία ομάδα ενδυνάμωσης ΛΟΑΤΚΙ προσφύγων, προσφέρουν είδη πρώτης ανάγκης και παρέχουν ψυχιατρική, ιατρική και νομική υποστήριξη. Σε επόμενη συνέντευξη ειπώθηκε χαρακτηριστικά: *«νομίζω ότι ως κοινωνικοί λειτουργοί έχουμε αφήσει λίγο στην άκρη αυτή την ομάδα, γιατί κάποιοι, ακόμα και συνάδελφοι θεωρούν ότι μπορεί να είναι πλαστό, να είναι της μόδας, ακούγονται δηλαδή αυτά και εκεί καταλαβαίνεις ότι κάτι δεν πάει καλά»*. Και πιστεύει πως είναι υποχρέωσή μας να συμβάλουμε στην προάσπιση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Μας είπε ακόμα, ότι στη δομή που δουλεύει έχουν δημιουργήσει ομάδες φύλου και σεξουαλικότητας, καθώς δημιουργήθηκε η ανάγκη παρόλο που δεν είναι μία δομή αποκλειστικά για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Ωστόσο, δεν θεωρεί πως υπάρχουν τα μέσα, ειδικά για τους ΛΟΑΤΚΙ πρόσφυγες, που είναι μία πολύ ιδιαίτερη περίπτωση, ταυτότητες που συγκρούονται μεταξύ τους και απορρέουν διαφορετικές ανάγκες, ενώ και σε ό,τι αφορά τις παραπομπές αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω του ότι η δομή βρίσκεται σε μικρή επαρχιακή πόλη της Βόρειας Ελλάδας. Όμως, έχουν κάνει προσπάθεια για συνεργασία με οργάνωση στη Θεσσαλονίκη για θέματα σεξουαλικής υγείας και πρόληψης για ηπατίτιδα κ.λπ., έτσι ώστε να γίνει κάποια εκπαίδευση στα παιδιά από ανθρώπους που είναι κατάλληλοι και να χορηγήσουν και δωρεάν τεστ.

Για το Orlando μέσα από το οποίο συμμετέχουν σε προγράμματα, συνέδρια, ημερίδες, άρθρα και παρεμβάσεις μας μίλησαν σε δύο συνεντεύξεις. Συνεργάζονται και με διάφορους φορείς για διάφορα project στα πλαίσια προγραμμάτων και ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«το Orlando έχει επίσης κατά κάποιο τρόπο εμπλακεί και στα μαθήματα στο Πάντειο και στο ΠΑ.Δ.Α., προσπαθούμε γενικότερα να καλύψουμε πάρα πολλά κενά που αφορούν την ψυχική υγεία και τα ΛΟΑΤΚΙ, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης, παροχής υπηρεσιών, όσο και σε επίπεδο συνηγορίας. Προς το παρόν έχουμε εστίαση περισσότερο στην εκπαίδευση θα έλεγα.»*. Ταυτόχρονα, έχουν συγκεντρώσει ένα δίκτυο ανθρώπων, που ξέρουν ότι αν παραπέμψουν κάποιον δε θα κακοποιηθεί με κάποιο τρόπο και προσπαθούν μέσα από αυτό το δίκτυο μελλοντικά να παρέχουν κάποιες ώρες συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας δωρεάν. Για τα νομικά θέματα παραπέμπουν σε κάποιους δικηγόρους που ασχολούνται με αυτές τις διαδικασίες και αναλαμβάνουν κάποιες περιπτώσεις αφιλοκερδώς. Επίσης συμβάλλουν με την καταγραφή περιστατικών βίας κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Όπως αναφέρεται στη συνέντευξη: *«Οι παρεμβάσεις είναι κυρίως ακαδημαϊκές και κυρίως σε επιστημονικούς φορείς, προκειμένου να ευαισθητοποιήσει και να ενημερώσει για το ποιες είναι οι σωστές πρακτικές που πρέπει να έχουν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας, συμπεριλαμβανομένων και των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται σε τέτοια πλαίσια*

και δομές, στο πως πρέπει να έχουν καλές πρακτικές και πως πρέπει να είναι συμπεριληπτικές οι παρεμβάσεις τους, συν το να γνωρίσουν ποια πράγματα ισχύουν πλέον, γιατί η επικαιροποίηση όλων των θεμάτων ψυχικής υγείας σε σχέση με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι ραγδαία και γίνονται συνέχεια καινούρια updates.». Στην ίδια συνέντευξη, ενημερωθήκαμε ότι: «Θα βγει τώρα και ένα καινούριο βιβλίο στο οποίο συμμετέχουμε όλη η επιστημονική ομάδα και υπάρχει μια προσπάθεια να μπει αυτό το ακαδημαϊκό σύγγραμμα που περιέχει θεωρίες οι οποίες ενδεχομένως να μην είναι πολύ γνωστές στους κοινωνικούς λειτουργούς και σε όλους όσους ασχολούνται με την ψυχική υγεία όσον αφορά την queer θεωρία και τις νέες νοηματοδοτήσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου.».

- Ποιες δυσκολίες βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αναφορικά με τα δικαιώματα στην οικογενειακή και εργασιακή τους ζωή;

Δεν συγκεντρώθηκαν λεπτομερώς οι δυσκολίες που βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αναφορικά με τα δικαιώματά τους στην οικογενειακή και εργασιακή ζωή, οι οποίες ενδεχομένως να εκφράζονται στις παραπομπές που γίνονται από την κάθε δομή για νομική υποστήριξη. Οπότε, παρακάτω θα εξεταστούν τα συνοδά θέματα της ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητας ανάλογα με την δομή που απευθύνονται καθώς και αυτά που τους απασχολούν πιο συχνά. Στη μία συνέντευξη κατά τη διάρκεια που απασχολούνταν η συνεντευξιαζόμενη στη δομή, εξυπηρετούσαν άστεγα άτομα που έψαχναν μέσο για φιλοξενία. Κάποια από αυτά ανήκαν και στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Μας είπε: «όταν είχα πάει εγώ στην δομή, φιλοξενούσαμε ήδη ένα άτομο από την κοινότητα και στο ιστορικό του αναφερόταν ότι είχε κάνει coming out παλιότερα, όσον αφορά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό και όχι την ταυτότητα φύλου του το οποίο έκανε πολύ αργότερα, αφότου είχε μείνει άστεγος. Ο σεξουαλικός του προσανατολισμός δεν αναφερόταν ως η αιτία που έμεινε άστεγος. Αυτό που αναφερόταν ήταν ότι έμεινε χωρίς δουλειά και δεν μπορούσε να αυτοσυντηρηθεί.». Το θέμα της στέγασης των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων αναφέρθηκε και σε άλλη συνέντευξη, όντας κάτι που έχει αρχίσει να απασχολεί έντονα «ειδικά στα νέα παιδιά, που λόγω της ταυτότητάς τους δεν έχουν το υποστηρικτικό δίκτυο από την οικογένεια πολλές φορές και είναι αρκετά μεγαλύτερο το ρίσκο να βρεθούν στο δρόμο.».

Στις συνεντεύξεις, είδαμε ότι πολλοί δουλεύουν σε κάποια δομή με πρόσφυγες και σε κάποιες περιπτώσεις με ασυνόδευτα παιδιά. Σε μία από τις συνεντεύξεις αναφέρθηκε πως «τα παιδιά δεν νιώθουν πάντα έτοιμα και άνετα να πουν ακόμα και σε έναν άντρα διερμηνέα τη σεξουαλική τους προτίμηση. Είναι δύσκολο γιατί υπάρχουν κάποιες παραδόσεις και αντιλήψεις, νόμοι σε κάποιες χώρες, που τους συνοδεύουν μέχρι και εδώ. Οπότε συνήθως δυσκολεύονται και

σε αυτό το κομμάτι.».

Στην ίδια συνέντευξη, σε περίπτωση παιδιού που αυτοπροσδιορίζεται ως gay υπήρχε η τάση να δημιουργηθεί και σχέση μέσα στη δομή, ήταν δύσκολο να το διαχειριστούν και να κάνουν το παιδί να καταλάβει ότι δε φταίει η ταυτότητά του και ότι υπάρχει αποδοχή ως προς αυτό, αλλά ότι υπάρχει και το νομικό κομμάτι που προστατεύει το ανήλικο ανεξαρτήτου ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού. Ακόμα, σε σχέση με τους ΛΟΑΤΚΙ πρόσφυγες, κάποιοι από αυτούς, μπορεί ο λόγος που διώκονται να είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, δεν είναι όλοι πρόσφυγες λόγω φυγής από πόλεμο, όπως ειπώθηκε σε μία συνέντευξη και το ότι έρχονται σε μία χώρα υποδοχής που δεν μπορεί να τους βοηθήσει σε αυτό το κομμάτι, μπορεί να τους τραυματίσει ξανά για την ταυτότητά τους. Επιπλέον, σε σχέση με την πολυπλοκότητα των δυσκολιών των ΛΟΑΤΚΙ+ προσφύγων αναφέρθηκε: *«επειδή έχουμε να κάνουμε με πρόσφυγες που διασταυρώνονται διάφορες ταυτότητες, διάφορα προβλήματα υπάρχουν και επιβαρύνουν. Είναι μια ομάδα που είναι επιπλέον αποκλεισμένη από την κοινωνία λόγω των σεξουαλικών τους προτιμήσεων, π.χ. ένας Ιρανός ομοφυλόφιλος δεν μπορεί να απευθυνθεί στην ιρανική κοινότητα των προσφύγων γιατί θα υποστεί διάκριση.»*. Στην ίδια συνέντευξη, ο κοινωνικός λειτουργός μας είπε ότι οι εξυπηρετούμενοι απευθύνονται στη δομή που εργάζεται κυρίως για *«νομική υποστήριξη, το βασικότερο είναι αυτό, γιατί μιλάμε για ομοφυλόφιλους πρόσφυγες που η νομική τους κατάσταση είναι επισφαλής..., ψυχολογική υποστήριξη, ιατρική υποστήριξη, καθώς με την κατάργηση του ΑΜΚΑ στους πρόσφυγες τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια σοβαρή δυσκολία στο να διαχειριστούν χρόνια θέματα υγείας που αντιμετωπίζουν και υλική υποστήριξη επίσης, ρούχα, τρόφιμα και τέλος εκπαίδευση.»*.

Όσον αφορά το σύμφωνο συμβίωσης, οι περισσότερες φορές που απευθύνονται σε οργανώσεις, σύμφωνα με μία από τις συνεντεύξεις, είναι όταν *«το ένα από τα δύο άτομα ή και τα δύο δεν έχουν ελληνική ιθαγένεια. Είτε μιλάμε για μετανάστες είτε μιλάμε για πρόσφυγες οπότε θέλουν να μάθουν ποιο είναι το νομικό πλαίσιο σε αυτή την περίπτωση.»*. Στην ίδια συνέντευξη αναφέρθηκε πως είναι μεμονωμένα τα περιστατικά που χρησιμοποιούν το θεσμό της αναδοχής και τέθηκε ένας σημαντικός παράγοντας λέγοντας χαρακτηριστικά ότι *«υπάρχει το ζήτημα ποιος ελέγχει τους κοινωνικούς λειτουργούς, ότι όντως δε θα είναι κακοποιητικοί ή ότι δεν θα προβούν σε κεκαλυμμένες διακρίσεις. Γιατί πρακτικά έχουν όλη την εξουσία, κάνουν την κοινωνική έκθεση που αξιολογεί το ζευγάρι, αν το γεγονός ότι είναι ομόφυλο ζευγάρι είναι μείον στην αξιολογική τους κλίμακα... Μπορεί εύκολα να γίνει κάτι τέτοιο χωρίς να υπάρχει τρόπος να ελεγχθούν. Και έπειτα μπαίνει και ένα άλλο ζήτημα, κατά πόσο η ελληνική κοινωνία γνωρίζει για το θεσμό της αναδοχής ούτως ή άλλως. Δε θεωρώ ότι υπάρχει μεγάλη ευαισθητοποίηση ως προς*

την αναδοχή σε ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο όχι μόνο για τους ΛΟΑΤΚΙ.». Μεγάλη ζήτηση υπάρχει σε ό,τι αφορά νομικές διαδικασίες για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου, κάτι που πολλά τρανς άτομα το χρειάζονται και προβαίνουν στη διαδικασία παρά το ότι κοστίζει και είναι χρονοβόρα. Πάνω στο συγκεκριμένο θέμα αναφέρεται σε μία συνέντευξη: «και εκεί πέρα υπάρχουν ζητήματα γιατί ο νόμος προβλέπει αλλαγή στη ληξιαρχική πράξη. Τι κάνεις π.χ. αν είναι πρόσφυγας και δεν έχει πρόσβαση στις ληξιαρχικές πράξεις; Υπάρχουν κάποια δεδικασμένα, οπότε υπάρχει κάποια νομολογία εκεί πέρα, αλλά υπάρχουν διάφορα κενά, διάφορα πράγματα που πρέπει να βελτιωθούν στο συγκεκριμένο νόμο, αλλά νομίζω είναι μία από τις πιο συχνές χρήσεις θεσμικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων από ΛΟΑΤΚΙ άτομα.». Τέλος, για τις ομοφοβικές επιθέσεις και τέτοιου είδους περιστατικά αναφέρθηκε ότι πολλές οργανώσεις ανήκουν στο δίκτυο καταγραφής περιστατικών ρατσιστικής βίας, επομένως είναι άλλο ένα ζήτημα που απασχολεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρθρα

1. Γιάνναρου, Λ., (2016) Πρεμιέρα για το σύμφωνο συμβίωσης, *καθημερινή*, ανάκτηση 20/10/2019, από: <http://www.kathimerini.gr/847034/article/epikairothta/ellada/premiera-gia-to-symfwno-symviwshs>)
2. Δουλκέρη, Φ., (2018). Βουλή: Υιοθετήθηκε το νομοσχέδιο που δίνει δικαίωμα αναδοχής σε ομόφυλα ζευγάρια, *Euronews*, ανάκτηση 20/10/2019, από: <https://gr.euronews.com/2018/05/09/dikaioma-anadohis-se-omofyla-zeugaria>)
3. Δρυδάκης, Ν., (2007) Μεροληψίες στην Ελληνική Αγορά Εργασίας Ένεκα Σεξουαλικού Προσανατολισμού, *Athens indymedia*, ανάκτηση 20/10/2019, από: https://athens.indymedia.org/post/806833/?fbclid=IwAR2q-Dj3kokGWZXq0-Asjeo2ewlPCI6CNDvM_VmNn-DMDrEWTZ4sY8woTis)
4. Σκλάβος, Γ., (2016) Φορολογικές δηλώσεις 2016: Όλα όσα πρέπει να ξέρετε για την υποβολή στο Taxinset, *Dikaiologitika News*, ανάκτηση 20/10/2019, από <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/oikonomia/101631/forologikes-diloseis-2016-ola-osa-prepei-na-kserete-gia-tin-ypovoli-sto-taxinset>)
5. Κουγιάννου, Α., (2017). Όσα πρέπει να γνωρίζετε για την υιοθεσία σήμερα και οι αλλαγές που έρχονται στη νομοθεσία, *huffingtonpost* ανάκτηση 20/10/2019, από: https://www.huffingtonpost.gr/2017/05/04/eidiseis-afieromata-osa-prepei-na-gnorizete-gia-tin-uiotesia-kai-oi-allages-pou-erxontai-sti-nomotesia-n_16325358.html)
6. Κουρόγιωργας, Γ. (2015) Η Ελλάδα είπε το μεγάλο «ναι» στο σύμφωνο συμβίωσης- *Transform Europe* ανάκτηση 20/10/2019, από: <https://www.transform-network.net/el/fakeloi/overview/detail/greece-decides-2015/iomosexual-relationships-are-legally-recognized-in-greece-1/>)
7. Μάνδρου, Ι., (2015) Υπουργείο Δικαιοσύνης: Το σύμφωνο συμβίωσης επεκτείνεται στα ομόφυλα ζευγάρια, *ΣΚΑΙ*, ανάκτηση 20/10/2019, από <http://www.skai.gr/news/greece/article/283163/upourgeio-dikaiosunis-to-sumfono-symviwshs-epekteinetai-sta-omofyla-zeugaria/#ixzz5fiE86qbk>)
8. Σωτήρχου Δ. (2012) LGBT: Νομική προσέγγιση των δικαιωμάτων και των παραβιάσεων εις βάρος των lgbt πολιτών, θεσμική προστασία, νομικό καθεστώς ανά

χώρα και στατιστικά δεδομένα, Curia.gr, ανάκτηση 18/2/2019 από <https://curia.gr/lgbt-nomiki-proseggisi-ton-dikaiomaton-kai-ton-paraviaseon-eis-varos-ton-lgbt-politon-thesmiki-prostasia-nomiko-kathestos-ana-xora-kai-statistika-dedomena/>

9. Φουντουλάκη, Σ., (2017) - Δικαίωμα στη διαφορετικότητα – Τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων, *NotosNet*, Απριλίου 2017 ανάκτηση 20/10/2019, από: https://www.notosnet.gr/news/i-antifatikotita-tis-ermineias-ton-diatakseon-ton-dikaiomaton-ton-omofylofilon-kai-tou-arthrou-4-tou-syntagmatos-isotita-olon-enopion-tou-nomou?fbclid=IwAR2zmy06_884WgsV9zcd52UgImUZ2yOZecAdAK_6Drzs9qmbkV3p_aluUec
10. Garnets, L., Hancock, K.A., Cochran, S.D., Goodchilds, J. & Peplau, L.A. (1991). Issues in psychotherapy with lesbians and gay men. *American Psychologist* 46(9), 964-972.
11. Griffin, P. (2011) "Identity management strategies among lesbian and gay educators.", *International Journal of Qualitative Studies in Education*, Vol. 4, 189-202.
12. Goicichea L (2017). "Why New York City Is a Major Destination for LGBT Travelers". *The Culture Trip*. Retrieved February 2, 2019.
13. Gwladys F. (2016) Norway's Lutheran church votes in favor of same-sex marriage , INTERNET ARCHIVE, ανάκτηση από: <https://web.archive.org/web/20160415043013/https://www.reuters.com/article/us-norway-gaymarriage-idUSKCN0X81EW>)
14. Gunnarsdottir H., (2006), Important Improvements in Gay and Lesbian Rights in Iceland, ILGA EUROPE, ανάκτηση 20/10/2019, από: https://web.archive.org/web/20120227180052/http://www.ilga-europe.org/home/guide/country_by_country/iceland/important_improvements_in_gay_and_lesbian_rights_in_iceland
15. Heede, D., (2015), Denmark and neighboring countries in 2014 ,*GLGBT*, ανάκτηση 20/10/2019, από: http://www.glbqtarchive.com/ssh/denmark_S.pdf
16. Inquiry gives green light to gay marriage, (2007) *The local* ανάκτηση 20/10/2019, από: <https://www.thelocal.se/20070321/6757>
17. International Gay, Lesbian, Trans and Intersex Association, (2010) "Gay couples in Denmark now allowed to adopt", *Wayback Machine*
18. Korean Journal of Anesthesiology -Francis Sahngun Nahm (2016): Nonparametric statistical tests for the continuous data: the basic concept and the practical use

https://ekja.org/?fbclid=IwAR3VR_t-vOgWK65Q7d2BZhuX9GDHbVXX86tXBwJDMmnM0VdGZdQ4fcabSEc

19. Lee C, (2019). "Official Says Law Doesn't Cover Gays". The Washington Post. Retrieved May
20. Liddle, B.J. (1996). Therapist sexual orientation, gender and counseling practices as they relate to ratings of helpfulness by gay and lesbian clients. *Journal of Counseling Psychology* 43(4), 394-401.
21. MacGregor, M., (2002)Sweden Opts for Gay Adoption, *THE DW*, ανάκτηση 20/10/2019, απο (<https://www.dw.com/en/sweden-opts-for-gay-adoption/a-571702>)
22. S. Quinn and E. Paradis (2007) Going Beyond the Law: promoting equality in employment, ILGA-Europe.
23. The Danish registered partnership act ., (1989) (D/341- H- ML Act No. 372) retrieved from:(<http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered.partnership.act.with.a.mendments>)
24. «The bill as proposed by the minister of Social Affairs and Integration».,(2012) "*Folketinget*", . & Article 1, section 7 of the bill, ανάκτηση από: (https://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/L106/som_fremsat.htm#dok)
25. Rasmussen M. (2018) .,Rainbow family numbers in Denmark in huge increase, *The Local.dk*, ανάκτηση 20/10/2019, απο: (<https://www.thelocal.dk/20180814/rainbow-family-numbers-in-denmark-in-huge-increase>)
26. SDGLN Staff, (2010) Iceland is fine-tuning marriage-equality bill , SDGLN. Από: (<https://sdgln.com/causes/2010/04/09/iceland-fine-tuning-marriage-equality-bill>)
27. Swedish Radio(2009) Gays Win Marriage Rights ,Sverigesradio, ανάκτηση 20/10/2019, απο: (<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=2739765>)
28. Turtis. G, (2015), "EEOC: Federal law bans workplace bias against gays, lesbians, bisexuals | Miami Herald Miami Herald". Ανάκτηση 20/10/2019, απο (Miamiherald.com.)

Βιβλία

1. Βαϊδάκης, Ν., (2006) *Η σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου.*, Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις

2. Δαγτόγλου, Π., (2012), *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, Β', 4' εκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα
3. Δημητρόπουλος, Α., (2011) - *Γενική Συνταγματική Θεωρία ,σύστημα συνταγματικού δικαίου*, τόμος Α' , Σακκουλάς Α.Ε.
4. Κανδυλάκη, Α. (2008). *Η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία. Δεξιότητες και τεχνικές*. Αθήνα: Τόπος.
5. Καρπέτης, Γ. (2010) *Διεθνής κώδικας δεοντολογίας του επαγγέλματος*. Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας- ΑΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ.
6. Κογκίδου, Δ. (2008). *Φύλο και σεξουαλικότητα, στο Σύμπραξη κατά της ομοφυλοφοβίας, Το φύλο και η συμπεριφορά του. Νομικές, Ψυχολογικές και Κοινωνικές διαστάσεις της ομοφυλοφυλίας και της ομοφυλοφοβίας*. Πρακτικά 1ης Διεπιστημονικής Συνάντησης για την ομοφυλοφιλία και την ομοφοβία. Η κατάσταση στην Ελλάδα και οι προοπτικές βελτίωσής της. Θεσσαλονίκη, 9 και 10 Οκτωβρίου 2000, Εκδόσεις Επίκεντρο.
7. Κουκουλή- Σπηλιωτοπούλου, Σ.,(1985), *Οι διεθνείς συμβάσεις εργασίας στην ελληνική έννομη τάξη* .,- Εκδ:ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ
8. Μαλικιώση-Λοίζου, Μ. (2012). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Πεδίο.
9. Νάτση, Δ., Παπά Θ. (2019). *Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ.
10. Παπαδοπούλου, Α. (2018). *Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη νομολογία του Δικαστηρίου της (Sexual orientation and gender identity in EU law and the CJEU's case law στο Ευρωπαϊκές πολιτικές από και προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: ΣΑΚΚΟΥΛΑ.
11. Παράρας, Ι.,(1982) *Το Σύνταγμα 1975- Corpus*, Σακκουλάς ΑΕ
12. Χριστοπούλου, Α. (2008). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία του Ενήλικα*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
13. McLeod, J. (2003). *Εισαγωγή στη Συμβουλευτική*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
14. Coleman, E. (1982). *Developmental Stages of the Coming Out Process*. New York: Haworth.
15. Kaczorowski C.,(2015)*Encyclopedia Copyright © 2015, glbtq, Inc. reprinted from <http://www.glbtc.com> retrieved at: (http://www.glbtcarchive.com/ssh/norway_S.pdf)*

Online έγγραφα

1. Κατσιγιάννη., Σ. (2017) Δικαίωμα στη διαφορετικότητα – Τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων ανάκτηση 20/10/2019, ανάκτηση 20/10/2019, απο: (<http://www.sophiekatsigianni.com>)
2. Ιωάννου, Χ., (2018) Καταπολέμηση του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού στα σχολεία Εθνική Έκθεση: Ελλάδα Funded by the European Union’s Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020)
3. Κρητικού Μ., (2004 – 2005)Αναγκαστική Εργασία, Σχολή Νομικής Τομέας Δημοσίου Δικαίου -ανάκτηση 20/10/2019, από (<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/Αναγκαστική%20Εργασία%20%281287%29%20-%20Κρητικού%20Μαγδαληνή.pdf?fbclid=IwAR0FjyoFxm14YYnZA0b1ciSJg5OAOo4YwJyp1RTQmFysO4Tf8PFxBrqParo>)
4. Μοσχοβάκου, Ν., Ντάνη Σ., (2018) Διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού: δεδομένα, θεσμικό πλαίσιο και ποιοτική διερεύνηση, ΚΕΘΙ., ανάκτηση από (https://kethi.gr/wp-content/uploads/2018/02/FINAL_publication_isbn.pdf)
5. Μοσχόπουλος Ν., (2017) Η μεταβαλλόμενη οπτική των «ειδικών»: μια σύντομη ιστορία της ομοφυλοφιλίας. Ανάκτηση: 18/2/2019 από (<https://www.emprosnet.gr/apopseis/i-metavallomeni-optiki-ton-eidikon-mia-syntomi-istoria-tis-omofylofilias>)
6. Σκουτάρη, Ρ. (2005). Γυναικεία Ομοφυλοφιλία και διαφορετικότητα. Ομιλία στην ημερίδα «Από τη Νέα Ορλεάνη στο Παρίσι», 14 Δεκεμβρίου 2005
7. Σκουτάρη, Ρ. (2004) Γυναίκες - Ομοφυλοφιλία - Φεμινισμός. ανάκτηση 18/2/2019 (<http://users.otenet.gr/~scoutari/27may/keimena/omofylofilia.html>)
8. Χαμτζούδης Ν., (2015) *Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις, τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους* Αθήνα: Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας
9. Colour Youth – Κοινότητα LGBTQI+ Νέων Αθήνας ανάκτηση 20/10/2019, από: https://www.colouryouth.gr/agenda/human_rights/

10. Ψυχική υγεία και ΛΟΑΤΚΙ άτομα – ανάκτηση 20/10/2019, από
(<https://orlandolgbt.gr/psychiki-ygeia-kai-loatki-atoma/>)
11. Asland., J., Waaldijk K., (2016) Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in Norway ,ανάκτηση 20/10/2019, από: (<https://same-sex.web.ined.fr/pdf/DocTrav125/05Doc125Norway.pdf>)
12. “Combating Homophobic And Transphobic bullying in schools – HOMBAT”, ανάκτηση 20/10/2019, από <https://www.hombat.eu/el/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE/>
13. Herek, G.M., Kimmel, D.C., Amaro, H. & Melton, G.B. (1991). Avoiding heterosexist bias in psychological research. *American Psychologist* 46(9), 957-963.
14. i-RED Institute for Rights Equality and Diversity/ ανάκτηση 20/10/2019, από <http://www.i-red.eu/>
15. Jeppesen de Boer C., Kronborg A., (2011) , "National Report: Denmark", *American University Journal of Gender Social Policy and Law*, volume 19, number 1, page 119, 2011 (footnote 21 references Act No. 535) ανάκτηση από: (<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1466&context=jgspl>)
16. Kristinsson T., (2015) *Iceland: Homosexuality and the Law*, Gayis., ανάκτηση 20/10/2019, από: (<https://web.archive.org/web/20151121193941/http://www.gayice.is/news/gay-life/292-iceland-homosexuality-and-the-law>)
17. Papadaki V., Papadaki E., (2010) So, what about homosexuals?—Views on homosexuality among social work students in Crete, Greece, *European Journal of Social Work*. 13. 1-16. 10.1080/13691451003744333.
18. Papadaki V., Plotnikof K., Gioumidou M., Papadaki E., Zisimou V., (2014) A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing.
19. The LGBT guide to Stockholm, LGBT progress in Sweden: (<https://www.visitstockholm.com/the-lgbt-guide-to-stockholm/lgbt-progress-in-sweden/>) ανάκτηση 20/10/2019

Εργασίες

1. Ηλιαδου Μ., Μαραγιάννη Α., (2017). Δικαιώματα ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Απόψεις φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης, Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Κρήτης. Ανάκτηση 20/10/2019, απο: https://apothesis.lib.teicrete.gr/bitstream/handle/11713/8129/ΠliadouMarianna_Maragi_anniAikaterini2016.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR1_1imS9FDVTWogug18gx9vurjCaJKL94QyTubaBHnyfhaDh-IMBE9_O-A
2. Κονσούλη, Σ. (2007) Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια στην Ελλάδα: ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Νομική Σχολή, Τμήμα Νομικής.
3. Κουνελάκης, Ε.,(2002) -"Η νομοθετική κατοχύρωση και προστασία της εργασίας" Διπλωματική Εργασία-ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, Αθήνα, ανάκτηση 20/10/2019, απο: http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/4/407.pdf?fbclid=IwAR3YIyAX0h3VtV4ggrBoc9o7wTe58k52EZTuLEiB-_dteKJia6U3zQXGRX0
4. Κωνσταντίνου Σ., (2009) *Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια στην Ελλάδα: ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου Homosexual couples in Greece: issues of private international law*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Τμήμα Νομικής ανάκτηση 20/10/2019, από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/73932/files/gri-2007-468.pdf?fbclid=IwAR0H-vFYcw756TXaSbLZzLLV5ZH6cH7jw52sa4CyVTGoD3cmhhXyMGTgN74>
5. Ζουμπιάδης, Ι., (2012)«Η απαγόρευση διακρίσεων στην εργασία - ειδικότερα οι διακρίσεις λόγω ηλικίας» Πτυχιακή εργασία , Τμήμα : ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ανάκτηση 20/10/2019, απο: <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/827/1/022013134.pdf?fbclid=IwAR3G2-Hv46-psOCsGp0pLbi3obO8xheW2D9-DSC4iSK5TICotkzKN2NKgwg>
6. Πεντίδης, Α. , Αρκαδινού Ε., (2016) Στάσεις στην ανδρική ομοφυλοφιλία και επαγγελματική εκπαίδευση: συγκριτική παρουσίαση των αντιλήψεων των τελειόφοιτων των επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας στο Ηράκλειο. Πτυχιακή εργασία, Τ.Ε.Ι. Κρήτης , Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας - ανάκτηση 20/10/2019, από: <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/seyp/ker/2006/PentidisAntonios,ArkadinouEleniKonstantina/attached-document/2006Arkadinou.pdf?fbclid=IwAR0B95UtXtP5fQfkvDXyNsYW-MA5zMkTTMFibmoESJff9mn7UTDbIo8JWpM>

7. Τζαμαλούκα, Γ., (2002) Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι αιτιακές αποδόσεις της ομοφυλοφιλίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Ψυχολογίας. Τομέας Κοινωνικής Ψυχολογίας
8. Dethloff N., (2016) Draft Paper: "Same-Sex Couples as Parents", *Bonn University* "ανάκτηση
(<https://web.archive.org/web/20160304092009/http://www.law2.byu.edu/isfl/saltlakeconference/papers/isflpdfs/Dethloff.pdf>) (PDF). Archived from the original(PDF) on 4 March 2016.)

Νομοθεσίες

20. Βουλή των Ελλήνων- Σύνταγμα της Ελλάδας- όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων ανάκτηση 20/10/2019, απο: (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA1_1.pdf)
21. Ευρωπαϊκή Ένωση (2000), Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 18 Δεκεμβρίου 2000 (2000/C 364/01), Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ανάκτηση 30/4/2020 από: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf
22. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017), Ψήφισμά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2013-2014) (2014/2254(INI)), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανάκτηση από: http://publications.europa.eu/resource/cellar/86a4a124-9f52-11e7-b92d-01aa75ed71a1.0005.01/DOC_
23. Εφημερίδα της κυβερνήσεως της Ελληνικής δημοκρατίας (2016), Τευχος πρώτο, Νόμος ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4538 ανάκτηση 20/10/2019, απο: <https://collab.lawspot.gr/sites/default/files/mashup/feka/2018/fek-85-2018.pdf>
24. Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Σεπτέμβριος 2003)

Αναφορές

1. Σαρρής, Ν. (2013). «Δημιουργία ενός Παρατηρητηρίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων». Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
2. Ψάλτογλου Ο., (2016) Σεξουαλικός Προσανατολισμός - *Ταυτότητα Φύλου Δικαιώματα και Δυνατότητες έννομης προστασίας* Αθήνα: Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας
3. Bartlett, A., King, M. & Phillips, P. (2001). Straight talking: an investigation of the attitudes and practice of psychoanalysts and psychotherapists in relation to gays and lesbians. *British Journal of Psychiatry* 179, 545-549.
4. Buhrke, R.A., Ben-Ezra, L.A., Hurley, M.E. & Ruprecht, L.J. (1992). Content analysis and methodological critique of articles concerning lesbian and gay male issues in counseling journals. *Journal of Counseling Psychology* 39,91-99.
5. Byrd, R., Hays, D. (2012), “School Counselor Competency and Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Questioning (LGBTQ) Youth”, *Journal of School Counseling*, 10(3), 1-28.
6. ILGA-Europe Rainbow Map (May 2015) reflecting the national legal and policy human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex (LGBTI) people in Europe, ανάκτηση 20/10/2019, από: (https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/side_a_rainbow_europe_map_2015_a3_no_crops.pdf)
7. ILGA-Europe Rainbow Map (May 2016) reflecting the national legal and policy human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex (LGBTI) people in Europe, ανάκτηση 20/10/2019, από: (https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/side_a_rainbow_europe_map_2016_a3_sm_all.pdf)
8. Jantera-Jareborg, M., (2003): *Registered Partnerships in Private International Law: Scandinavian Approach* / edited by Katharina Boele – Woelki, Angelika Fuchs, Legal Recognition of Same-sex couples in Europe, Published by the Organizing Committee of the Commission on European Family Law, , σελ. 138.
9. Jones D, Legal Recognition of Same-Sex Relationships ανάκτηση 20/10/2019, απο: (<https://www.samesexrelationshipguide.com/>)
10. Kein F, (2011) "Employment Non-Discrimination Laws on Sexual Orientation and Gender Identity". (Hrc.org.) Archived from the original on October 24, 2008. Retrieved April 26.

11. LGBT Denmark - LGBT History In Denmark από: (<http://lgbt.dk/english-2/>)
12. LGBT Project Wiki από: (http://lgbt.wikia.com/wiki/LGBT_rights_in_Sweden)
13. Lewin, E., (2003). Same-Sex Marriage, Legal Mobilization, and the Politics of Rights. *Journal of Marriage and Family*, 65(4), 1085. Ανάκτηση 2/ 9/2019, από <https://questia.com/library/journal/1p3-504368091/same-sex-marriage-legal-mobilization-and-the-politics>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Ορισμοί – Λέξεις Κλειδιά

Βιολογικό Φύλο: Ορίζεται ως το σύνολο εκείνο των βιολογικών χαρακτηριστικών, τα οποία χρησιμοποιούνται για να αναθέσουν σε ένα άτομο το φύλο κατά τη γέννηση από την ιατρική κοινότητα.

Διαταραχή Ταυτότητας Φύλου: Μια διαγνωστική κατηγορία στο DSM-IV και στο ICD-10 που αποδίδεται στα τρανς άτομα που θέλουν να προβούν σε φυλομετάβαση. Κριτήρια διάγνωσης αποτελούν μεταξύ άλλων η επίμονη και ισχυρή ταύτιση με άλλο από το αποδοθέν στη γέννα φύλο του ατόμου, καθώς και μια έντονη δυσφορία σχετικά με το αποδοθέν στη γέννα φύλο του ατόμου.

Διεθνής Αμνηστία: Η Διεθνής Αμνηστία ιδρύθηκε το 1961 από τον Πίτερ Μπένενσον και είναι ένα παγκόσμιο, ανεξάρτητο, εθελοντικό κίνημα με 7 εκατομμύρια μέλη, ακτιβιστές και υποστηρικτές, με δομές και εθνικά τμήματα και πάνω από 1800 επαγγελματικά στελέχη, οι οποίοι αγωνίζονται όλοι μαζί για να γίνουν σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα και να σταματήσουν οι παραβιάσεις τους.

Διεμφυλικότητα: Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης για τις Λεσβίες, τους/τις Ομοφυλόφιλους-ες, τους/τις Αμφιφυλόφιλους, τους/τις Τρανς και τους/τις Μεσοφυλικούς-ές (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association – ILGA Europe), «διεμφυλικοί» είναι οι τρανς άνθρωποι «που ζουν μονίμως στο προτιμώμενο κοινωνικό φύλο χωρίς κατ' ανάγκη να χρειάζεται να υποβληθούν σε ιατρική παρέμβαση.

Εγκλήματα Μίσους: Τα Εγκλήματα Μίσους είναι εγκληματικές ενέργειες που έχουν ως κίνητρο την προκατάληψη κατά συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων. Για να θεωρηθεί μια πράξη ως έγκλημα μίσους, το αδίκημα πρέπει να πληροί δύο κριτήρια: πρώτον, η ενέργεια

πρέπει να είναι αδίκημα σύμφωνα με το ποινικό δίκαιο και, δεύτερον, η ενέργεια πρέπει να έχει ως κίνητρο την προκατάληψη. Τα εγκλήματα μίσους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και ταυτότητας φύλου ή/και χαρακτηριστικών φύλου ονομάζονται εγκλήματα μίσους κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων.

Επαναπροσδιορισμός Φύλου: Είναι οι ιατρικές διαδικασίες διαμόρφωσης του σώματος στις οποίες προβαίνει ένα άτομο ώστε να εναρμονίσει την εικόνα του σώματός του με το βίωμά του. Αναφέρεται και ως «Διόρθωση/Αλλαγή Φύλου», όρος που πλέον αποφεύγεται ως κοινωνικά στιγματισμένος.

Εργατικό Δίκαιο: Εργατικό δίκαιο είναι το σύνολο των κανόνων δικαίου (νομικών κανόνων), που ρυθμίζουν τις σχέσεις που διαμορφώνονται με αφορμή την παροχή εξαρτημένης εργασίας προς κάποιον εργοδότη έναντι αμοιβής.

Ετεροκανονικότητα: Έννοια που περιγράφει την κοινωνικά επιβαλλόμενη δυαδικότητα του φύλου, καθώς και την πίστη στην ιδέα πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο μοναδικός φυσιολογικός και αποδεκτός σεξουαλικός προσανατολισμός.

Ετεροσεξιστική Διάκριση: Οι διακρίσεις που βασίζονται στην πεποίθηση πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο μόνος φυσιολογικός σεξουαλικός προσανατολισμός, ανώτερη σε σχέση με τους άλλους σεξουαλικούς προσανατολισμούς, και συνοδεύεται από την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αποκλειστικά ετεροφυλόφιλοι.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι μία διεθνής Συνθήκη, ανοιχτή προς υπογραφή μόνο από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Σύμβαση, η οποία καθιερώνει το Δικαστήριο και τον τρόπο λειτουργίας του, περιλαμβάνει μία σειρά δικαιωμάτων και εγγυήσεων τα οποία τα κράτη οφείλουν να σέβονται.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι ένα διεθνές δικαστήριο που εδρεύει στο Στρασβούργο. Απαρτίζεται από αριθμό δικαστών ίσο προς εκείνο των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Το Δικαστήριο εφαρμόζει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η αποστολή του συνίσταται στο να ελέγχει εάν τα δικαιώματα και οι εγγυήσεις που προβλέπονται από τη Σύμβαση γίνονται σεβαστά από τα κράτη μέλη. Για να προχωρήσει σε αυτόν τον έλεγχο, πρέπει προηγουμένως να έχει υποβληθεί

καταγγελία («προσφυγή») από κάποιον πολίτη ή ενίοτε από κράτος. Όταν το Δικαστήριο διαπιστώνει την ύπαρξη παραβίασης ενός ή περισσότερων δικαιωμάτων από κράτος μέλος, εκδίδει μία απόφαση. Αυτή η απόφαση έχει δεσμευτική ισχύ. Η εμπλεκόμενη χώρα υποχρεούται να την εκτελέσει.

Κοινωνικό Φύλο: Είναι το κοινωνικό κατασκεύασμα που απαρτίζεται από ρόλους, συμπεριφορές, νόρμες, δραστηριότητες και χαρακτηριστικά που η εκάστοτε κοινωνία, κουλτούρα ή/και τάξη κάποιας δεδομένης ιστορικής περιόδου αποδίδει ως «τυπικά» της γυναίκας και του άνδρα (έχοντας ως βάση το μοντέλο της δυαδικότητας του φύλου). Το κοινωνικό φύλο είναι ως εκ τούτου άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται με το αντιληφθέν ως βιολογικό φύλο των ατόμων.

ΛΟΑΤΚΙ+: ΛΟΑΤΚΙ ή LGBTQI = Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος, Τρανς, Κουήρ, Ίντερσεξ ((Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer, Intersex). Όπου Λεσβίες: γυναίκες που έλκονται αποκλειστικά από γυναίκες, Ομοφυλόφιλοι: άνδρες που έλκονται αποκλειστικά από άντρες, Αμφιφυλόφιλοι: άτομα που έλκονται και από τα δύο φύλα, Τρανς: άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με διαφορετική ταυτότητα φύλου από το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση, Κουήρ: άτομα που έχουν ερωτηματικά για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή το φύλο τους και Ίντερσεξ: άτομα που γεννιούνται με διάφορες παραλλαγές στα φυλετικά χαρακτηριστικά τους.

Οικογενειακό Δίκαιο: Το οικογενειακό δίκαιο είναι το σύνολο των δικαϊκών κανόνων που εφαρμόζονται στις σχέσεις των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με σχέση συγγένειας (δεσμός συγγένειας που συνδέει, για παράδειγμα, το τέκνο με την μητέρα ή τον πατέρα του) ή γάμου (ή καταχωρημένης συμβίωσης).

Ομοφοβία: Η ψυχολογική και κοινωνική προκατάληψη, οι διακρίσεις και ο παράλογος φόβος προς τα άτομα με ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό.

Ομοφυλοφιλία: Ο όρος ομοφυλοφιλία χρησιμοποιείται ευρέως για να περιγραφεί το φαινόμενο της έλξης προς άτομα του ίδιου φύλου.

Ρητορική Μίσους: Η ρητορική μίσους, όπως ορίζεται από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, περιλαμβάνει κάθε μορφή έκφρασης που υποκινεί, προωθεί, ενθαρρύνει ή δικαιολογεί το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές

βίας και μίσους που στηρίζονται στη μισαλλοδοξία, το σεξισμό και τη διάκριση για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. [Σύμφωνα με διαδικτυακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκστρατείας του Συμβουλίου της Ευρώπης «No Hate Speech Movement», το 78% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι βρίσκεται αντιμέτωπο με τη ρητορική μίσους στο διαδίκτυο σε πολύ συχνή βάση, ενώ οι ΛΟΑΤΚΙ καθιστούν το συχνότερο στόχο του φαινομένου.]

Σεξισμός: Ο σεξισμός είναι η συστημική διάκριση και καταπίεση που υφίστανται όλα τα άτομα που δεν είναι άνδρες, με βάση το φύλο ή το σώμα τους και μόνο. Τον σεξισμό έχει γεννήσει η πατριαρχική δομή της κοινωνίας που βασίζεται στην ανωτερότητα του άνδρα και της αρρενωπότητας. Παράγωγα του σεξισμού αποτελούν η ομοφοβία, η αμφιφοβία και η τρανσφοβία. Ο σεξισμός αποτελεί ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς και πολλές φορές δεν γίνεται αντιληπτός στις μικρότερες εκφάνσεις του.

Σεξουαλικός Προσανατολισμός: Ο σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στην ικανότητα κάθε ατόμου να αισθάνεται βαθιά συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς άλλα άτομα όπως και η ικανότητα να διατηρεί προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με τα άτομα αυτά.

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ: Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι ένα διακυβερνητικό σώμα με μέλη από 47 κράτη, που έχει σκοπό να προωθεί και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλο τον κόσμο. Στους μηχανισμούς που έχει στη διάθεσή του για να επιτύχει αυτούς τους σκοπούς συμπεριλαμβάνονται μια Παγκόσμια Περιοδική Επιθεώρηση που αξιολογεί περιπτώσεις και από τα 192 Κράτη Μέλη του ΟΗΕ, μια Συμβουλευτική Επιτροπή η οποία προσφέρει τη γνώμη της ως εμπειρογνώμων επί θεμάτων σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα, και μια Διαδικασία Καταγγελίας για άτομα και οργανισμούς, με την οποία παρουσιάζονται στο Συμβούλιο παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνο Συμβίωσης: Η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους. Καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η ισχύς της συμφωνίας αρχίζει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου στο ληξίαρχο του τόπου κατοικίας τους, το οποίο καταχωρίζεται σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου.

Ταυτότητα Φύλου: Η ταυτότητα φύλου αναφέρεται στον ατομικό και εσωτερικό τρόπο που βιώνεται το κοινωνικό φύλο από κάθε άτομο και που μπορεί να συμπίπτει ή όχι με το αποδοθέν κατά τη γέννησή του φύλο.

Coming Out: Ο όρος που χρησιμοποιείται από ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα για να περιγράψουν την εμπειρία τους από την ανακάλυψη του εαυτού τους, τον αυτοπροσδιορισμό τους, με διαφάνεια και ειλικρίνεια για τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους, την ταυτότητα φύλου τους ή και την intersex ανατομία τους. Το coming out αποτελεί την απόφασή τους να το εξωτερικεύσουν σε άλλους στο οικογενειακό, φιλικό και εργασιακό περιβάλλον.

2. Έντυπο συναίνεσης προσώπου που συμμετέχει εθελοντικά σε ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Το δικαίωμα του ατόμου σε διαφορετική σεξουαλική ζωή: σύντομη δικαιοϊκή επισκόπηση και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού

Ίδρυμα που εκπονείται: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ανδρέας Λουκάκης

Ερευνητές: Μιχαέλα Κατσιγιαννάκη, Αλίκη Φραντζή, Δέσποινα Φρονιμάκη

Στοιχεία επικοινωνίας: nami.fib@hotmail.com, aliki_frantzi@yahoo.com

1. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Διερεύνηση των δικαιωμάτων σε οικογενειακές και εργασιακές σχέσεις των ΛΟΑΤΚΙ.

2. Διαδικασία αναφορικά με το ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρεις ενότητες α) τα δικαιώματα στην οικογένεια β) τα δικαιώματα στην εργασία γ) υποστήριξη από οργανώσεις και ειδικούς.

3. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και σε καμία περίπτωση δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Επίσης όλες οι πληροφορίες που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν

αποκλειστικά και μόνο με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας και συμπερασμάτων αυτής.

4. Πληροφορίες

Στόχος είναι να διεξαχθούν κάποια συμπεράσματα από τη μελέτη του δικαιώματος στη διαφορετική σεξουαλική ζωή από νομική αλλά και κοινωνική σκοπιά, για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή τη διαδικασία της εργασίας. Αν έχετε οποιαδήποτε αμφιβολία ή ερώτηση ζητήστε μας να σας δώσουμε διευκρινίσεις.

5. Ελευθερία συναίνεσης – συγκατάθεσης

Η συμμετοχή σας στην εργασία είναι εθελοντική. Είστε ελεύθεροι να μη συναινέσετε ή να διακόψετε τη συμμετοχή σας όποτε το επιθυμείτε. Η έρευνα πραγματοποιείται καθαρά και μόνο για επιστημονικούς λόγους και δεν υπάρχει άλλο όφελος για τους συμμετέχοντες πέραν της ικανοποίησης από τη συμμετοχή τους στο συγκεκριμένο επιστημονικό έργο. Ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας.

6. Δήλωση συναίνεσης – συγκατάθεσης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθήσω. Συναινώ για τη συμμετοχή μου στην ερευνητική εργασία.

Δηλώνω ότι: α) διάβασα και κατανόησα το περιεχόμενο έρευνας με τίτλο «Το δικαίωμα του ατόμου σε διαφορετική σεξουαλική ζωή: σύντομη δικαιοϊκή επισκόπηση και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού» που διεξάγεται από σπουδάστριες του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης, β) μού δόθηκε το δικαίωμα να αποφασίσω αν θα συμμετάσχω ή όχι, γ) μού δόθηκε το δικαίωμα να κάνω διευκρινιστικές ερωτήσεις, δ) η συμμετοχή μου είναι εντελώς εθελοντική, ε) έχω δικαίωμα να διατηρήσω την ανωνυμία μου και στ) έχω δικαίωμα να διακόψω όποτε θελήσω.

Ονοματεπώνυμο δηλούντος ή αρχικών αντί ολόκληρου του ονόματος.....

Υπογραφή

Ημερομηνία.....

3. Ερωτηματολόγιο
ΒΑΣΙΚΕΣ / ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Σε ποια/ες από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκετε;

Λεσβία

Ομοφυλόφιλος

Αμφιφυλόφιλος/η

Trans

Queer

Intersex

Άλλο:

Εργάζεστε;

Ναι

Όχι

Σπουδάζω

Αν ναι , σε ποιόν τομέα;

Ιδιωτικός

Δημόσιος

Άλλος

Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση ;

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

Σύμφωνο

συμβίωσης

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Έχετε κάνει coming out στην οικογένεια σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)

Ναι

Όχι

Κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις;

1) Θα ήθελα να παντρευτώ αλλά δεν μου το επιτρέπει η νομοθεσία της χώρας μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού.

Διαφωνώ απόλυτα Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

2) Με βάση την ελληνική νομοθεσία αισθάνομαι ότι περιορίζονται τα δικαιώματά μου για την δημιουργία οικογένειας.

Διαφωνώ απόλυτα Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

3) Η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα σημαντικό βήμα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ στην χώρα μας.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

4) Η καινούρια νομοθεσία για αναδοχή από ζευγάρια ανεξαρτήτου φύλου δίνει την ευκαιρία στα άτομα ΛΟΑΤΚΙ να έχουν ίσες ευκαιρίες στην δημιουργία οικογένειας με ετερόφυλα ζευγάρια.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Έχετε κάνει coming out στην δουλειά σας; (έχετε αποκαλύψει τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό;)

Ναι

Όχι

Κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις;

1) Όταν μαθεύτηκε ο σεξουαλικός μου προσανατολισμός στον εργασιακό μου χώρο απολύθηκα ή αντιμετώπισα πρόβλημα

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

2) Δεν αισθάνομαι άνετα να αποκαλύψω το σεξουαλικό μου προσανατολισμό στον χώρο εργασίας μου γιατί φοβάμαι πως θα υπάρξουν κυρώσεις.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

3) Δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες για προαγωγή / ίδια αμοιβή με τους συναδέλφους μου λόγω του σεξουαλικού μου προσανατολισμού.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

4) Οι συνάδελφοί μου δεν με αντιμετωπίζουν ως ίσο/η .Είναι προκατειλημμένοι απέναντι μου.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ Ή/ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΑ-ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

1) Λαμβάνω ψυχολογική υποστήριξη/ συμβουλευτική από την οργάνωση ΛΟΑΤΚΙ στην οποία έχω απευθυνθεί.

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

2) Έχω ενημερωθεί για τα δικαιώματά μου και ενημερώνομαι διαρκώς για καινούριους νόμους που ψηφίζονται υπέρ αυτών

Διαφωνώ απολυτά Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα

3) Έχω πάρει μέρος σε οικογενειακή συμβουλευτική μέσω του πλαισίου/κοινωνικού λειτουργού.

Διαφωνώ απόλυτα Διαφωνώ Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ Συμφωνώ απόλυτα